

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

**AVALIK-ÕIGUSLIK MEEDIAPROGRAMM JA SELLE
AUDITOORIUM: VIKERRADIO 1990-1997**

Bakalaureusetöö

**Liina Lepik
Maarja Lõhmus, (PhD)**

**Tartu
2005**

SISUKORD

1	TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	10
1.1	AVALIK- ÕIGUSLIKU MEEDIAPROGRAMMI PRINTSIIBID JA EESMÄRGID	10
1.2	MÕISTE „AVALIK- ÕIGUSLIK RINGHÄÄLING“ TÕLGENDAMISI MEEDIATEOREETIKUTE JA PRAKTIKUTE SEAS	12
1.3	PROGRAMM JA AUDITOORIUM	13
1.4	AVALIK- ÕIGUSLIKU RINGHÄÄLINGU PARADIGMA MUUTUS EUROOPAS 1980 – 1990	15
1.5	MUUTUSED TAASISESEISVUNUD EESTI RAADIOMAASTIKUL	21
1.6	TÖÖ EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED	24
1.7	UURIMUSE METOODIKA	24
2	ÜLEVAADE EESTI RAADIO PROGRAMMIDEST ENNE 1. MAID 1993	30
2.1	“VIKERRAADIO” PROGRAMM	32
3	EESTI RAADIO PROGRAMMIREFORM 1. MAIL 1993	35
3.1	PROGRAMMIREFORMI EESMÄRGID	37
3.2	UUS EESTI RAADIO STRUKTUUR 1. APRILL 1993. A.	39
3.3	“VIKERRAADIO” LIITUMINE I PROGRAMMIGA	42
3.3.1	<i>Muusikasaated</i>	44
3.3.2	<i>Spordisaated</i>	45
3.3.3	<i>Pere- ja sotsiaalsaated</i>	45
3.3.4	<i>Haridussaated</i>	45
3.3.5	<i>Meelelahutussaated</i>	46
4	EESTI RAADIO REFORMID AASTATEL 1995 – 1996.....	47
4.1	PROGRAMMIREFORMI EESMÄRGID	49
4.2	“VIKERRAADIO” STRUKTUURIREFORM	50
4.2.1	<i>Reformidele järgnenud koondamised</i>	53
4.3	“VIKERRAADIO” TAASSÜND	59
4.3.1	<i>Üleminek “voolavale” programmile</i>	60
4.3.2	<i>I programmi suvekava “Vikerraadio”</i>	62

4.3.3	“Vikerraadio” sügiskava	64
4.3.4	1996. aastal alustanud “Vikerraadio” püsikava.....	67
4.4	LOOBUMINE KESK- JA LÜHILAINE SAGEDUSTEST	69
5	AUDITOORIUMI JAGUNEMINE “VIKERRAADIO” JA TEISTE EESTI RAADIO PROGRAMMIDE VAHEL	73
5.1	PROGRAMMIDE KUULATAVUS 1990. AASTATE ALGUSES	73
5.1.1	Erineva temaatikaga saadete kuulatavus aastail 1985-1992.....	73
5.1.2	Enamkuulatud Eesti Raadio saated 1992. aastal	75
5.2	MUUTUSED AUDITOORIUMI STRUKTUURIS 1993. AASTAL.....	76
5.3	MUUTUSED AUDITOORIUMI STRUKTUURIS AASTATEL 1995-1997	80
6	DISKUSSIOON	85
7	KOKKUVÕTE	93
	SUMMARY	98
	KASUTATUD KIRJANDUS:.....	104
	LISAD.....	107
1.	TABELID.....	107
1.1	Tabel muutustest Eesti Raadios, “Vikerraadio” programmis ning auditooriumis 1990-1997.....	107
1.2.	Kronoloogiline tabel struktuuri ja programmi muutustest ERis ja “Vikerraadios”	109
1.3.	“Vikerraadio” tööpäevade saatekava 1993-1996.....	111
1.4.	“Vikerraadio” nädalavahetuse saatekava 1993-1996	113
2.	INTERVJUUDE STENOGRAMMID	115
2.1.	Intervjuu Peeter Sookruusiga, 27. 04. 2005. a.....	115
2.2.	Intervjuu Herkki Haldrega, 29.04. 2005. a.....	120
2.3.	Intervjuu Mart Ummelasega, 28.04. 2005. a.	124
2.4.	Intervjuu Ain Saarnaga, 27.04. 2005. a.....	130
3.	UUE STRUKTUURI ISIKKOOSSEIS 1993. JA 1996. AASTAL.....	134
3.1.	Eesti Raadio koosseisu nimestik 01. aprill 1993. a.	134
3.2.	“Vikerraadi” struktuur alates 1. aprillist 1996. a.	141

Sissejuhatus

Eesti Raadio (edaspidi ER) on hetkel jaganud oma avalik- õiguslikud ülesanded nelja programmi vahel: “Vikerraadio” (ER I programm, rahvaraadio, mis on suunatud täiskasvanud kuulajaskonnale), “Raadio 2” (meelelahutuslik programm, mis on suunatud noorele kuulajaskonnale), “Klassikaraadio” (süvakultuurist huvitatuile) ja “Raadio 4” (venekeelsele elanikkonnale).

“Vikerraadio” nimi võeti esmakordselt kasutusele 1967. aastal kui ER juurde loodi uus kanal – “Vikerraadio”. Viimase eesmärk oli formaalse suunaga I programmi kõrval kujundada kergema programmiga meediakeskkonda.

Alates 1990. aastast tegutseb Eesti Raadio poliitilise tasakaalustatuse põhimõttel, andes võrdseid võimalusi oma seisukohtade väljendamiseks kõigile Eesti- kesksetele poliitilistele jõududele. Augustiputshi päevil jäi Eesti Raadio ainsaks lakkamatult tegutsenud ringhäälinguks Baltikumis.

Aastatel 1990-1993 toimusid Eesti Raadios mitmed struktuurimuutused. 1989. aastal korraldati ümber saatekava, iga programm sai oma näo. 1990. aasta sügisel likvideeriti Tele-Raadiokomitee, raadio muutus iseseisvaks üksuseks. Samal ajal hakkasid riigiraadiote tekkima konkurendid kommertsraadiote näol (“Raadio Tartu” ja “Raadio Kuku”). 1992. aasta alguses toimus veel üks saatekavareform (olulised populaarsed saated viidi kuulatavalt II programmilt üle vähekuulatavale I programmile või vähemkuulatavale kellaajale). (Nurmoja 1993)

“Vikerraadio” tegutses kuni 1993. aastani ja oli kuulajate seas äärmiselt populaarne programm (1993. aasta aprillis kuulas “Vikerraadiot” kord nädalas vähemalt 15 minutit 81% eestlastest). 1993. aastal Eesti Raadios läbiviidud reformi käigus loodi “Vikerraadio” sagedustele isemajandav kommertskanal “Raadio 2” ning “Vikerraadio” programm liitus konservatiivse I programmiga. Programmi nimeks jäi I programm. Kaks aastat hiljem alustati ER uue programmi loomist. 7. juunil 1995. aastal otsustas ERi juhatus muuta I programm kaasaegsemaks ja võtta taaskasutusele nimi “Vikerraadio”.

Eesti meedia arengus olid aastad 1991 – 1994 murrangulised, sest kogu ajakirjandus läks üle liberaalsele ajakirjandusmodelile. Samas suunas liikus ka avalik- õiguslik Eesti Raadio.

Alates 1993. aasta programmireformist oli Eesti Raadiol neli töötavat kanalit: eestikeelne põhiprogramm (I programm, millele liideti ka “Vikerraadio”), venekeelne programm (“Raadio 4”), III programm ja autonoomne kommertsjaam “Raadio 2” (riik seda ei finantseerinud, kuid osa “Raadio 2” tuludest aitas ülal pidada kogu Eesti Raadiot).

Üleminekuajale iseloomulikud meediastruktuuri muutused on üle elanud kõik Põhjamaad, kellel oli võimalus õppida ka meie raadiojuhtidel. Soome Yleisradios toimusid suured muudatused aastal 1990. Näiteks Pentti Kemppainen (Yleisradio juhtkonna liige) on väitnud, et 1980ndate aastate keskel, kui Soomes tekkis massiliselt uusi kommertsjaamu, kaotas Yleisradio oma monopoolse seisundi ning ühtlasi peaaegu kogu noore kuulajaskonna. (Raadioleht 1995) Reforme tehes võtsid Eesti Raadio juhid mitmes aspektis eeskujuks Soome avalik- õigusliku ringhäälingu tollaegse mudeli.

Soomes valmistati reformi ette 1980ndate lõpul. Alates 1990. aastast sai Yleisradio endale neli programmi: Ylen Ykkonen – kultuurikanal, Radiomaffia – noortekanal, Radio Suomi – rahvalik kanal koos uudistega ja kohalike saadetega ja Riksradio – rootsikeelne programm. (Raadioleht nr, 1995)

Eesti Raadio oli reformide eel teistsuguses olukorras. Enne 1993. aasta reformi oli ERI II programm “Vikerraadio” Eesti populaarseim raadiokanal, sellele järgnes samuti märkimisväärselt kõrge kuulatavusega I programm (I programmi kuulas 1993. aasta aprillis vähemalt 15 minuti nädalas 50% eestlastest). Samas puudus poliitilistes ringkondades konsensus avalik- õigusliku ringhäälingu vajalikkusest. Avalik- õiguslik ringhääling pidi oma vajalikkust eraraadiote kõrval tõestama nii poliitikute kui ka kogu ühiskonna ees.

Uuesti asus Eesti Raadio oma programme reformima juba kahe aastat pärast. 1995. aasta reformide käigus loodi III programmi asemele “Klassikaraadio” ja I programmi sagedustele sisuliselt uue programmiga “Vikerraadio”. Reformida otsustati ka “Raadio 2” saatekava.

Käesolev töö püüab välja selgitada, kuidas mõjutasid antud reformid “Vikerraadio” programmi ja auditooriumi jagunemist erinevate Eesti Raadio programmide vahel, samuti nende reformide eesmärgi ja põhjendusi. Täpsemalt, millises suunas arenes Eesti Raadio “Vikerraadio” programm pärast noortele suunatud kommertsjaama põhimõtetel töötava “Raadio 2” loomist ja “Vikerraadio” liitumist ER I programmiga ning kuidas mõjutas “Vikerraadio” programmi 1995. aastal “Klassikaraadio” tekkimine? Samuti on vaatluse all uuritaval perioodil toimunud muutused “Vikerraadio” auditooriumis.

Bakalaureusetöö autori eesmärgiks on kirjeldada aastatel 1993-1996 Eesti Raadios toimunud programmireforme ja struktuurimuudatusi ning analüüsida nende reformide mõjusid Eesti Raadio põhiprogrammi “Vikerraadio” programmile ja auditooriumile.

Parema ülevaate saamiseks reformide põhjustest ja neile eelnenud ajas annab töö ülevaate ka Eesti Raadios toimunud enne 1993. aastat ja kuna viimase reformi tulemused nähtusid alles 1997. aastal, siis on uuritavaks ajavahemikuks aastad 1990-1997.

Bakalaureusetöö teema on „Avalik - õiguslik meediaprogramm ja selle auditoorium: Vikerraadio 1990 - 1997”.

Ainuke antud teemaga seostuv uuring on Tartu Ülikoolis 1993. aastal kaitstud Jaanus Nurmoja diplomitöö teemal: “Muutuv ringhääling muutavas ajas: Eesti Raadio tegevusest aastatel 1985-1992”, mille tulemusi on kasutatud ka käesolevas bakalaureusetöös.

Uuringuga tutvudes selgus tõsiasi, et töös on esitatud eksitavaid fakte. Nimelt väidab töö autor Jaanus Nurmoja, et aastal 1993 tehtud reformi käigus loodi “Raadio 2”

endise I programmi sagedustele ja I programm liitus “Vikerraadioga”. Tegelikult loodi “Raadio 2” II programmi ehk “Vikerraadio” sagedustele ja “Vikerraadio” liideti I programmiga.

Uuritaval perioodil toimus Eesti Raadios rekordiliselt palju reforme – nii programmipoliitilisi kui ka strukturealseid. Töö uurimisvaldkond on oluline juba seetõttu, et aastatel 1993-1997 Eesti Raadios toimunud ja toimunu eesmärkidest/põhjendustest ei ole seni koostatud ühtegi uuringut ega ka ülevaadet. Seega omab antud töö ajaloo ülestähendamise seisukohalt väga olulist rolli.

Käesolev töö koosneb seitsmest peatükist ja on üles ehitatud lähtuvalt programmireformide kronoloogiast. Töö koosneb teoreetilisest osast, mis annab ülevaate avalik- õigusliku ringhäälingu mõiste tõlgendamisest meediateoreetikute ja praktikute seas, avalik- õigusliku meediaprogrammi printsiipidest ja eesmärkidest, avalik- õigusliku ringhäälingu paradigma muutusest Euroopas aastatel 1980-1990 ning taasiseseisvumisjärgse Eesti raadiomaastikust. Esimene peatükk annab ülevaate ka töö uurimisküsimustest.

Teises peatükis “Ülevaade Eesti Raadio programmidest enne 1. mail 1993” antakse ülevaade Eesti Raadio programmipoliitikast enne 1993. aasta reformi. Lähemalt tutvustatakse reformieelse “Vikerraadio” programmi. Peatükis on kasutatud artikleid “Raadiolehest”, ER dokumentatsiooni ja uurimust “Muutuv ringhääling muutavas ajas: Eesti Raadio tegevusest aastatel 1985-1992”.

Kolmandas peatükis “Eesti Raadio programmireform 1. mail 1993” saab ülevaate nii programmipoliitilistest kui ka strukturealsetest muudatustest Eesti Raadios, mis jõustusid 1. mail 1993. a. Eraldi kirjeldatakse ER uut struktuuri, antakse ülevaade koondamistest, “Vikerraadio” liitumisest I programmi kavaga ning selle mõjudest programmi sisule. Ekspertintervjuude ja ilmunud artiklite põhjal on püütud kaardistada ka tolleaegse programmireformi eesmäärke.

Neljandas peatükis “Eesti Raadio reformid 1995-1996” saab ülevaate “Vikerraadio” taassünni protsessist: suvekava, sügiskava, püsikava. Eraldi annab peatükk ülevaate ka “Vikerraadios” toimunud struktuurimuudatusest, sellega kaasnenud koondamistest

ning viimaste mõjust “Vikerraadio” programmile. 1995. aasta reformide eesmärgid on kaardistatud ekspertintervjuudest saadud info põhjal.

Viies peatükk “Auditooriumi jagunemine “Vikerraadio” ja teiste ER programmide vahel” annab ülevaate auditooriumi käitumisest uuritaval perioodil: enne ja pärast 1993. ning 1995. aasta reformi.

Allikmaterjalidena on töös kasutatud Eesti Raadio nädalalehte “Raadioleht” aastatest 1992-1997, ekspertintervjuusid Eesti Raadio peadirektoritega uuritaval perioodil: Herkki Haldre ja Peeter Sookruusiga ning “Vikerraadio” juhtide Ain Saarna (“Vikerraadio” peadirektori asetäitja ehk peatoimetaja alates 21.08.95) ja Mart Ummelasega (Eesti Raadio peadirektori asetäitja ehk “Vikerraadio” direktor 13.03.95 - 10.04.98).

Kasutatud on ka Tartu Ülikoolis 1993. aastal kaitstud diplomitööd teemal: “Muutuv ringhääling muutavas ajas: Eesti Raadio tegevusest aastatel 1985-1992”. Tegemist on väga väärtusliku uurimusega, sest tänaseks päevaks on suur osa uuringu allikmaterjalidest seoses mitmete reformidega ER arhiivist kadunud. Eriti andmed, mis puudutavad ringhäälingu kuulatavust.

Eesti Raadio auditooriumi uurimiseks on kasutatud Eesti Raadio nõunik Kersti Raudami käsutuses olevaid Baltic Media Facts ja Emor Gallup Media koostatud auditooriumiuuringuid aastatest 1993-1997, samuti sama firma 1996. ja 1997. aasta aastaraamatuid ja Mart Ummelase ülevaateid “Vikerraadio” kuulatavusest 1995-1996. Koondamistest ülevaate saamiseks on töö autor läbitöötanud Eesti Raadio personalikäskkirjad aastatest 1993-1997.

Töös kasutatud allikad pärinevad põhiliselt Eesti Raadio arhiivist (käskkirjad, teatised, protokollid), Eesti Raadio raamatukogust (“Raadiolehes” ja päevalehtedes ilmunud artiklid) ning esmastest allikatest (ekspertintervjuud võtmeisikutega). Kokku on käesolevas töös kasutatud 70 allikat.

Autor tänab töö valmimisele kaasa aitamise eest oma juhendajat Maarja Lõhmust, Eesti Raadio nõunik Kersti Raudamit, Eesti Raadio arhivaar Heidi Tammarit, Eesti Raadio raamatukogu juhataja Eve Seppingut, Andrus Saart ja kõiki intervjueritavaid.

1 Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

1.1 Avalik- õigusliku meediaprogrammi printsiibid ja eesmärgid

Kogu avalik- õigusliku meediaprogrammi ideed kõikehõlmavalt ühe mõiste all paigutada on keeruline ülesanne. Meediateoreetik Denis McQuail on väitnud, et ühest avalik- õigusliku ringhäälingu kontseptsiooni pole tegelikkuses veel üldse välja kujunenudki. Ise sõnastab ta selle järgnevalt: avalik- õigusliku ringhääling seab esimesele kohale ühiskonna vajadused või kodanike kollektiivsed vajadused, jättes tahaplaanile individuaalsed õigused, tarbimisvabaduse või turujõu. (McQuail 2000: 140)

McQuailiga nõustub ka Tartu Ülikooli ajakirjandusmagistrant Aune Unt, kes väidab, et avalik- õiguslik ringhääling peab osutuma ringhäälinguteenust, mis võimaldab kodanikel saada eluks vajalikku informatsiooni, end harida, saada osa kultuurist, olla kursis ühiskonna oluliste probleemidega, osaleda mõttevahetuses, laiendada teadmisi ja lahutada meelt. (Unt 2001: 9)

Osana *agenda settingu* protsessist määrab avalik- õiguslik meediaprogramm igapäevast avalikku suhtlust, mis on Jürgen Habermasi avaliku sfääri teooria üks olemuslik põhiosa – meedia poolt stimuleeritud suuline kommunikatsioon. Niisiis on avalik- õiguslikul meediaprogrammil oma eesmärgipüstitusest tulenevalt oluline roll ühiskonnast selle mitmekesisuse väljendamise kaudu tõepärase ettekujutuse loojana, avaliku sfääri ja avaliku arvamuse kujundajana ning rahvusliku mõtte ja maailmapildi konstrueerimisele kaasaaitajana. (Ennok 2003)

Avalik- õiguslik mudel hoolitseb seega sotsiaalse ja kultuurilise tasakaalu eest erinevalt erakanalite kasumlikust lähenemisest ning edendab mittekommertslikku avalikku sfääri, mis on kättesaadav igapäevase hoolimata sotsiaalmajanduslikust staatusest ja adresseeritud inimesele kui mõistuslikule olendile, mitte üksnes

hambapasta, automobiilide ja kartulikrõpsude tarbijale. (Granham, Ennok 2003, kaudu)

Lisaks programmi sisulistele nõudmistele on avalik- õiguslik meediaprogramm seotud ka teatud kvaliteedistandardiga. Saksa avalik- õigusliku televisiooni uurija Jürgen Schusteri järgi väljendub see sellistes tunnustes nagu tasakaalus, asjalikkus, usaldusväärsus, seaduslikkus; saated ei tohi kedagi riivata ja peavad vastama sellistele ideaalidele nagu tolerantsus, võrdsus, vabadus ja lugupidamine teise inimese vastu; samuti demokraatlikule korrale ning soodustama rahva arusaamist sellest. Lõhmus ja Vihalemm toovad välja veel tõsiseltvõetavuse ja perspektiivi nägemise (Ennok 2003).

McQuaili võtab avalik- õigusliku meediaprogrammi idee kokku järgnevalt: tegemist peab olema universaalse kommunikatsiooniteenuse pakkumisega, teatavate vähemuste vajaduste arvestamist, teatavat liiki haridussaated, demokraatliku poliitilise süsteemi toetamist avatud ja mitmekesise juurdepääsu võimaldamise kaudu meediale. (McQuaili 2000: 440).

Tunnustatud meediateoreetikud peavad avalik- õigusliku meediaprogrammi peamiseks ülesanneteks:

1. informeerimist ühiskonnas olulistest teemadest;
2. kujundada avalikku arvamust;
3. laiendada oma kuulaja teadmisi;
4. kultuuri kandmine ja loomine;
5. rahvusliku identiteedi tugevdamine;
6. meelelahutus.

Samuti peavad meediateoreetikud väga oluliseks avalik- õigusliku meediaprogrammi kõrgeid kvalitatiivseid nõudmisi: tasakaalus, usaldusväärsus, seaduslikkus, tolerantsus, lugupidav suhtumine inimesse.

Avalik- õiguslik meediaprogramm peab seega võrreldes eraringhäälinguga hoolitsema riigi sotsiaalse ja kultuurilise tasakaalu eest.

1.2 Mõiste „avalik- õiguslik ringhääling“ tõlgendamisi meediateoreetikute ja praktikute seas

Urmo Kübar ja Alari Rummo (1999) uurisid oma töös „Avalik- õigusliku ringhäälingu mõiste tõlgendamine“ kas meediateoreetikud ja praktikud tõlgendavad mõistet „avalik- õiguslik ringhääling“ erinevalt. Küsitluses osalesid H. Harro, A. Jõesaar, S. Kivi, R. Lang, T. Lepp, U. Loit, V. Lään, P.-E. Rummo, A. Saarna, H. Shein, K. Taska, V. Toomet, M. Velmet, P. Vihalemm, P. Sookruus ja M. Ummelas.

Küsitlus tõestas hüpoteesi, et erinevate inimeste jaoks tähendab mõiste „avalik- õiguslik ringhääling“ erinevaid asju. Esines otseseid vastukäivaid tõlgendusi: näiteks tähendas „avalik- õiguslik“ tolleaegsetele erakanalite juhtidele (Toomet, Taska, Lään, ka Jõesaar) otsesemalt või kaudsemalt väljendatult mitteosalemist reklaamiturul; samas ajakirjandusõppejõud (Shein, Vihalemm) nägid reklaami müümist ühe võimaliku finantseerimise allikana ka avalik- õigusliku ringhäälingu puhul. (Kübar & Rummo 1999)

Eri tõlgendusi tuli välja ka omandivormist: ühed väidavad, et sisuliselt „avalik- õiguslik“ võib ringhääling olla nii riigi- , kui eraomandis (Shein, Vihalemm, Jõesaar), seda nähakse riigiringhäälinguna (Taska) ja „kolmanda sektori“ omanduses (Rummo). Kahe viimase vahel asub Kivi, kes näeb avalik- õiguslikku ringhäälingut ühelt poolt riigi teenistuses, teisalt aga allutatuna „avalikkuse huvile“. (Kübar & Rummo 1999)

Programmi osas nimetatakse meelelahutust nii avalik- õigusliku ringhäälingu funktsioonina (Shein, Jõesaar) kui ka selle funktsioonide hulka mittekuuluvana (Taska). Iseküsimus, mida tõlgendatakse meelelahutusena – näiteks nimetati sageli avalik- õigusliku ringhäälingu konkreetsete funktsioonidena raadiokuuldemänge, rahvuslike (rahvalike) ning rahvusvaheliste kultuurisündmuste ja spordivõistluste ülekandeid, mida võib teatud tõlgenduses samuti meelelahutuseks nimetada. (Kübar & Rummo 1999)

Enamik käsitletud mainis avalik- õigusliku ringhäälingu tunnuseks vabastust kasumi taotlemisest ning avalikkuse huvi teenivat mitmekesist ja tasakaalustatud programmi, sh. suunatust ka minoriteetidele. Avalik- õigusliku ringhäälingu funktsioonidest toodi kõige rohkem esile informeerimist nii sündmus- kui ka protsesside tasandil nii sise- kui ka välisinfo näol, samuti rahvuskultuuri edendamist, salvestamist ja säilitamist ning avaliku diskussiooni tekitamist ja juhtimist. (Kübar & Rummo 1999)

Avalik- õiguslikult programmilt eeldatakse eelkõige info edastamist, ühiskonnaprobleemide tasakaalustatud analüüsi, avaliku arvamuse kujundamist, kultuuritootmist ja –edendamist ning meelelahutust. Esmatähtsad avalik- õigusliku programmi ülesanded peaksid olema informatsiooni edastamine ühiskonnas olulistest teemadest ja oma kuulaja teadmiste laiendamine.

Kindlasti on avalik- õigusliku programmi üks vaieldamatuid ülesandeid ka meelelahutus, mida on vajalikuks pidanud ka enamus meediateoreetikud. Selline ülesanne on avalik- õiguslikule programmile pandud ka seaduse kaudu. (Kübar & Rummo 1999)

1.3 Programm ja auditoorium

Avalik- õiguslik meediaprogramm peab pakkuma programmi kogu ühiskonnale – kõikidele sotsiaaldemograafilistele gruppidele, erinevatele ühiskondlikele klassidele, sotsiaalsetele ja kultuurilistele vähemustele jne. Kehtib nõ üldisele midagi loogika ja seega on avalik- õigusliku programmi auditoorium ühest küljest üks ja suur kogu riigi elanikkond.

Sageli defineeritakse mõistet „avalik- õiguslik ringhääling“ läbi eituse. Näiteks vastandub avalik- õiguslik kontseptsioon nõ turule suunatud ajakirjanduse (*market-driven journalism*) omaga. (Kübar & Rummo 1999)

Hagi Shein toob oma raamatus „Avaliku ringhäälingu tulevik Eestis“ välja üldlevinud nõuded avalik- õiguslikule programmile:

- programmi koostamisel peab pidama prioriteetseks auditooriumi huvi;
  - programm peab olema heal ajakirjanduslikul ja kunstilisel tasemel;
  - programm peab olema mitmekesine ja pakkuma valikuvõimalusi;
  - programm peab olema kättesaadav;
  - programm peab olema vaadatav/kuulataav;
  - programmis peab domineerima omatoodang;
  - programmi loomisel ja edastamisel peab olema organisatsioon sõltumatu;
  - programmi loomiseks eraldatud ressursse peab kasutama otstarbekalt ja efektiivselt;
  - programmi arendamisse peab investeerima;
  - vastutus programmi ja organisatsioonilise tegevuse eest peab olema määratletud;
  - programm peab toetama rahvuslikku identiteeti ja rikastama rahvuskultuuri;
  - Vastutaja astutuse programmi ja organisatsioonilise tegevuse eest peab olema määratletud;
  - programm peab toetama rahvuslikku identiteeti ja rikastama rahvuskultuuri.
- (Shein 1996)

Avalik- õiguslik meediaprogramm kommunikaatorina peab oma eesmärkide täitmiseks selle ühiskonnastruktuuriga arvestama ning edastama vastavalt diferentseeritud programmi.

Fromm peab avalik- õigusliku mudeli programminõuete esimeseks võtmesõnaks kodanike teenindamist demokraatliku korra huvides. Programmi ülesanne on vastata ühiskonna mitmekesisusele, olla kõikidele ühiskonnagruppidele arvamuste- ja kultuuriturg, mille klassikalised osad on informatsioon, haridus, kultuur ja meelelahutus. (Fromm, Ennok 2003, kaudu)

Blumler rõhutab igas mõttes pluralismi – regionaalset, lingvistilist, poliitilist, kultuurilist. Erinevad teoreetikud on välja toonud ka sellised kvaliteedinõuded nagu programmi headus (kvaliteet) ja sõltumatus kommertslikest mõjudest. (Ennok 2003)

Avalik- õigusliku programmi puhul ei ole alati esimene dominant vaatajate/kuulajate arv, mis kirjutab ette programmi koostamise. See peab sisaldama neid saatetüüpe, mis turul ellu ei jää, kuid mis on olulised kodanike arengule ja nende osalemisel avalikus elus: uudised, kaunid kunstid, kultuur, haridus, laste- ja noortesaated. Vaatajate arv ei ole alati programmi headuse mõõdupuu, sest see ei ütle vaataja ja tema hinnangu kohta midagi. (Unt 2001: 11)

Olulisem kriteerium on kõrge vaadatavus/kuulatavus saate sihtrühma hulgas, näiteks kui spetsiifilist kunstisaadet vaatab suur osa selle valdkonna huvilistest ühiskonnas. Samas on vaatajate/kuulajate arv oluline ja avalik- õiguslik programm peaks oma saadete kvaliteediga suutma ka nishisaateid laiema vaatajas-, kuulajaskonnani viia. (Kübar & Rummo 1999).

Mõiste „avalik- õiguslik ringhääling“ on väga lai ja selle tõlgendamise võimalusi on mitmeid.

1.4 Avalik- õigusliku ringhäälingu paradigma muutus Euroopas 1980 – 1990

Briti kommunikatsiooniteadlane, Westminsteri Ülikooli professor Nicholas Garnham oli üks esimesi, kes vaagis Euroopa traditsioonilise avalik- õigusliku ringhäälingu edasist saatust nn. informatsiooni- või postindustriaalses ühiskonnas. Garnham ennustades juba 1970. aastate teisel poolel ette avalik- õiguslikus ringhäälingupoliitikas olulisi muutusi. Garnhami interpretatsioonis on avalik- õigusliku meedia liidripositsiooni kõigutamise tulemuseks meediaturu dereguleeritus ning kontrolli kadu. Tulemuseks on see, et Euroopa satelliittelevisioonide reklaamiturg ja kommertshuvid hävitavad senise tõhusa kontrolli reklaamiaegade ja -sisu üle, mis Euroopa rahvastelevisioonides senini eksisteeris. (Garnham 1983)

Garnhami arvates toob paradigmaatiline muutus ja traditsioonilise avalik- õigusliku ringhäälingu eelistamisest loobumine kaasa “kultuuri industrialiseerimise” ja “vabaduse kolonialiseerimise”, mille abil turuhuvid asuvad domineerima neis

eluvaldkondades, mis senini olid indiviidide eneste käes. “Privaatsfäär hakkab arenema avaliku sfääri arvelt ning majandussuhted muutuvad ühiskondlikust elust olulisemaks – ühiskond kihistub”. (Garnham 1983: 17)

1988. aastal ajakirjas *Intermedia* publitseeritud artiklis *The Breakdown of Public Service Broadcasting* kirjutasid Euroopa avalik- õigusliku ringhäälingu hetkeolukorda uurinud USA teadlased Willard Rowland ja Michael Tracey, et privatisseerimine ja meediaturu kommertsialiseerumine on pöördumatu protsess, mille vastu ei tasu võidelda. Pigem tuleks autorite soovitusel avalik- õiguslikul ringhäälingul end kiiresti taasväärtustada, mis võib aga järgmistel põhjustel raskeks osutuda:

- 1) tehnoloogia arenemine ning kallinemine, tootmiskulude tõus;
- 2) avalik rahastamine on piiratud;
- 3) auditooriumi valiku mitmekesisustumine on tõstatanud küsimuse niigi kõrgetest maksudest (protestid loamaksu vastu);
- 4) avalik- õigusliku ringhäälingu maine on pigem negatiivne (seotus riigivõimu poolt kehtestatud ‘traditsioonidega’, konservatiivsus, klassistruktuuri ja sotsiaalset korda alalhoid);
- 5) valitsus ei ole suutnud seada prioriteete, miks avalik- õiguslikku ringhäälingut hoida ja mida sellelt oodata (tulemuseks on korduvuuringud ja majandusaruanded, kas senine rahakasutus avalik- õigusliku organisatsiooni poolt on olnud õigustatud);
- 6) ebapiisav selgitus avalikkusele riigi- ja ringhäälingujuhtide endi poolt: mida tähendab avalik- õiguslik ringhääling, mis on idee avalikust hüvest (*public good*) ja avalikust huvist;
- 7) ringhäälinguorganisatsioonide juhtide endi süü: teadmatus ja “peataolek” on nad viinud valede strateegiate kasutamiseni:

a. muutuv asatus pole traditsioonidest või sellest, “et see on alati nii olnud” rääkimine õigustatud: avalikes huvides sätestatud kultuuripoliitika on alati muutustele vastu seisnud;

b. püüde võistelda kommertsringhäälinguga samade programmikoostamise põhimõtete ja marketingireeglite alusel: lubadused leida kaasprodutsente ja -finantseerijaid,

saavutada organisatsiooniline efektiivsus ja kulupõhine aruandlus on jäänud avalikkusele adumatuks;

c. seniste liidrite vahetus ning “vanade tegijate” lahkumine või lahkuma sundimine: kui varem olid otsustavatel kohtadel avalik- õiguslikku ringhäälinguloogikat ja programmikoostamise põhimõtteid tundvad inimesed, kes olid võimelised väljendama institutsiooni poliitilisi, sotsiaalseid, hariduslikke ja kulturooloogilisi eesmärgi, siis uue ajastu juhtide kogemused ja oskused on erameediale sobivamad;

d. “ajutine barbaarne strateegia”, mille käigus loobutakse avalik- õigusliku programmi loogikast ning asendatakse see populistliku programmi loogikaga.

“Pigem näib, et (avalik- õiguslikud) institutsioonid arenevad sisemiselt mitte avalik- õiguslikke ideaale ümber sõnastades, vaid mõjuvad neile destruktiiivselt. /--/ Avalik- õiguslikud ringhäälingud ei tohi kiigata horisondi poole ootamaks sealt lähenevat vaenlast, vaid vaatama iseendi hinge: mitte eitama seda, et tulevikku peab arvestama ning toonitama, et tulevikku juhivad jätkuvalt nemad omaenda reeglite järgi.” (Rowland & Tracey 1988: 32)

1994. aastal püüdsid Yves Achille ja Bernard Miège ajakirjas *Media, Culture & Society*’s ilmunud artiklis selgitada, milles seisneb avalik- õigusliku ringhäälingu kriis. Nimetatud teadusartikkel tugineb kuues Euroopa riigis (Saksamaal, Belgias, Hispaanias, Suurbritannias ja Itaalias) läbi viidud uuringutel. Autorid rõhutavad, et see, milline on olemasoleva avalik- õigusliku ringhäälingusüsteemi reaktsioon kommertsialiseerumisele, sõltub kohaliku turu reeglitest – kuivõrd kaitseb riik kohalikku turgu, kui suur on riigi toetus avalik- õiguslikele kanalitele ning millistel tingimustel on turg erafirmadele avatud.

Enamik avalik- õigusliku ringhäälingu kriisi, selle tekke põhjuseid ja lahendusi analüüsinud autoreid toovad peamise tegurina välja ühiskonda olulisel määral mõjustanud paradigmaatilise muutuse 1980. aastate Euroopa poliitikas, veel täpsemalt aga kultuuri- ja ringhäälingupoliitikas. Ehkki autorite interpreteering “muutustest” on laiemas käsitluses sarnane, eristavad nad detailsemal vaatlusel siiski mitmeid uuenduslikke lähenemisi.

1) Pakkumine asendub nõudlusega

Achille ja Miége toovad välja 1990. aastal kogu Euroopa meediaturgu hõlmanud olulisima paradigmaatilise muutuse – telekanalite massilise lisandumise tagajärjel asendub monopolsele süsteemile vastav “pakkumisel põhinev” mudel turu defragmenteerumisest ja konkurentsist ajendatud ‘nõudlusel põhineva’ mudeliga.

Achille'i ja Miége'i uurimus tõestab, et tekkinud konkurents ning uued nõudmised mõjusid traditsioonilistele avalik- õiguslikele televisioonidele šokeerivalt, kadus suur osa auditooriumist ning segadusest tingituna asuti kindlustama oma (senist) liidripositsiooni.

2) Passiivse asemel aktiivne auditoorium

Põhjalikumalt on pakkumise ja nõudluse paradigmaatilist muutust uurinud briti majandusteadlane Stephen Pratten, kes kirjeldab 1980. aastateni püsinud avalik-õigusliku ringhäälingu olemust järgmiselt:

“(Avalik- õigusliku) ringhäälinguorganisatsiooni eesmärk ei olnud varem kindlasti inimeste subjektiivsete tahtmist (nende eelistused/ maitse) teenindamine. Pigem tugines ringhäälingupoliitika kvaliteedi, avaliku teenuse ja mitmekesisuse kontseptsioonile. /--/ Uus trend nõuab, et ringhäälinguorganisatsioon peab olema suuteline vastama tarbija subjektiivsetele tahtmistele ning sealt veelgi edasi minnes: et turg tagab selle, et auditooriumi erinevad eelistused oleks rahuldatud. Seesuguse uue suuna ilmumine on põhjustanud disorientatsiooni nendes, kes säilitavad usu sellesse, et ringhääling peaks olema muud, kui lihtsalt subjektiivsete tahtmistele rahuldamine.” (Pratten 1998: 381)

Meediateoreetikute hinnangul ei tohiks seni monopolises seisundis olnud avalik-õiguslikud ringhäälingud mingil juhul minna kaasa reklaamiturul konkureerivate kommertskanalite põhimõtetega.

Pratteni hinnangul mahuvad nii era- kui ka avalik- õiguslik ringhääling nn uue ajastu ringhäälingumudeli ühe telje erinevasse otstesse: nende peamine erinevus seisneb kahe võimaliku positsiooni, ‘subjektiivsete tahtmistele/soovide’ (*wants*) ja ‘tegelike

vajaduste' (*needs*) suhestamises: eraõiguslik telekanal peabki kalduma tarbija maitse-eelistuse poole, samas kui avalik- õiguslik telekanal peaks suutma rahuldada auditooriumi tegelikke vajadusi.

3) Kultuuriinstitutsioonist majandusettevõtteks: rahvusliku identiteedi ja indiviidikäsitluse muut(u)mine

Rowland ja Tracey väidavad, et uus lähenemine seab esikohale aga "tarbija suveräänsuse" (*consumer sovereignty*) ning avalik- õigusliku ringhäälingu olemuse defineerimise läbi majanduslike põhitõdede – ka see on osa arenevast informatsiooniökonomiast. Rowland ja Tracey hinnangul on auditooriumi enda osalusaktiivsus oma soovide/tahtmiste väljendamisel samuti muutumas: üha enam juurdub tõdemus, et sotsiaalne hüve (*social good*) ei tulene enam kollektiivsest aktiivsusest, mida korraldatakse suunal ülevalt alla (kodanikule "öeldakse"), vaid individuaalsete otsuste müriaadist, mis korralduvad suunal alt üles (kodanikud "ütleavad") – see on autorite hinnangul kinnitus liberaalsest printsiibist, et indiviidi võõrandamatu õigus omada vara ja teha valikuid on majandus- ja sotsiaalsete protsesside parimaks mootoriks. Nii on paradigmaatilise muutuse olemus Rowlandi ja Tracey interpretatsioonis ühelt poolt kui võitlus kahe erineva sotsiaalse ja poliitilise korra mudeli vahel, hõlmates eriarvamusi nii demokraatlike õiguste ja vabaduste kontseptsiooni kui ka kultuuri ja majanduse omavaheliste suhete tõlgendamise osas (Rowland & Tracey 1988: 35).

4) Poliitiline peataolek: auditoorium "uue" otsingul

Rowlandilt ja Tracey väidava, et enamuses riikides on avalik- õigusliku ringhäälingu jaoks kohandatud poliitilised programmid ääretult "hämarad" ja "segased" ning traditsioonilise avalik- õigusliku ringhäälingu arengut asus takistama poliitilise konsensuse puudumine. Rowlandi ja Tracey käsitluses olid Euroopa konservatiivide juhitud valitsused veendunud oma eesmärgis privatiseerida meedia, elimineerida riigi osalus, edendada tehnoloogia arengut ning loota turu eneseregulatsioonile. Kuid avalik- õiguslikku meediat ei soovinud nad selle traditsioonide ja pika ajaloo tõttu avalikult ning otsekohe hävitada. Seetõttu on nad piirdunud survega avalik-õiguslikule ringhäälingusüsteemile, püüdes õõnestada selle usaldusväärust ja

õhutades rahvast rahulolematusele. Ehkki kommertsialiseerumist ja privatiseerimist on pigem omistatud parempoolsetele, on ka vasakpoolsed hakanud valjuhäälselt avaldama rahulolematust avalik- õigusliku meediaga ja võtnud korduvalt sõna audiovisuaalse meedia privatiseerimise toetuseks. Põhjuseks on Rowlandi ja Tracey hinnangul asjaolu, et alates 1970. aastatest on selgeks saanud, et lubamaksust ja teistest tuluallikatest televisiooni rahastamiseks ei piisa. Tulemuseks on avalik-õigusliku ringhäälinguorganisatsiooni igaaastased (kui mitte sagedasemad) eelarveläbirääkimised valitsusega (varasema 5-10 aastase fikseeritud “tõusva” eelarve asemel) ning tõhusad aruandlus- ja finantsuuringud: ka avalikkus on hakanud valitsuselt küsima rahakulu põhjendatust, sest niigi kõrge maksukoormuse juures seostub avalik- õiguslikkus üksnes maksumaksja raha raiskamisega (Rowland & Tracey 1988: 38).

Garnhami hinnangul võiks Euroopa avalik- õigusliku televisiooni kriisi lisaks “finantsmajanduslikule”, “legitiimsuskriisile” või “poliitilise konsensuse kriisile” ühelt poolt defineerida ka kui nn “kuvandikriisi” – kasumliku eraringhäälingu vastas nähakse üksnes iganenud ja tsentraliseeritud, bürokraatlikku, ebaefektiivset, inimeste vajadustele mittevastavat ning riigitruud ringhäälinguorganisatsiooni, mida “ollakse harjutud nimetama avalik- õiguslikuks, kuid mis vajab ammu ümbermõtestamist ja korrastust”. (Garnham 1983: 21)

Dave Atkinson, kes on maailma avalik- õiguslikku ringhäälingumaastikku võrdlevalt uurinud, lisab, et üks põhjus, miks avalik- õiguslik ringhääling Euroopas kriisis ning üldised meediapoliitilised teljed jätkuvalt selginemata on, tuleneb seadusandjate ja poliitilise võimu peataolekust, milline on nende kui riigi esindajate edasine roll - õigused, vabadused ja kohustused – seesuguse organisatsiooni ja programmi juures ning kuidas avalik- õiguslik ringhääling erineb riigitelevisioonist (seda eelkõige just Ida-Euroopa maades ning endistes Nõukogude Liidu riikides) (Atkinson 1997: 51).

Programmi funktsioonidest rääkides rõhutavad Prantsuse teadlased Achille ja Mieke “vajadust püsida klassikalise definitsiooni juures”, seades esikohale auditoriumi harimise, seejärel informeerimise ning alles siis meelelahutuse. Nende sõnul seisneb eraringhäälingu ja avalik- õigusliku ringhäälingu programmide peamine erinevus just funktsioonide rõhuasetuses – kommertskanalid keskenduvad eelkõige

meelelahutusele. Sellega loobuti traditsiooniliselt kohustuslikuks peetud kallitest ja marginaalsele auditooriumile mõeldud omasaadetest või asuti neid saateid *prime-time*’ilt eemaldama, jättes nii kõrvale seadusandlikult fikseeritud kohustused eesmärgiga võita pigem vaatajaid ning olla atraktiivne lisarahastajatele (sponsorid, reklaamiraha, muud tuluallikad).

Atkinson väidab, et avalik- õigusliku ringhäälingu juhid hakkasid programme muutma kui nad nägid oma auditooriumi kahanemas. Sarnane võistlus erakanalitega on esile kutsunud nii puritaanide, kes eelistaksid avalik- õiguslikus ringhäälingus näha vaid kõrgkultuuri toodangut, kui ka erakanalite meelepaha, kes näevad selles ohtu enda sissetulekutele. Atkinson tõdeb, et niisamuti võib see päevakajaliste eelarveküsimuste juures viia selleni, et poliitikud vähendavad või lõpetavad üldse avalik- õigusliku ringhäälingu rahastamise, sest neile võib tunduda, et kanal suudaks privatiseerimise järgselt endaga hoopis paremini hakkama saada.” (Atkinson 1997)

Tema hinnangul on poliitikud ekslikult interpreteerinud ideed avalik- õiguslikust ringhäälingust kui “programmi pakkujast nii suurele auditooriumihulgale kui võimalik”: see ei tähenda mitte reitinguid ja püüdu vaatajaarvu pidevalt suurendada, vaid programmi universaalsust: püüdu pakkuda programmiga midagi kõigile (üha suurimale hulgale vaatajaile - noortele, vanadele, vähemustele jne). Ja kuigi ka Atkinson ei suuda välja pakkuda parimat lahendust programmi moderniseerimiseks, tunnistab ta siiski vajadust programmimuutuste järele, et kommertsprogrammidest erineda – kui mitte sisu, siis vähemalt professionaalsema ja kvaliteetsema teostuse ning žanri- ning teemavaliku ja -rohkuse poolest. (Atkinson 1997)

1.5 Muutused taasiseseisvunud Eesti raadiomaastikul

Maarja Lõhmus ja Peeter Vihalemm kirjutavad raamatu “Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965-2004” peatükis “Eesti Raadio 1960-2003: struktuur, programm ja kuulajad”, et oma struktuurilt, saadete kvaliteedilt ja sotsiaalsuselt oli vabanenud Eesti elektrooniline meedia 1980. aastate lõpus ja 1990. aastate alguses kõige lähem Põhjamaade avalik- õigusliku meediasüsteemi mudelile, sarnanedes sellele nii struktuuri stabiilsuse, kõrgprofessionaalsete ajakirjanike kaadri kui

saadete programmi mitmekülgsuse poolest. “Ja mis kõige tähtsam, ka lõpptulemuse poolest – sotsiaalsel vastutusel tugineva intensiivse ajakirjandusprogrammi poolest.” (Lõhmus & Vihalemm 2004; 111)

Vihalemma ja Lõhmuse hinnangul oli 1990. aastate elektroonilise meedia muutus Eestis ja kõigis teistes siirderiikides kiire ja vastuoluline. Olulisemad muutused olid tingitud sotsiaalse struktuuri ja funktsioonide muutumisest ning kogu meedia tugevast kommertsialiseerumisest.

Kui 1980. aastatel oli Eesti ringhäälingus reklaami minimaalselt, siis 1990. aastatel sai reklaam saadete tootmisel oluliseks – sageli peamiseks – majanduslikuks aluseks. Võitlus reklaamituru pärast oli muutunud üheks tähtsamaks ringhäälingumaastikku kujundavaks ja iseloomustavaks jooneks.

Kuulajaskond jaotus üha enam “tarbijagruppidesse” oma ajakasutusrezhiimi, ostujõu, poliitilises- ja majanduselus osalemise ning ka sotsiaalse staatuse alusel.

Koos esimeste kommertsraadiojaamade tekkega hakkas lagunema Eesti Raadio struktuur ja saateprogramm. 1990. aastate keskel kujunes uus raadiojaamade võrgustik. Raadiojaamad olid erineva suunitlusega: kas avalikkusele (“Kuku”, “Raadio Pulss B3”), lokaalsusele (“Raadio Tartu”, “Raadio Top”, “Raadio Ring”, “Kagu Raadio”) või kommertsiaalsed muusika- ja reklaamijaamad (“Uuno”, “Päikeseraadio”, “Sky Plus” jt). Eesti Raadiost hakati 1994. a kujundama uut tüüpi avalik- õiguslikku meediakanalit.

1990. aastate keskel valitsenud võistluslik vaim oli kümnendi teisel poolel kadunud jaamade majandusraskuste ja eksistentsiprobleemide tõttu ning turul peeti kõige tähtsamaks ellujäämist ennast, programmi kvaliteedi parandamisse ei investeeritud. Samuti puudus kanalitel strateegiline planeerimine, kvaliteetne pika perioodi auditooriumi analüüs. (Lõhmus & Vihalemm 2004: 113)

1990. aastate algul hakati Eesti Raadiot ja ETVd restruktureerima uue ühiskonna avalik- õiguslikeks institutsioonideks, mis ametlikult vormistati vastava Ringhäälinguseaduse (1994) ja põhikirjaga (1995).

1990. aastatel töötasid Eesti Raadio juhtidena Peeter Sookruus (1989-1990 Riikliku Televisiooni- ja Raadiokomitee esimehe asetäitja, 1990-1992 ja 1994-1997 Eesti Raadio peadirektor), Herkki Haldre (1992-1994) ja Ain Saarna (1997-2004).

Avalik- õiguslike institutsioonide formeerimine toimus osade kaupa ja tervikstrateegiat omamata, sest protsessi takistasid nii krooniline alafinantseerimine, professionaalse visiooni ebakindlus kui ka poliitilised erimeelsused.

Eesti Raadio struktuuri ümberkorraldamise tõsidusest annab arusaamist töötajate arvu kardinaalne vähendamine 1991. aasta 720 töötajalt 279 töötajani 2002. aastal. Toimunud oli organisatsiooni restruktureerimine, mille tulemusel lõpetati tervete toimetuste ja institutsioonide töö ning vallandati kaader umbes 2/3 ulatuses. Ent elektrooniline ajakirjandus on valdkond, kus professionaalsuse omandamine on aastate pikkune ja tühikuid pole võimalik kergelt taastada. (Lõhmus & Vihalemm 2004)

Keskne praktiline muutus seisnes selles, et toimetuste- ja saateteesktselt struktuurilt mindi üle programmikesksele struktuurile ja planeerimisele, toimetajatest said produtsendid – programmi tootjad. Programmikeskses struktuuris on loomungulised töötajad üksteisega vähem seotud ning esile kerkib produtsent kui programmiosa tervikprotsessi eest vastutaja.

Reformide käigus kannatas tugevasti saatete ja kogu programmi ajakirjanduslik ning professionaalne tase.

Põhjamaise elektroonilise meediaga sarnane avalik- õiguslik meediasüsteem eeldab, et tootjad tunnevad oma auditooriumi vajadusi ning püüavad programmi tootmisel nendest lähtuda. Eesti Raadio pöördus sellelt liinilt kõrvale aastatel 1993-1994, kui käivitus intensiivne tööstus uute vajaduste tootmiseks ning reklaamimiseks. Raadios lõpetati auditooriumi vajaduste uurimine ja programmistrateegia planeerimine.

Eesti ringhääling tegi paari- kolme aastaga läbi samalaadse struktuurimuudatuse, mis Euroopas oli toimunud 1980.-1990. aastatel pikema perioodi jooksul. (Lõhmus & Vihalemm 2004)

1.6 Töö eesmärk ja uurimisküsimused

Bakalaureusetöö autori eesmärgiks on kirjeldada aastatel 1990-1997 Eesti Raadios toimunud programmireforme ja struktuurimuudatusi ning analüüsida nende reformide mõjusid Eesti Raadio põhiprogrammi “Vikerraadio” programmile ja auditooriumile.

Käesoleva bakalaureusetöö uurimisküsimusteks on:

1. Millised muutused toimusid aastatel 1993–1996 Eesti Raadio programmipoliitikas ja struktuuris ning kuidas need muutsid “Vikerraadio” programmi?
2. Millised tegurid mõjutasid “Vikerraadio” ja üldisemalt Eesti Raadio programmipoliitikat, milline oli poliitilise olukorra, alafinantseerituse ja liberaalse meediapoliitika osa selles?
3. Kuidas mõjutas uue programmi loomist ajakirjanikkonna ümberorienteerumine ja kohanemine uute programmikoostamise põhimõtetega?
4. Kuidas muutus ERi programmide ja eelkõige “Vikerraadio” auditoorium pärast 1993. aasta reformi kui “Vikerraadio” sagedustele loodi kommertskanal “Raadio 2”?
5. Kuidas muutus ERi programmide ja eelkõige uue “Vikerraadio” auditoorium pärast 1995. aasta programmireformi?

1.7 Uurimuse metoodika

Uurimuses on kasutatud erinevaid metoodikaid – “Raadiolehes” ja päevalehtedes ilmunud artiklite kvalitatiivset analüüsi, Eesti Raadio dokumentide nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset analüüsi, ekspertintervjuusid ja auditooriumiuuringute kvantitatiivset analüüsi.

Ekspertintervjuu sai uurimuse põhimeetodiks valitud sellepärast, et intervjuude kaudu on võimalik välja selgitada tolaeagsete raadiojuhtide põhjendused tehtud programmi-

ja struktuurireformidele. Kuna uuritavast perioodist on möödas juba kümmekond aastat, siis võib loota, et intervjueeritavad julgevad olla antud aega analüüsides ja kirjeldades avatumad ja otsekohesemad, sest omaaegsed “Raadiolehes” avaldatud põhjendused olid tihtipeale naiivsed (nt Margus Hunt, ERI peadirektori asetäitja põhjendas “Raadio 2” loomist “Raadiolehes” tõsiasjaga, et inimesed on muutunud liiga süngemeelseteks ja vajavad meelelahutuslikumat programmi, (vt lk 35). Ka on olnud intervjueeritavatel aega kunagiste otsuste üle distantsilt mõelda ja neid analüüsida.

Ekspertintervjuud on tehtud Herkki Haldre (Eesti Raadio peadirektor 18.12.1992 – 27.04.1994), Peeter Sookruusi (Eesti Raadio peadirektor 07.09.90 – 18.12.92 ja 06.05.94 – 30.11.97), Ain Saarna (Eesti Raadio juhtimisaparaadi nõunik alates 01.06.95, “Vikerraadio” peadirektori asetäitja ehk peatoimetaja alates 21.08.95, Eesti Raadio peadirektor 01.12.1997 – 2004) ja Mart Ummelasega (Eesti Raadio peadirektori asetäitja ehk “Vikerraadio” direktor alates 13.03.95, Eesti Raadio juhtimisteenistuse peadirektori asetäitja 10.04.98 – 09.07.00).

Intervjuud on tehtud töö autori poolt suuliselt ajavahemikus 25.- 29. aprillil 2005. a.

Enne ekspertintervjuusid töötas intervjuerija läbi uuritava perioodi “Raadiolehed” (Eesti Raadio nädalaleht) ning otsis sealt välja artiklid, kus kirjutati programmi- või struktuurireformist. Samuti artiklid, kus anti ülevaade uuest olukorras. Samuti on töö autor analüüsinud nii ERI raamatukogust kui ka Mart Ummelase ja Ain Saarna isiklikust arhiivist saadud artikleid päevalehtedest, mis kajastasid toleaegeid sündmusi raadios. Artiklites saadud infole tuginedes on koostatud ka ekspertintervjuude küsimustikud. “Raadiolehes” ilmunud artiklite ja saatekavade analüüs andis üldise pildi aastatel 1990-1997 Eesti Raadios toimunud.

Samuti oli töö autor enne intervjuusid analüüsinud nii kvalitatiivselt kui ka kvantitatiivselt Eesti Raadio personalikäskkirju aastatest 1993-1997, otsinud dokumentaalset tõestust programmi- ja struktuurimuudatuste kohta (üldkäskkirjad, personalialased käskkirjad, teatised, muutunud struktuuride ülevaated, pressiteated jne). Töö autor luges iga kuu lõikes kokku käskkirjad, mille alusel töötajaga lõpetati Eesti Raadios tööleping või vabastati ta ametikohalt. Uuteks töötajateks on loetud

ametikohale tööle võtmist ning kohakaasluse alusel või mittekoosseisuliselt ametisse võtmist. Uuritava perioodi käskkirjad asuvad Eesti Raadio arhiivis Tallinn, Gonsiori 21.

Ekspertintervjuudes küsiti *faktiküsimusi* (nt “Saan ma õigesti aru, et “Raadio 2” läks lõpuks ikkagi “Vikerraadio” sagedustele?”, “Kas see oli ER juhtkonna või riiklik kava?”, “Miks lastesaadete toimetus likvideeriti?” jt), *kirjeldavaid küsimusi* (nt “Millised olid Teie kui “Vikerraadio” peatoimetaja ülesanded “Vikerraadio” direktori kõrval?”, “Te lahusite esimest korda Eesti Raadio peadirektori ametikohalt 1992. aasta lõpus. Milliseid eesmärke täitsid tollased neli Eesti Raadio programmi?”, “Milliseks see struktuur muutus?”, “Millisele sihtrühmale “Raadio 2” tehti?” jt), *arvamustekeskseid* (“Kuidas mõjutas eraringhääling?”, “Kas see muutis “Vikerraadio” programmi ka kommertslikumaks?”, “Võrrelge kahte “Vikerraadio” programmi – enne 1993. aasta reformi ja 1995. aasta “Vikerraadiot”?” jt) ja *hinnangute/tõlgenduste keskseid küsimusi* (“Kuidas kuulajad uued reformid vastu võtsid?”, “Kui Te täna vaatate distantiga nendele aegadele, siis kas tegite õigeid otsuseid?”, “1. juunist 1995 läks tollane I programm üle suvekavale, mille nimeks sai “Vikerraadio”. Kuigi Teie tulite “Vikerraadiosse” hiljem, siis milline oli Teie hinnangul loodava “Vikerraadio” ideoloogia?”).

Kvantitatiivselt oli küsimustikes kõige rohkem kirjeldavaid küsimusi.

Küsitluskavad olid planeeritud teemade ja võtmeküsimuste kaupa. Kõik neli küsimustikku olid vastavalt intervjuueeritava rollile erinevad. Sarnased küsimustikud olid vaid Mart Ummelasel ja Ain Saarnal, sest mõlemad intervjuueeritavad olid ühel ajal seotud “Vikerraadioga”.

Intervjuukavad olid paindlikud ja lubasid reageerida ka intervjuueeritava vastustele. Mitmed intervjuueeritavale esitatud küsimused lähtusid eelnenud küsimuse vastusest ja ei olnud küsitluskavas planeeritud (nt “Ja selle eesmärgi täitis Raadio-2 suurepärast, sest tema kuulajad olidki täpselt selles eas?”, “Kas konkreetne ostja oli olemas?”, “Aga seda tervikpilti pidi looma programmidirektor?”, “Teil oli ju ühiskonnaelu toimetus?” jt). Kõige rohkem tekkis küsitluskava väliseid küsimusi intervjuus Herkki Haldrega.

Vastavalt uurimusküsimustele olid ekspertintervjuude võtmeküsimusteks:

1. Peeter Sookruusiga tehtud intervjuus: “1995. aasta 1. aprillil alustas III programmi asemel tegevust “Klassikaraadio” ja mõned kuud hiljem käivitus taas “Vikerraadio” programm. Millised olid selle reformi põhjused?”, “Millised olid uute programmide sihtrühmad?”, “Kuidas toimetused selle muudatuse vastu võtsid?”, “Kas ajakirjanikud kohanesid uue olukorraga hästi?”, “Millise põhimõtte järgi seda koondamist läbi viidi?”, “Kuidas kuulajad uued reformid vastu võtsid?”, “Kuidas eraringhäälingu jõuline areng muutis ERI programmipoliitikat?”;
2. Mart Ummelasega tehtud intervjuus: “Millised olid “Vikerraadio” püsikava sisulised prioriteedid?”, “Kuidas kuulaja selle suvise programmi vastu võttis?”, “Millise strateegia abil te püüdsite kuulajaid tagasi võita?”, “Kuidas mõjutas reforme eraringhääling?”, “Milliseks kujunes uus struktuur?”, “Mille alusel inimesi koondati?”;
3. Ain Saarnaga tehtud intervjuus: “Kuigi Teie tulite “Vikerraudiosse” hiljem, siis milline oli Teie hinnangul loodava “Vikerraadio” ideoloogia?”, “Kuidas uued toimetused uue süsteemi vastu võtsid?”, “Kuidas struktuurimuudatus muutis programmi?”, “Millise põhimõtte alusel inimesi koondati?”, “Kuidas kuulajad uuenenud “Vikerraadio” vastu võtsid?”, “”Vikerraadio” tollane programm oli suunatud eelkõige keskealisele kuulajale. Kuidas see programmipoliitikas välja nägi?”;
4. Herkki Haldrega tehtud intervjuus: “Milline pidi teie nägemuses olema aastal 1993 avalik- õigusliku Eesti Raadio programmipoliitika?”, “Selle reformiga kaasnes ka struktuurireform. Milles see reform seisnes?”, “Kuidas eraringhääling programmikujunemist mõjutas?”, “Millise põhimõtte järgi töötajaid koondati?”.

Bakalaureusetöö tulemusteni jõudmisel olen erinevates peatükkides kasutanud erinevad meetodeid.

Töö esimeses peatükis “Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad” olen kasutanud erinevaid teadusartikleid ja uurimusi, mis kajastavad avalik- õigusliku meediaprogrammi printsiipe, eesmäärke ja mõiste tõlgendamist ning avalik- õigusliku

ringhäälingu paradigma muutust Euroopas aastatel 1980- 1990. Taasiseseisvumise järgsel ajal toimunud muutustest Eesti raadiomaastikul annab ülevaate raamatu “Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965- 2004” Maarja Lõhmuse ja Peeter Vihalemma peatükk “Raadio Eestis 1960- 2003: struktuur, programm ja kuulajad”.

Peatükis “Ülevaade Eesti Raadio programmidest enne 1. mail 1993” on kasutatud Tartu Ülikoolis 1993. aastal kaitstud lõputööd “Muutuv ringhääling muutavas ajas: Eesti Raadio tegevusest aastatel 1985-1992” (J. Nurmoja) ja “Raadiolehes” ilmunud artiklite refereeringuid. Ka on kasutatud ekspertintervjuud Peeter Sookruusiga, kuna tema oli ERI peadirektor ka aastatel 1990-1992.

Peatükkides “Eesti Raadio programmireform 1. mail 1993” ja “Eesti Raadio reformid 1995 - 1996” on tuginetud eelkõige antud perioodi allikmaterjalide (ekspertintervjuud Herkki Haldre, Peeter Sookruusi, Mart Ummelase ja Ain Saarnaga, “Raadiolehtedes” ilmunud artiklid ja Eesti Raadio dokumentatsioon) analüüsile. Antud peatükkides on struktuurimuudatuste ja koondamiste all kasutatud ka Eesti Raadio personalikäskkirjade kvantitatiivset analüüsi.

Peatükis “Auditooriumi jagunemine “Vikerraadio” ja teiste ER programmide vahel” on kasutatud Eesti Raadio nõunik Kersti Raudami käsutuses olevaid Baltic Media Facts ja Emor Gallup Media koostatud Eesti Raadio auditooriumi uuringuid. Kuna 1993. aastal toimunud reformi käigus likvideeriti Eesti Raadiost ka sotsioloogide grupp ÖÜ “Telirad” ja paljud uuringud jäid Kersti Raudami sõnul kadunuks, on kasutatud 1993. aasta reformi eelse perioodi auditooriumi analüüsimiseks vaid üht Eesti Raadios säilinud uuringut 1993. aasta aprillist ning Tartu Ülikoolis 1993. aastal kaitstud Jaanus Nurmoja diplomitööd “Muutuv ringhääling muutavas ajas: Eesti Raadio 1985-1992”, kus töö autori käsutuses oli üks viimastest “Teliradi” firmamärgi all koostatud kogumikest, mis sisaldab andmeid aastail 1985–1992 tehtud päevik-küsitluste tulemustest Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni kuulatavuse- vaadatavuse kohta.

Meetodi kriitika: intervjueeritavate poolt öeldusse tuleb suhtuda kriitiliselt, sest eranditult kõik intervjueeritavad tunnistasid, et kuna uuritavast perioodist on möödas kümmekond aastat, siis ei pruugi nad kõike täpselt mäletada. Osad intervjueeritavate

poolt öeldud faktid on osutunud kontrollides tõesti moonutatuteks (eriti faktid, mis puudutavad aastaarve). Kindlasti tuleb tehtud ekspertintervjuusid analüüsida vastavalt intervjueeritu tollasele ametikohale. Nemad esindavad siiski vaid juhtkonna nägemust. Kuna intervjueeritavateks olid üksnes otsustajad ja otsuste elluviijad, siis kindlasti ei anna see täielikku ülevaadet antud perioodil toimunud reformidest ja nende eesmärkidest. Täieliku ülevaate saamiseks peaks “Vikerraadio” programmijuhtide ja ERI peadirektorite kõrval intervjuerima ka teiste programmide juhte (“Raadio 2” programmijuhte Margus Hunti ja Riina Sildost, I programmi juht Paul Himmat ja “Raadio 4” juht Mary Velvetit ning “Klassikaraadio” juht Tiia Tederit), aga ka toimetajaid ja tol ajal kultuurikomisjonis ning valitsuses tegutsenud poliitikuid. Pakutud valimi põhjal saaks põhjaliku ülevaate kõikide Eesti Raadio programmide arengust aastatel 1990-1997, mis on kindlasti väärt uut uurimustööd.

Toimetajaskonnale olid aastad 1993-1997 Eesti Raadios väga rasked, kuna neil aastatel toimusid suured koondamised ja ajakirjanikud pidid kohanema uue lähenemisega raadiotööle. Samas mängisid ka poliitikud toimunud reformides olulist rolli, kuna paljuski täitsid raadiojuhid poliitilist tellimust.

Kuna Eesti Raadio personalitalituses ei ole tehtud ametlikke kokkuvõtteid raadiopersonali liikumistest aastatel 1993-1997, siis ei ole kindel, et kõik tolleaegsed käskkirjad on säilinud või hetkel oma õiges kaustas. Näiteks ei olnud 1995. aasta üldkäskkirjade kaustas ühtegi käskkirja seoses samal aastal toimunud kesklainesagedustel töötavate saatjate tegevuse lõpetamisega.

Probleemne on ka uuritava programmi määratlemine. 1993. aasta reformi käigus likvideeriti “Vikerraadio”, mille sagedustele loodi “Raadio 2”. “Vikerraadio” liideti I programmiga, mille nimeks jäi tol korral siiski I programm. 1995. aasta reformiga loodi I programmi sagedustele uus programm taas kord nimega “Vikerraadio”. Kui pidada programmi järjepidevuseks sagedust, siis peaks “Vikerraadio” järglasena uurima “Raadio 2”. Käesoleva töö autor lähtus programmide sisust ja käsitleb “Vikerraadiona” ka viimasega liitunud I programmi ja selle sagedustele loodud uut “Vikerraadiot”.

2 Ülevaade Eesti Raadio programmidest enne 1. maid 1993

Käesolev peatükk annab ülevaate, milline oli enne 1993. aasta reformi Eesti Raadio programmiline struktuur ja “Vikerraadio” programm. Peatükis saab ülevaate reformieelse “Vikerraadio” programmist ja selle rõhuasetustest.

Enne 1993. aasta 1. mai reformi väljastas Eesti Raadio nelja programmi:

- I programm (päevane programmpikkus 05.30 – 23.00, *kokku 17,5h*): pikemad temaatilised arutlused, lastesaated, kirjanduspalad ja kuuldemängud, klassikaline ja rahvamuusika. Programmi müüdi ka reklaami;
- II programm “Vikerraadio” (päevane programmpikkus 05.30 – 02.00, *kokku 20,5h*): põhirõhk on informatsioonil, lisaks noortesaated, sport, meelelahutus ja levimuusika. Programmis oli ka kultuurisaateid. Programmi müüdi reklaami;
- III programm (päevane programmpikkus 17.30-24.00, *kokku 6,5h*), välissaadete programm;
- IV programm (päevane programmpikkus *18h*), venekeelne programm.

Peeter Sookruus, Eesti Raadio peadirektor aastatel 1990- 1993 tunnistab, et tolle aja programmidel ei olnud selget formaati ja seda mitmel põhjusel. Esiteks ei olnud tegutsemiseks *õiguslikku alust* (Ringhäälinguseadus jõustus 1994. aasta juunis), teiseks oli programmide levitamise *tehnika ebakvaliteetne* ja seejuures ka väga kallis, moodustades kogu ERI eelarvest ligikaudu 40 %. “Strateegilise suunitlusega oli võimalik tegeleda suhteliselt vähe, kuna aastal 1992 seisnes põhitegevus selles, et raadio ellu jääks, et raadio säilitaks oma potentsiaali, tegutsemisvõime,” ütleb Sookruus ja kinnitab, et tegutsedes oli silme ees küll siht kuhupoole püüelda, selle saavutamine oli aga väga ebamäärasel ajalises perspektiivis. Sihiks oli toleleagsele

raadiojuhile mitmeprogrammiline ringhääling, mis kataks põhilisi huvigruppe ja täidaks põhilisi funktsioone. (Sookruus 2005)

Sookruusi sõnul oli tolelaegne I programm tõsisem ja staatilisem, II programm ehk “Vikerraadio” oli alternatiiv I programmile. “Vikerraadio” oli suunatud veidi hoogsamalt ja aktiivsemalt ellu suhtuvale inimesele ning IV programm venekeelsele kuulajaskonnale. (Sookruus 2005).

Hoolimata keerulisest poliitilisest olukorrast viidi 1992. aasta alguses Eesti Raadios läbi saatekavareform, kus mitmed olulised kuulatavad saated tõsteti kuulatavalt II programmilt ehk “Vikerraadiost” üle vähekuulatavale I programmile või vähemkuulatavale kellaajale. Pärast 24. veebruari 1992 tekkis “Vikerraadio” tööpäevasesse kavasse sõnalis-muusikaline programm “Argipäev” seniste “Antenni”, “Tipptunni”, “Majandusstuudio” ja teiste pikemate sõnaliste otsesaadete asemele. Kadusid senised päevased infoprogrammid (“..kaja” kell 9, 12 ja 15), alles jäi üksnes “Päevakaja”. Ülejäänud “..kajad”, samuti endine 10-minutiline uudistesaaade kell 17 muudeti 15-minutilisteks uudistesaadeteks (tekstilised uudised ja helilõigud), mida juhtis toimetaja stuudiost. Lisaks katsetati “Vikerraadios” täistunniuudistega (juurde tulid lühiauudised kell 13, 14 ja 16). (Nurmoja 1993)

“Argipäeva” kavassevõtmisega loodeti luua võimalus uudiste ning päevasündmusi puudutavate helilõikude operatiivseks edastamiseks kuulajateni ning vajadusel stuudiovestlusteks aktuaalsetel teemadel, vaheldumisi muusikaga (osaliselt kunagise “Vikerkaia” eeskujul). Sündis 2,5 tundi lahtise teemaga eetriaega, mille sisu olenes parasjagu aktuaalsetest probleemidest ja nende teravusest, programmi juhust ja esinejatest ning muusikalise juhi (levi)muusikalisest maitsest.

Kuulajad, kes ei harjunud laineala vahetamisega, kaotasid selle reformiga küllalt kuulatava ja vajaliku saate “Avalikud asjad” (mis viidi vähemkuulatavasse I programmi) ning jäid ilma populaarsest “Tartu veerandtunnist”. Lisaks sellele kaotasid kuulajaid seoses saatekavamuudatustega laupäevahommikuse “Peresaate” ning pühapäevase “Tere hommikust, põllumehed!”.

Nii võib 1992. aasta kevadtalviseid ümberkujundusi raadio saatekavas lugeda suurelt osalt ebaõnnestunuks. (Nurmoja 1993)

Samal ajal toimus eetrielus tähelepanuväärne sündmus – 1. märtsil 1992 alustas Tallinnas tööd kommertsjaam “Kuku”, kujunedes riigiraadio tõsiseks konkurendiks pealinnas ja selle ümbruses. Peeter Sookruus meenutab, et uus situatsioon ajakirjandusmaastikul jõudis temani, kui tema vastuvõtule tulid Rein Lang ja Hans H. Luik Trio Grupist paluma mitmeid ajakirjanikke ERist vabaks. Eesti Raadiost lahkusid “Kukusse” ajakirjanikud Erki Berends, Harri Tiido ja Üllar Born, samuti tehnilist personali. Juba oli alanud ka kohalike eetriraadiote teke. Esimesena alustas Võru raadio 7. märtsil 1990. 1991. aasta 30. septembril sündis “Raadio Tartu” kui esimene täispika programmiga kohalik raadio, hiljem tekkis teisigi. Kohalike kommertsraadiote teke lõi täiesti uue olukorra – algas võitlus kuulajaskonna ja reklaamituru pärast.

2.1 “Vikerraadio” programm

Eesti Raadio II programm “Vikerraadio” oli võrreldes I programmiga meelelahutuslikum ja nooruslikum nii oma muusika- kui ka teemavalikult ja ühtlasi alternatiiv I programmile. Peeter Sookruusi sõnul oli “Vikerraadio” programm suunatud hoogsamale ja aktiivsema ellusuhtumisega inimesele. (Sookruus 2005).

Argipäevad algasid “Vikerraadios” “Hommikukavaga”, mida erinevatel päevadel juhtisid Urmas Loit, Hillar Peets, Reet Valing, Sirje Eesmaa, Urmas Liiv jt. 9.20 algas lastesaade “Päikesejänku”, millele järgnes neli korda nädalas (teisipäevast reedeni) “Äriraadio”. “Äriuudiseid” võis “Vikerraadiost” kuulata õhtuti enne üheksat. “Vikerraadios” loeti läbi töönädala ka järjejuttu.

Igal tööpäeval läks “Vikerraadios” eetrisse kolmetunnine päevaprogramm “Argipäev”, kus vaheldus muusika helilõikudega. “Argipäeva” juhtisid Mare Pihlak, Juhan Virkus, Kaja Kärner, Toomas Kutti, Peeter Kaldre jt.

Kella kolmest oli igal argipäeval “Vikerraadio” eetris erinev saade: “Edetabeliesmaspäev”, “Tervitusteisipäev”, “Kolmapäevakaleidoskoop”, “Nostalgianeljapäev” ja “Rütmireede”. Vastavalt nädalapäeval oli kas E-, T-, K-, N- või R-studios erinevad saatejuhid, nt Vello Rand, Jaak Ojakäär, Olavi Pihlamägi, Ain Boltovski jt. Teine noortele suunatud saade oli “NORA”, mis läks eetrisse samuti neli korda nädalas (esmaspäevast neljapäevani). “NORA” studios arutati noortele südamelähedastel teemadel - tehti kokkuvõtteid viimasel ajal noortelus toimunud sündmustest, räägiti nt teemal “Kui midagi väga tahta, siis ikka saab või ei saa?”, kutsuti stuudiosse külalisi jne. Teiste seas kuulusid saatetegijate hulka nt Urmas Paet, Marko Reikop ja Kai Vare.

Noorte seas väga populaarseks kujunenud “Rock-raadio” läks “Vikerraadios” eetrisse kolmel korral nädalas kell viis õhtul, seda juhtisid Raul Saaremets, Koit Raudsepp, Mihkel Roosberg jt praegugi tuntud diskorid.

Peale meelelahutuse ja muusikasaadete oli “Vikerraadio” kavas ka harivaid saateid. Kaks korda nädalas õpetati raadiokuulajatele keeli – neljapäeva hilishommikul saksa- ja reedel ameerika inglise keelt. Esmaspäeviti oli eetris saade “Silmaring”, mis avardas kuulajate silmaringi ajaloo- ja kultuuriteemadel, viis korda nädalas läksid eetrisse saated “Maailma mitu palet” ja “Maailm täna”. Regulaarselt anti edasi ka liiklusteateid.

“Vikerraadio” nädalavahetusprogramm keskendus huumorile ja muusikale, aga ka kultuurile. Laupäevahommik algas kuulajate seas populaarse hommikuprogrammiga “Tere hommikust, Eestimaa!”, mida juhtisid kaks saatejuhti, teiste seas ka Marko Reikop, Riho Västrik ja Urmas Liiv. Pühapäevahommik algas programmiga “Tere hommikust, maarahvas!”.

Nädalavahetusel läksid eetrisse mitmed huumorikavad: pila- ja paroodiaprogramm “NÄTSTI”, “RAMETO tund”, “Huumoriklassikat”. Ja ka mitmeid muusikasaateid: “Soovid, soovid, soovid...”, “Alla 60 aasta keelatud”, “Memme-taadi viisipaunast”, “Soovikontsert”, “Helikilde BBC muusikatipust”, “Meloodia, rütm, improvisatsioon” jt.

Kultuurisaadetest nimetagem populaarset “Kultuurikaja”, portreesaateid erinevatest kultuuritegelastest, klassikalist muusikat edastavat “Stuudiokontserti”.

Päevad lõppesid “Vikerraadios” ikka “Keskööprogrammiga”. “Vikerraadios” nii nagu ka I programmis anti uudiseid eetrisse kell 9, 12, 15, 17, 22 ja 24 ning lühiuudiseid kell 11, 13, 14 ja kell 16. Päevakaja läks eetrisse kell 20. (Raadioleht 1993)

“Vikerraadio” programm oli eelkõige suunatud nooremale kuulajaskonnale. Programmis oli palju pop- ja rockmuusika saateid (“Rock-raadio”, “Edetabeliesmaspäev”, “Tervitusteisipäev”, “Kolmapäevakaleidoskoop”, “Nostalgianeljapäev”, “Rütmireede”, “Soovid, soovid, soovid...” jt), noortesaateid (NORA), huumorisaateid (RAMETO tund, NÄTSTI!), aga samas ka harivaid saateid (võõrkeeletunnid, “Kultuurikaja”, “Maailm täna”, “Maailma mitu palet”, “Loodushoid” jt). (vt lisa 1.3 ja 1.4)

3 Eesti Raadio programmireform 1. mail 1993

Käesolev peatükk annab ülevaate 1993. aasta 1. mail toimunud muudatustest Eesti Raadio struktuuris ja programmides ning püüab kaardistada programmireformi mõjusid I programmiga liitunud “Vikerraadio” programmile. Peatükis kaardistatakse toimunud reformi ajendid, eesmärgid ja mõjud eelkõige läbi tolleaegse ERi peadirektori Herkki Haldre mälestuste, ER dokumentatsiooni ja “Raadiolehe” põhjal.

18. detsembril 1992. aastal alustas Eesti Raadio peadirektori ametikohal tööd Eesti Raadio noortetoimetuses ja reklaamiosakonnas töötanud Herkki Haldre. Tema valimisplatvorm oli tollases liberaalses meediapoliitilises olukorras küllalt julge: luua ER ühest programmist isemajandav kommertsraadio, mida oleks võimalik hiljem *maha müüa* (Haldre 2005). Haldrega konkureeris peadirektori ametikohale ka Paul Himm, kes oli oma vaadetelt konservatiivsem. Himmast sai Haldre ajal ER I programmi direktor ja ühtlasi ka peadirektori üks asetäitjatest. Programmireformi aitas uuel peadirektoril läbi viia eelkõige peadirektori teine asetäitja Margus Hunt (uue kommertsjaama direktor). Suure panuse andis ka reformi käigus loodud venekeelse programmi “Raadio 4” direktor Mary Velvet.

Alates 1. maist 1993. aastal alustasid Eesti Raadio programmid oma tööd uuenenud kujul:

- I programm (*eetriaeg 05.30-2.00, kokku 20,5h*) Kultuuriprogrammiga liidetud meelelahutuslikum programm. Väga eklektiline. Mängiti nii poppi kui ka ooperiaariaid. Saated läks eetrisse lindilt. Ametlikult reklaami ei müüdnud, tehti sponsorlepinguid saadete peale.
- Raadio 2 (*eetriaeg 24h*) Kommertspehioimõttel töötav meelelahutuslik programm, orienteeritud muusikale ja informatsioonile. Saatejuhik läksid eetrisse otseeetris.
- Raadio 4 (venekeelne programm, *eetriaeg 06.00-24.00, kokku 18h*)

- III programm (välissaateid edastav programm, eetriaeg 17.30 – 24.00, kokku 6,5h)

Endise “Vikerraadio” sagedustele loodud “Raadio 2” muutus esimeseks ööpäevaringselt eetris olevaks ER kanaliks. Kui enne oli “Vikerraadio” programm eetris 20,5 tundi, siis alates 1. maist 1993 oli samadel sagedustel eetris “Raadio 2” 24 tundi (vt tabel 3.1). Programmireformiga sai eetriaega juurde ka ER I programm, millega liideti ka mõned endise “Vikerraadio” saated. Venekeelse programmi ja välissaadete programmi pikkused jäid samaks.

Tabel 3.1. Programmimahtude muutus pärast 1993.a reformi

	Programmi pikkus enne 1993.a reformi (tundides)	Programmi pikkus pärast 1993.a reformi (tundides)
I programm	17,5	20,5
II programm	20,5	24
III programm	6,5	6,5
IV programm	18	18

allikas: Raadioleht 1993

“Raadio 2”

“Raadio 2” loodi kommertsraadio põhiselt, programm oli eelkõige orienteeritud popmuusikale, infosaadetele ja meelelahutusele. Esimene “Raadio 2” direktor Margus Hunt ütles kanali avamisel, et “Raadio 2” saab loodetavasti igapäevaseks kaasalaseks neile, kes soovivad pingelisel tööpäeval kuulata taustaks mõnusat muusikat ja laheda juttu. “Meie eesmärk on anda kuulajale meie kanalilt kogu informatsioon, mis talle vajalik. Loomulikult on esituslaad veidi erinev kui Eesti Raadio põhiprogrammis,” ütles Hunt “Raadiolehes”. Nädalavahetusteks lubas Hunt ka tõsisemaid saateid. Ka suurenes kuulajatel senisest enam võimalus eetri vahendusel oma arvamust avaldada. “Raadio 2” juhtlauseks sai: “Raadio kaks teeb elu mõnusaks!” (Raadioleht nr. 17, 1993)

III programm

Eesti Raadio III programmis alustas 1. oktoobrist “Raadio 7”, kus hakati edastama IBRA-ga (Rootsi Internatsional Broadcast Association) koostöös valminud saateid. ER III programm alustas iga päev kell 18.30 ja “Raadio 7” saated kestsid esialgu kolm tundi kella 21.00-st keskööni. “Raadio 7” tahtis Madis Ligi (IBRA Eesti osakonna “Raadio 7” direktor) sõnul lühidalt iseloomustades ühistöös Eesti Raadioga aidata tavalisel Eesti kodanikul leida iseennast, saada tuge igapäevamuredele ja mõista enam muusikat, kunsti, kirjandust. Väärtustada väärtuseid, mis on kestnud põlvest põlve. (Raadioleht nr. 50, 1993)

IV programm ehk “Raadio 4”

Venekeelne IV programm muutus alates 1. maist “Raadio 4”-ks, mille tulemusel sai programm juurde ka eetriaega. Vastavalt elu vajadustele moderniseeris IV programm ka oma kava. Eetrisse jõudsid saated kunstist, haridusest, kirjandusest, tervisest, loodushoiust, majandusest. Uudised pea igal täistunnil, muusikat igale maitsele. Ka väiksemaid ei unustatud. “Kuldvõtmeke” oli programmis hommikuti ja õhtul loeti lastele õhtumuinasjuttu. Vene keeles transleeriti infokanaleid “Svoboda”, Rootsi Raadio, BBC, Kanada Raadio, “Ameerika Hääli”. (Raadioleht nr. 26, 1993)

3.1 Programmireformi eesmärgid

Eesti Raadio peadirektori asetäitja Margus Hunt ütleb enne reforme “Raadiolehele”, et raadio juhtkonda sundis mõtlema programmimuudatustele tõsiasi, et inimesed on muutunud süngemeelseteks, sest ajakirjandus käsitleb vaid probleeme. “Nähtavasti on mõistlik, et ka tõsisel tööpäeval jääks kuulajale valikuvõimalus, kas valida veidi tasakaalukam ja tõsisem kultuurikanal või peamiselt meelelahutusele suunatud kommertsprogramm,” ütles Margus Hunt “Raadiolehele” 1993. aasta alguses (Raadioleht nr. 4, 1993). Tegelikud põhjused seisnesid milleski muus.

Eesti Raadio peadirektor (18.12.1992 – 27.04.1994) Herkki Haldre väidab, et 1992. aastal kui tema koos Paul Himmaga kandideeris ERi peadirektori ametikohale, kiitis

Mart Laari valitsus (21.10. 1992 – 08.11. 1994) heaks plaani luua meelelahutusliku “Vikerraadio” asemel hästi toimiv kommertsjaam, mille saaks hiljem suure summa eest maha müüa. Pakutud summaks oli *100 miljonit krooni* (Haldre 2005). “Ta (“Raadio 2” – autor) oligi loodud müügiks ja seetõttu ta oligi nii piinliku hoolega tehtud – neil oli eraldi korrus eraldi sissepääsuga, eraldi inimestega. Absoluutselt kõik oli eraldi. Kõik tehti nii, et oleks võimalik pöörata vaid ühte lüliti ja kõik on üleandmiseks valmis,” ütles Haldre. Erinevus oli ka I programmi ja “Raadio 2” saatejuhtide palkades. Haldre (2003) väitis, et isegi tema kui peadirektori palk oli väiksem kui “Raadio 2” populaarsetel saatejuhtidel.

“Raadio 2” kui isemajandav kommertskanal oli tehtud uudses formaadis. Eeskujuks võeti soomlaste Radio Mafia ja BBC kanalid. Hoolimata selles, et “Vikerraadiol” olid tol ajal väga kõrged kuulajareitingud, otsustasid raadiojuhid “Vikerraadio” programmi sisuliselt likvideerida. ““Vikerraadio” oli nagu pudru ja kapsad, aga pudru ja kapsad ei müü reklaami hästi,” ütleb Haldre.

“Raadio 2” erastamist siiski ei toimunud, sest aastal 1994 sai uue valitsuse peaministriks Andres Tarand (www.valitsus.ee) ja sellega seoses vahetusid ka prioriteedid Eesti Raadios. “Kuna uus kanal oli ennast õigustanud nii kuulajate seas kui ka rahaliselt, siis ei olnud mõttekas tehtust loobuda,” ütleb Haldre ja lisab, et tüli tuli majja valimistega, kui poliitikute arvates ER ei toetanud piisavalt teatud erakondi. (Haldre 2005)

Reformil oli Haldre sõnul ka teine oluline põhjus – muuta ajakirjanike/toimetajate töökorraldust kaasaegsemaks. “Vastutuse delegeerimine oli selle struktuurimuudatuse võtmeküsimus,” ütleb Haldre. “Enne olid toimetused, kes tootsid oma toodet erinevatesse kohtadesse ja keegi ei vastutanud millegi eest. Programmid ei olnud programmi nägu sellepärast, et järgmine toimetuse, kes võttis teha kellast kellani, ei teadnud, mis toimus enne ja mis pärast teda. Ei olnud tervikpilti.” (Haldre 2005) Haldre sõnul ei huvitanud toimetusi, mis programmis üldiselt toimus. Igaüks tegeles oma kindla saateaja täitmisega endale sobival viisil. See aga ei lubanud arendada ühtlast programmiformaati.

3.2 Uus Eesti Raadio struktuur 1. aprill 1993. a.

Kuna isemajandav “Raadio 2” hakkas tööle oma meeskonnaga ja ka “Raadio 4” oli oma meeskond, siis kogu Eesti Raadio toimetajaskonnast sai alates 1. maist ER I programmi toimetajaskond ja seoses sellega viidi raadios läbi struktuurimuudatus. Herkki Haldre sõnul muutusid toimetused programmipõhisteks. (Haldre 2005)

Koondatud töötajatele esitatud teatistes põhjendati koondamist järgmiselt: “Seoses muudatustega Eesti Raadio juhtimisstruktuuris, töökorralduses ja töötajate tööfunktsioonides jõustub esimesest aprillist k.a. Eesti Raadio uus struktuur ja uus koosseis. Vastavalt uuele struktuurile likvideeritakse /--/” (Teatis, 10. veebruar 1993) Vastavalt siis likvideeritud osakonnale likvideeriti ka ametikohti.

Alates 1. maist alustas Eesti Raadio tööd uue struktuuri alusel:

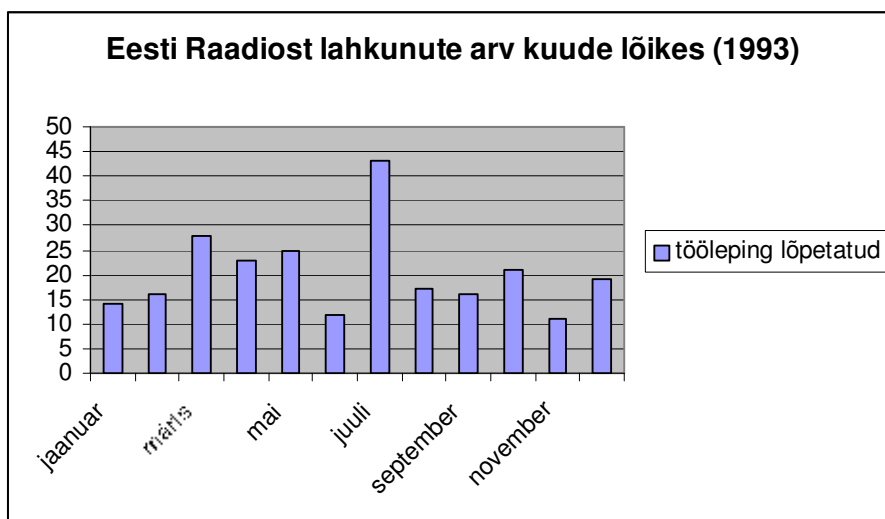
1. uudistesaadete peatoimetus, (juhataja Jüri Raudsepp) kokku 32 töötajat;
  2. muusikasaadete peatoimetus, (juhataja Tiia Teder) kokku 25 töötajat;
  3. spordisaadete peatoimetus, (juhataja Tiit Karuks) kokku 6 töötajat;
  4. kultuurisaadete peatoimetus, (juhataja Vivian Anni) kokku 13 töötajat;
  5. ajaviitesaadete peatoimetus, (juhataja Reet Valing) kokku 16 töötajat;
  6. ühiskonnaelu peatoimetus, (juhataja Toomas Kutti) kokku 22 töötajat;
- pere- ja sotsiaalsaadete toimetuses kokku 6 töötajat
  - laste- ja haridussaadete toimetuses kokku 10 töötajat
  - maaelu- ja ökoloogiaaadete toimetuses kokku 6 töötajat
7. venekeelne programm, kokku 25 töötajat;
  8. välissaadete peatoimetus, kokku 21 töötajat;
  9. Tartu Stuudio, kokku 18 töötajat;
  10. programmi toimetus, kokku 27 töötajat (saatejuhid, teadustajad, helirezhissöörid);
  11. saateosakond, kokku 30 töötajat;
  12. levi- ja välisülekanne osakond, kokku 14 töötajat;

- 13. välissuhete osakond, kokku 3 töötajat;
- 14. fonoteek, kokku 17 töötajat;
- 15. haldusosakond, kokku 26 töötajat;

(vt. lisa 3. 1)

Seoses struktuuri- ja programmimuudatustega vabastati tööülesannetest või lõpetati tööleping 1993. aastal vastavalt Eesti Raadio personalikäskkirjadele kokku 245 inimesega (vt. tabel 3.2). Kõige suurem koondamislaine oli 1993. aasta juulis, kui ER vabanes 43 töötaja teenetest. Koondamistega alustati juba enne reformi. Jaanuaris ja veebruaris koondati keskmiselt 15 inimest, aprillis- mais üle kahekümne töötaja. Pärast suvist suurt koondamist saabus veidi rahulikum aeg. Aasta lõpuni oli keskmine koondatute arv kuus kahekümne ringis.

Tabel 3.2. Eesti Raadiost lahkunute arv kuude lõikes (1993)

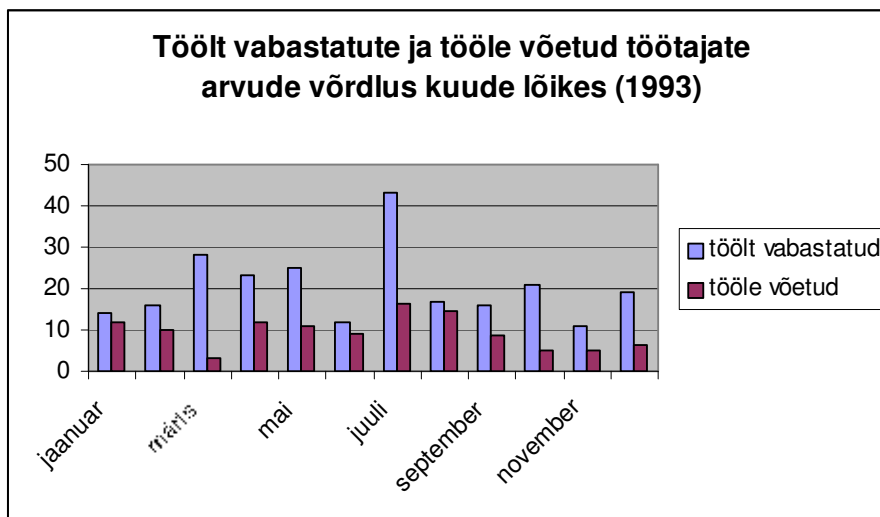

allikas: ERI personali käskkirjad aastast 1993

245 lahkunu kõrval võeti 1993. aastal Eesti Raadiosse tööle 113 uut inimest, mis on ligikaudu pool koondatute arvust. Enamus neist vormistati tööle kohakaasluse alusel või mittekoosseisulistena. Kõige rohkem võeti kohakaasluse alusel tööle koorilauljaid ja muusikuid orkestrisse. Mittekoosseisulised töötajad läksid enamasti tööle kas “Raadio 2” või “Raadio 4”. Kõige rohkem võeti tööle uusi töötajaid suvel (vt. tabel 3.3). Vahetult enne programmi- ja struktuurireformi võeti tööle (jaanuar-märts) kokku 25 inimest. Reformikuul (mais) asus ERis tööle 12 uut töötajat.

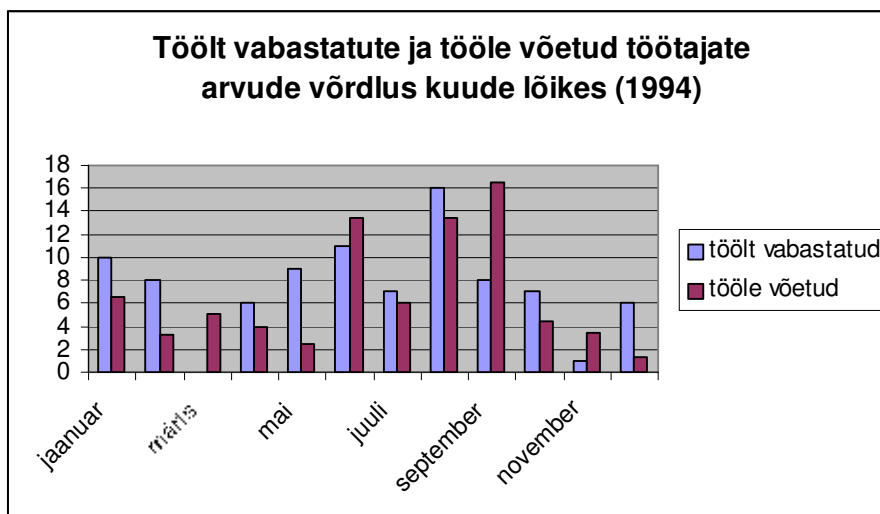
Tabel 3.3. Töölt vabastatute ja tööle võetud töötajate arvude võrdlus kuude lõikes (1993)

allikas: ERI personali käskkirjad aastast 1993

1993. aasta koondamistega sarnast tendentsi näitavad ER personali liikumised ka 1994. aastal, mil raadiost lahkus 89 töötajat ja juurde võeti, samuti enamasti kohakaasluse alusel või mittekoosseisulisteks töötajateks, praktiliselt sama palju, 81 inimest. 1994. aasta juunis ja septembris vormistati isegi uusi inimesi tööle rohkem kui lahti lasti. Juunis vabastati ametikohalt 11, juurde võeti 13 töötajat, septembris olid need näitajad vastavalt 8 ja 16,5. (vt. tabel 3.4)

Tabel 3.4. Töölt vabastatute ja tööle võetud töötajate arvude võrdlus kuude lõikes (1994)

allikas: ERI personali käskkirjad aastast 1994

Koondatute seas oli kõige rohkem tehnilisi töötajaid – transporttöölisi, ehitusremondiosakonna töötajaid, insenere helisalvestusosakonnast jt. Likvideeriti kirjade- ja transpordiosakond, helirezhiissööride osakond ja fonoteegi restaureerimisosakond. Samas koondati ka toimetajaid (nt infosaadete toimetusest, uudiste- ja aktuaalsaadete toimetusest, muusikasaadete peatoimetusest jt). Juurde võeti enamasti kas mittekoosseisulisi töötajaid “Raadio 2” (nt võeti sel ajal tööle Ain Boltovski, Andres Soo, Allan Roosileht jt) või venekeelsesse programmi, mis näitab, et uusi ressursse suunati eelkõige uutesse programmidesse.

3.3 “Vikerraadio” liitumine I programmiga

Herkki Haldre sõnul otsustati “Raadio 2” luua “Vikerraadio” sagedustele kahel põhjusel. Esiteks oli neil sagedustel suur kuulajaskond, mis oli *hea eeldus reklaamimüügiks*. Teiseks oli Vikerraadio programm võrreldes I programmiga meelelahutuslikum ja avalik- õigusliku ringhäälingu esmaseid eesmärke täitis Haldre hinnangul siiski I programm, mistõttu otsustati likvideerida Vikerraadio. (Haldre 2005)

Reet Valing ütleb vahetult enne reformi “Raadiolehele” antud intervjuus, et uus I programm tuleb alates 1. maist parem, lustlikum ja sügavam, tolerantsem kui kunagi varem – ühesõnaga Eesti Raadio niimoodi, nagu rahakott võimaldab. (Raadioleht nr. 13, 1993) Mis viitab sellele, et muudatusi tehti kokkuhoiu “sildi all”.

Kuigi alates 1. maist võis I programmis kuulata mitmeid endise “Vikerraadio” saateid, kujunes programm tervikuna staatilisemaks ja konservatiivsemaks. Eetrisse jäi samade tegijatega “Argipäev”, kuid endise kolme tunni asemel oli saade nüüd eetris vaid ühe tunni. Hommikul said lapsed kuulata “Päikesejänkut”. Üle tulid ka saated “Keskkond ja mina”, “Silmaring”, “Alla 60-aasta keelatud”, “Keskööprogramm” ja öösaade “Hallo, ma kuulan teid”. (vt. lisa 1.3)

Nädalavahetusel sai I programmist kuulata inglise keele tundi, pila- ja paroodiaprogrammi “NÄTSTI!”, “Liiklussaadet” ning “Mnemoturniiri”. (vt. lisa 1.4)

Uude “Raadio 2” kolisid endisest “Vikerraadio” programmist populaarne ajaviitesaade “Vekker” ja “Äriraadio”, mis sai uueks nimeks “Ärikanal”. Alates 1. maist kadus programmist 14 aastat eetris olnud saade “Soovid, soovid, soovid...”, mille toimetaja Tõnis Erilaid hakkas alates 1. maist tegema “Raadio 2” laupäevaseid öökavasid. (Raadioleht 1993).

Uuenesid hommikukavad, kultuuri- ja lastesaated.

Nii nagu uuenenud I programmis said kokku kahe jaama saatevõrgu saated, kohtusid seal ka mõlema programmi muusika. Uuenenud I programmis kõlasid nii estrada kui popp, nii igihaljas kui uus, nii operetiviisid kui ooperiaariad, nii folkloor kui koori- ja kammermuusika. Muusikatoimetuse juhataja Tiia Tederi sõnul pidi helipilt saama võimalikult kuulajasõbralik, agressiivsusetu, meloodiat eelistav ja eestimeelne nii keele kui esitajate poolest. (Raadioleht nr. 18, 1993)

Saadete vahele mängiti reeglina süvamuusikat (15- 30 minutit). Enamus muusikasaadetest olid süvamuusikasaated. Programm oli killustatud erinevate lühikeste saadetega. (vt. lisa 1.3)

Hommikud algasid ikka Hommikukavaga, millele järgnes (nagu ka endises “Vikerraadios”) lastesaade “Päikesejänku” ja “Silmaring”. 11.00-12.00 oli I programmi saatekavas väga erineva sisuga tund. Erinevatel nädalapäevadel oli sel ajal eetris regionaalsaateid, arutlussaateid, nõuande- ja muusikasaateid ning ka haridussaateid. Keskpäev oli uues I programmis väga staatiline, eetrisse läks tunniajane “Klassikat keskpäevaks.” 13.00- 15.00 olid eetris erinevad arutlussaated vaheldumisi klassikalise muusikaga. Kell 15.00- 16.00 läks I programmis eetrisse, nii nagu ka likvideeritud “Vikerraadios”, muusika. Erinevus oli vaid selles, et I programm mängis süvamuusikat. 16.00 – 17.00 sotsiaalse suunitlusega sõnasaateid (nt “Iseolemine”, “Päevatee”), millele järgnesid kultuurisaated. 18.00-19.00 läksid eetrisse meelelahutussaated. Öhtul muusikasaateid, unejutt, spordiuudised ja KÖP. (vt. lisa 1.3)

Järgnevalt annan “Raadiolehele” toetudes ülevaate Eesti Raadio viie toimetuse töödest uues programmis.

3.3.1 Muusikasaated

Hommikupoolikuti kell 9-11 oli uudiste- ja sõnasaate vahepeal avatud “Muusikatuba”. “Klassikat keskpäevaks” oli kavas kell 12.20 – 13.00.

Argipäeviti kell 15.20–16.00 oli samuti muusikasaadete aeg: esmaspäeviti – “Uut meie fonoteegis”; teisipäeviti “Valitud lehekülgi meie fonoteegis”; kolmapäeval “Helikaja” – muusikauudiste koondsaade; neljapäeviti valitud lehekülgi sümfoonilise muusika arenguloost; reedeti Valter Ojakäär sari “Maailm sajandi peeglis” vaheldumisi muusikakaubanduse uudiseid tutvustava saatega “Helilett”.

Laste muusikasaade sisaldus igapäevases lastesaadete reas reedeti kell 19.30. Dzässikontserdid oli kavas esmaspäeval ja neljapäeval kell 21.20. Õhtuti kell 22.05 oli eetris muusikatoimetuse esindussaadet “Muusikaline tund” (MT), mis jätkas Eesti ja maailma muusikasündmuste ning tähtpäevade kajastamist. Jätkusid ka muusikalise tunni sarjad nagu viktoriin “Teise seina nael”, “Orientaaltund”, “Vanamuusika tund”, “Kvartertimuusikaga meelt lahutamas”. “MT” raames jätkas ka Immo Mihkelson sarja “Prrrr...Kõrvaline muusika”. Laupäeviti kõlas “Muusikalises tunnis” soovikontsert. Saatepäevad lõppesid hilisel tunnil “Öömuusikaga”. Kell 1.02 – 2.00 said I programmi kuulajad klassikat kuulata.

Laupäeval kell 11.30 leidis endale koha Ain Sarve sari “Põhjamaade rahvamuusikat” ja Heiki Mätliku saated “Kitarrimuusikast ja –mängijast”. Valter Ojakäär alustas kell 13.45 saadet “Alla 60-aastastele keelatud”.

Pühapäeval kell 10.20 läks eetrisse uus levimuusikaprogramm “Ad libitum”, mille toimetaja oli Jaak Ojakäär. Esimeses saates oli külaliseks helilooja Alo Mattiisen, teises Mart Sander. Taidlus- ja koorimuusikasündmused leidsid kajastust kell 16.15. Eesti rahvalaule tutvustav “Laula, laula suukene” läks üle nädala eetrisse kell 17.30. kell 19 oli saatekavas klassikalist muusikat mängiv saade “Väravatorni muusika”. (Raadioleht nr. 18, 1993)

3.3.2 Spordisaated

Alates 1. maist kuulus sporditoimetuse I programmi, aga tegi koostööd ka “Raadio 2”-ga. Argipäeviti olid spordiuudised eetris kolmel korral: kell 8.05, 20.30 ja 23.02. Laupäevased saateajad olid kell 10.10, 20.30 ja 23.02. Kõige tihedam oli pühapäev. Hommikuste uudistevalikuga oli sporditoimetuse eetris nagu laupäevalgi 10.10. “Spordipühapäev” algas kell 18 ja oli alates 1. maist kahe tunni asemel tunnipikkune. Õhtuse uudistevaliku pakkus sporditoimetuse kell 20.30 ja 23.02. Erakorraliselt võis sporditoimetuse uudistega eetrisse minna ka kella 22-stes uudistes. Uus moment sporditoimetuse jaoks olid hilisõhtused uudised argipäevadel. Möistagi jätkas sporditoimetuse ka ülekandeid suurvõistlustelt, seda nii I programmis kui koostöös kommertsraadio ehk “Raadio 2”-ga. (Raadioleht nr. 15, 1993).

3.3.3 Pere- ja sotsiaalsaadet

Suurem osa pere- ja sotsiaalsaadetest jäid I programmis samaks: nagu “Avalikud asjad” ja “Päevatee”. Invaliididele mõeldud saade sai endale uue pealkirja “Iseolemine”. Jätkusid ka laupäevahommikused peresaated ja “Vikerraadiost” I programmi üle tulnud kolmapäevaõine “Halloo, ma kuulan teid!”. Reede õhtuti läks eetrisse pikk “Liiklussaade”.

Lisandusid kaks uut pere- ja sotsiaalsaadete toimetuse saadet tuli - neljapäeviti “Inimese õigus”, kus räägiti õigusest, tutvustati seadusandlust ja anti nõu; reedeti saade “Aeg antud”, milles räägiti inimeste elust, toimetulekust ja omavahelistest suhetest. (Raadioleht nr. 22, 1993)

3.3.4 Haridussaadet

Haridussaadete toimetuse jätkas “Silmaringis” Eesti ajalooga seotud rahvaste mineviku ülevaatlisku tutvustamist. “Silmaring” oli eetris esmaspäeviti kell 10.05 ja teadussaadet kolmapäeviti kell 13.05. Haridussaadetes oli kolmapäeviti kell 10.05 vaatluse all koolielu, aga ka täiskasvanu ümberõppe võimalused. Neid saateid toimetatas endiselt Tiia Palmaru.

Jätkusid ka keeletunnid. Neljapäeval kell 11.05 said kuulajad Kai Siidirätsepa abiga täiendada oma saksa keele oskust, reedel kell 11.05 läks eetrisse “English USA” ning seletusi jagas Tiia Sillam. Saatesarjad “Kirjutamata memuaare” Lembit Laurilt ja “Reportaaz kodust” Hubert Veldermannilt. Need saated olid eetris alates maikuust kolmapäeviti kell 21.15. “Nii jätkates peame tähtsaks inimese mõtte- ja sõnajõudu. Samal ajal otsime ka värskust raadio zanrilistesse vormidesse, et kuulaja ei väsiks,” ütleb toimetuse juhataja Silvia Karro. (Raadioleht nr. 16, 1993).

3.3.5 Meelelahutussaated

Esmaspäeval kell 18.30 läks eetrisse “Huumori edetabel”. Reedel kell 21.20 “Mnemoturniir”, veerand tundi hiljem “Nätsti!”. Pühapäeval kell 21.15 läks eetrisse “Meelelahutaja”, kord kuus oli meelelahutussaadete käsutuses pühapäevahommikune saateag, üle laupäeva läks otsesaatena eetrisse “Laupäevastuudio” hotell “Susi” kohvik-baar-restoranist. (Raadioleht nr.11, 1994)

Programmist kadusid noortesaated (NORA, Tervitusteisipäev jt) ja enamus popp- ja rockmuusika (Rock-raadio) saated. Need suunati uude “Raadio 2”-e.

4 Eesti Raadio reformid aastatel 1995 – 1996

Käesolev peatükk annab ülevaate 1995. aastal toimunud kahest suuremast Eesti Raadio programmilisest reformist – “Klassikaraadio” loomisest ja “Vikerraadio” taasloomisest ning 1996. aastal läbiviidud struktuurimuudatusest, mille tulemusel koondati Eesti Raadiost üle paarisaja inimese. Eraldi alapeatükk on ka kesk- ja lühilaine sagedusel saadete edastamise lõpetamisest.

Uuesti 1994. aastal (06. mail 1994) Eesti Raadio peadirektori ametikohale asunud Peeter Sookruus kirjutas 1994. aasta “Raadiolehe” aastalõpuartiklis, et uuel aastal jõuavad teostuseni raadiotegijate ammused kavad programmide muutmisel enam kindlale kuulajale suunatuks. Sookruus avaldas lootust, et kauaoodatud programmireform käivitub kevadeks. (Raadioleht nr. 50, 1994)

1995. aasta 1. aprillil läks III programmi asemel eetrisse elitaarse kultuuriprogrammiga kanal “Klassikaraadio” ja 1. juunist hakkas I programm eetrisse andma suvekava, mis kandis eelmise reformiga likvideeritud II programmi nime “Vikerraadio”.

Sookruus kinnitas, et viivitus kahe programmilise reformi vahel tekkis tõsiasjast, et “Vikerraadiole” oli väga raske leida uut juhti. Pärast pikki läbirääkimisi asus 13. märtsil 1995. aastal Eesti Raadio peadirektori asetäitja ja ühtlasi ka “Vikerraadio” direktori kohale Keskerakonna nimekirjas Riigikogusse valitud Mart Ummelas. Vähem kui pool aastat hiljem, 21. augustil 1995 nimetati “Vikerraadio” peatoimetajaks ER juhtimisaparaadi nõunik Ain Saarna.

Uute raadiojuhtide hinnangul oli I programm vananenud. “Sellest vanast I programmist midagi paremat tegema hakata oli suhteliselt lihtne sellepärast, et üldiselt oli inimeste teadvuses I programm küllalt kivistunud, et mitte öelda stagneerunud nähtus.” (Saarna 2005).

Uus “Vikerraadio” suveprogramm läks käima uudsel põhimõttel: iga nädala eest vastutas ühe alajaotuse juhataja. Programm oli nüüdsest orienteeritud keskealisele kuulajaskonnale. “Vikerraadio” - nimeline suvekava oli nii kuulajate kui ka raadiotehnikate harjutamiseks uue programmi ja raadio ülesehitusega, sest alates 1996. aasta algusest läks eetrisse juba “Vikerraadio” püsikava. Alates 1995. aasta sügisest muutis oma saatekava ka “Raadio 2”.

“Klassikaraadio”

Alates 1. aprillist 1995. aastal alustas ER III programm tööd laiendatud kujul. “Klassikaraadios” oli iga nädalapäev seotud konkreetse teemaga: esmaspäeviti oli ooperiõhtu, teisipäeviti nüüdismuusikaprogrammid. Kolmapäeviti oli võimalus kuulata Euroraadio kontserdiprogramme, neljapäeviti traditsioonilist sümfooniaorkestri ülekannet. Reedeti pakuti programmi kodumaise muusika ajaloost, laupäeval jätkus “Värvatorni” - saatesari, pühapäeval varajase muusika programmid ja kell 21 “Dzässistuudio”. Klassikaraadios alustas ka “Hommikukava”. (Raadioleht nr. 13, 1995)

“Raadio 2” uus saatekava

Saatekavareformi läbinud “Raadio 2” pakkus nüüdsest kuulajatele ööpäevaringselt muusikat, informatsiooni, meelelahutust, ka suhtlust ning võimalust kaasa rääkida poliitika ja elu teemadel. Kui suvise kava põhirõhk oli meelelahutusel, siis 25. septembril 1995. a. startinud sügis- alvine kava oli märksa infotihedam. Saatekavas oli mitmeid uusi saateid – kõige suurem ja olulisem muudatus toimus lõunatunnil. Pärast keskpäevaseid uudiseid läks eetrisse (kell 12.15 – 15.00) uus saade “Kahega lõunal”, mida juhtis läbi nädala Mihkel Raud. Oktoobrikuu esimestel päevadel sai kuulata kommentaarisaadet “Uudistaja” (kella 12.30), sellele järgnesid uudised muusikamaailmast. Uues saatekavas viis “Raadio 2” oma pooletunnised poliitikasaated kella 13.30- le, mis andis poliitikahuvilistele võimaluse jälgida ka “Vikerraadio” aktuaalseid poliitikasaateid. “Raadio 2” muusikavalik oli orienteeritud noorele ja nooruslikule kuulajale, pakkudes neile uusimat muusikat ja muusikalist informatsiooni mitmetest stiilidest. (Raadioleht nr. 39, 1995)

4.1 Programmireformi eesmärgid

Peeter Sookruus nimetab üheks reformi põhjuseks plaani taastada “Raadio 2” kõrval unarusse jäänud rahvaraadio roll ja staatus. “Ühel tõsiseltvõetaval avalik- õiguslikul raadiol ei saa olla kõige tähtsam kommertsraadio roll. Ainult noorteprogrammi najal Eesti Raadiot ei ehita, Eesti ringhäälingut ei raja. Selle kõrval ja selle ees peaks olema üldrahvalikum programm.” (Sookruus 2005).

“Siht oli, et tuleb muuta nende programmide profiile ja taastada väga hoogsalt tegutseva ning suure osa senisest raadio tööst ja tähelepanust pärvinud “Raadio 2” kõrvale ka rahvaraadio roll ja staatus”. (Sookruus 2005)

Ummelas nimetab reformi üheks oluliseks põhjuseks kitsast eelarvet. “Me hakkasime juurutama saatevoolu põhimõtet, et selle alusel hakata raha kokku hoidma /--/. Mitte niivõrd programmi arendamiseks, vaid et raha kokku hoida, et saada sealt välja väikseid kulukaid saateid lülitades need mingisuguste saateblokkide sisse, kus nende nõ kulu vähenes. Ja inimeste vähenemisega kaob ära ka teatavate inimeste vajadus, kes istusid seal mingi nupu otsas ja see oligi nende ülesanne. See oli teadlik kokkuhoiu poliitika, see oli kõige vähem loominguline töö, see oli eelkõige majanduslik töö. Vahendite säästmisele orienteeritud.” (Ummelas 2005)

Reformi eesmärk oli saavutada programmi voolavus, et iga järgnev tegija tuleks voolavasse programmi. “Keegi lihtsalt vahepeal ei öelnud, mis kell on jne. Just programmi voolavus oli see, kuhu me püüdsime ja tänapäeval on see nii elementaarne. Tol ajal mitte.” (Saarna 2005)

Sookruus nimetab programmide profileerimise vajalikkust. “Ei saanud olla enam selline abstraktne ja laialivalguv ning teha kõike ja kõigile korraga, vaid tuli väga selgelt valida formaat ja auditoorium.” (Sookruus 2005)

I programm ehk “Vikerraadio” oli üldrahvalik, mida võis kuulata väga erinevate huvide ja valmisolekuga inimene. “Selles programmis osati teha seda, mis eesti rahvast ühendas.” (Sookruus 2005) “Raadio 2” oli nooremale ja aktiivsemale kuulajale. “Klassikaraadio” oli suunatud kõrgema haridustaseme ja kultuurihuviga,

ennekõike süvamuusika suunitlusega inimestele ja “Raadio 4” pidi täitma kõiki neid rolle mitte- eestikeelse elanikkonna hulgas. (Sookruus 2005)

4.2 “Vikerraadio” struktuurireform

1995. aasta “Raadiolehe” aastalõpu numbris kirjutab Eesti Raadio peadirektor Peeter Sookruus, et ER juhatus otsustas asuda optimeerima ER tööd, viimaks kogu tegevus vastavusse reaalsete võimalustega. Sookruus kinnitab, et käivitub struktuurireform, mille käigus Eesti Raadio töötajate arv kahaneb ligi saja inimese võrra, jõudes 1996. aasta keskpaigaks 350-ni. “Püüame teha tööd suurema intensiivsusega, jätkata ligilähedaselt sama programmimahuga, pakkudes meie kuulajatele võimalikult häid saateid valikuvõimalusega nelja programmi vahel,” kirjutab Sookruus. (Raadioleht nr. 51, 1995)

Ummelase hinnangul oli ERi I programmi struktuur liialt liigendatud pea- ja alatoimetustega, kus oli suur osatähtsus asjameestel, kes ise ei teinud mitte midagi. (Ummelas 2005)

Ummelas väidab, et struktuurimuudatuse üheks põhjuseks oli ka vana toimetuste süsteem, mis sulges selle toimetuse piiresse kõik sisemised probleemid, konfliktid ja intriigid. “Et sellest välja tulla ja luua uut “Vikerraadio” meeskonda, siis selle nimel me reforme tegime.” (Ummelas 2005) Ummelase sõnul üritati mingisugust normaalset õhkkonda säilitada, kuna pinged osade toimetuste sees olid kasvanud väga suurteks. “/--/ tuli vältida seda, et inimesed üksteisele kätega kallale ei läheks, aga juhtus ka seda. Just laste- ja noortesaadete toimetuses korduvalt mõningate inimestega. Vahetpidamata käis pealekaebamine, see oli ääretult tõsine konflikt.” (Ummelas 2005)

Peeter Sookruusi hinnangul sai uus struktuur loodud vastavalt uuele programmile. (Sookruus 2005)

“Vikerraadio” suvekava oli ettevalmistus uue struktuuri loomiseks, et näha, kes ja millised grupid omavahel paremini koostööd teevad, et moodustada selle põhjal uued suured toimetused oma juhtidega. (Ummelas 2005)

Alates 1. aprillist 1996. aastast moodustus “Vikerraadios” viis alajaotust:

1. Programmibüroo – büroo juhataja Reet Valing (kokku 9 töötajat);
2. Sporditoimetuse – toimetuse juhataja T. Karuks (kokku 4 töötajat);
3. Muusikatoimetuse – toimetuse juhataja R. Rõõmus (kokku 8 töötajat);
4. Ühiskonnaelu toimetuse – toimetuse juhataja M. Kirotar (kokku 16 töötajat);
5. Kultuuritoimetuse – toimetuse juhataja V. Anni (kokku 19 töötajat).

(vt. lisa 3.2)

PROGRAMMI BÜROO, kuhu kuulusid direktor (on ka administratsioonis), direktori asetäitja (peatoimetaja), vastutav sekretär, saatekava vastutav toimetaja, kolm produtsenti- saatejuhti, toimetaja- asjaajaja ja toimetaja. Samas tootis Programmibüroo ka saateid “Raadiohommik”, “Maailmapilt”, “ER 70”, “Kes on kes”, “Karikakramäng”, “Kohvipakimäng”, “Hardushetk/Raadiojutlus”, “Visandid”, “Mis tehtud, mis teoksil”, “Artur ja Anna”, “Kirikuelu”. Kokku nädalas 21,3 tundi.

SPORDITOIMETUS, kuhu kuulusid toimetuse juhataja, vastutav sekretär ja kaks produtsenti- vastutavat toimetajat. Keskmiselt 4 tundi nädalas.

MUUSIKATOIMETUS, kuhu kuulusid toimetuse juhataja, kommentaator, kaks produtsent- vastutavat toimetajat, toimetaja, kaks toimetajat- autorit ja operaator. Toimetuse tootis saateid “Muusikatuba”, “Hommikupalsam”, argi- ja puhkepäeva muusikasaated. Kokku nädalas 25,7 tundi.

ÜHISKONNAELU TOIMETUS, kuhu kuulusid toimetuse juhataja, vastutav sekretär, kolm kommentaatorit, neli produtsenti- vastutavat toimetajat, neli toimetajat ja kolm operaatorit. Toimetuse tootis saateid “Naksik”, “Õnnesoovid”, “Unejutt”, “Maailmapilt”, “Kodus & aias”, “Raadioarst”, “Raha & vara”, “Seadusesõna/Liiklussaade”, “Päevatee”, saade kell 16.05, “Meie maa”, lastesaated,

saksa keele tund, “Peresaade”, “Põlvkonnad”, L. Lauri saated, “Tervisesaade”, “Tere hommikust, maarahvas!”, “Valmistatud Eestis”, “Reisisell”, “Ahoi!”. *Kokku nädalas 21,5 tundi.*

KULTUURITOIMETUS, kuhu kuulusid toimetuse juhataja, vastutav sekretär, kuus produtsenti- vastutavat toimetajat, kaks toimetajat, kommentaator, kuuldemängude vanemprodutsent- vastutav toimetaja, kuuldemängude produtsent- vastutav toimetaja, kaks rezhissööri ja operaator, vanemprodutsent- vastutav toimetaja, kuuldemängude produtsent- vastutav toimetaja, kaks rezhissööri ja operaator. Toimetus tootis saateid “Maailmapilt”, “Järjejutt”, “Keelekõrv”, kuuldemängud, KÖP, “Vahelugemine” KKK, “Mnemoturniir”, “Uusi raamatuid”, “Kultuurisaade”, “Huumoriklassika”, “RAMETO õhtu”. *Kokku nädalas 23 tundi.*

Ain Saarna sõnul oli paljude toimetustega killustatud “Vikerraadio” arusaamatu, samas kui “Raadio 2” töötas ilma igasuguste toimetusteta, “Klassikaraadio” samuti. “Eks me siis üritasime neid asju hakata kokku suruma, et oleks vähem neid vaheülemusi. Mida vähem on vaheülemusi, seda sujuvamaks läheb ka programmi planeerimine.” (Saarna 2005)

Struktuurimuudatusega püüti esile tõsta teatud toimetajaid. “Ma püüdsin selle struktuurimuudatusega tõsta esile teatud inimesi, kelle abil hakata seda seltskonda mõjutama ja ka teemade valikut mõjutama.” (Ummelas 2005)

Ummelase hinnangul olid toimetajad I programmis muutunud liialt mugavateks. “Meie muudatused muutsid nende väga mugavat eluviisi, kus oli võimalik oleleda nii, et mõned tegid terveks suveks saated ette ära. Saated pandi saatejuhi riulisse ja siis oli veel tohutu hulk pabereid. Paber oli kõige tähtsam ja kõik see, mis sisu oli, ei omanud mingit tähtsust.” (Ummelas 2005)

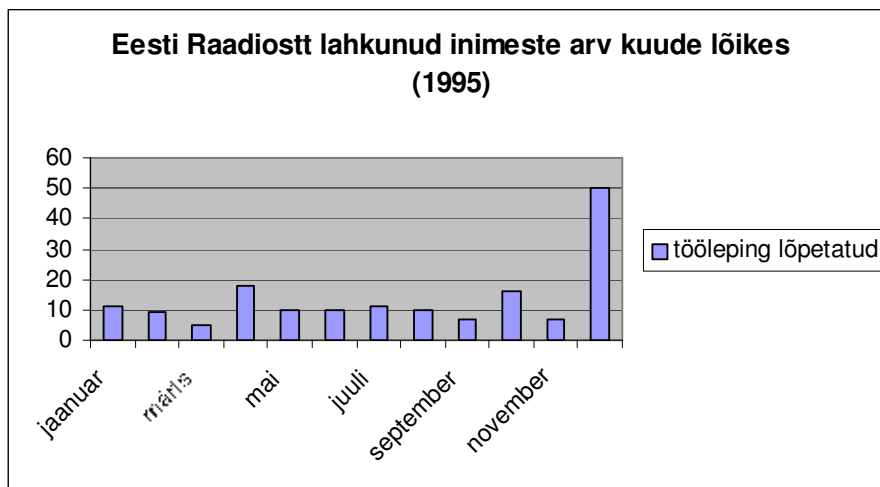
Peeter Sookruus mäletab, et struktuurimuudatuse käigus toimusid toimetustes streigid. “Venekeelses programmis tuli tegeleda streigimurdmisega, ka seal koondati. Aga uudistetoimetusega olid mitmed probleemid, sest mõned toredad tegijad said aru, et administratsioon piisavalt ei hinda nende tööd. Kuna me tegelesime “Vikerraadioga” ja suur tähelepanu oli suunatud neile ja suur ressurss läks sinna, siis

nõuti, et administratsioon peab tagama, et inimesed, kes on uudistes ka hilisõhtul tööl peavad saama iga hetk nt sooja süüa või võileivaautomaadi ja kui me seda kohe ei taganud, siis olid ähvardused. Kirjutati pretensioone Ringhäälingu Nõukogule jne.” (Sookruus 2005)

4.2.1 Reformidele järgnenud koondamised

Eesti Raadios loobuti 1995. aastal kokku 164 töötaja teenetest (vt. tabel 4. 1). Aprillis, kui alustas tegevust “Klassikaraadio”, koondati 18 töötajat. Teine suurem koondamine toimus oktoobris kui I programmi suvekava “Vikerraadio” oli raadiojuhtidele näidanud, kes toimetajatest sobib uude programmi ja kes mitte. Oktoobris koondati kokku samuti 18 töötajat. Kõige rohkem inimesi lahkus Eesti Raadiost 1995. aasta lõpus, kui likvideeriti ka ER koor (kokku 30 inimest). Üldiselt koondati aasta läbi kuus keskmiselt 14 inimest.

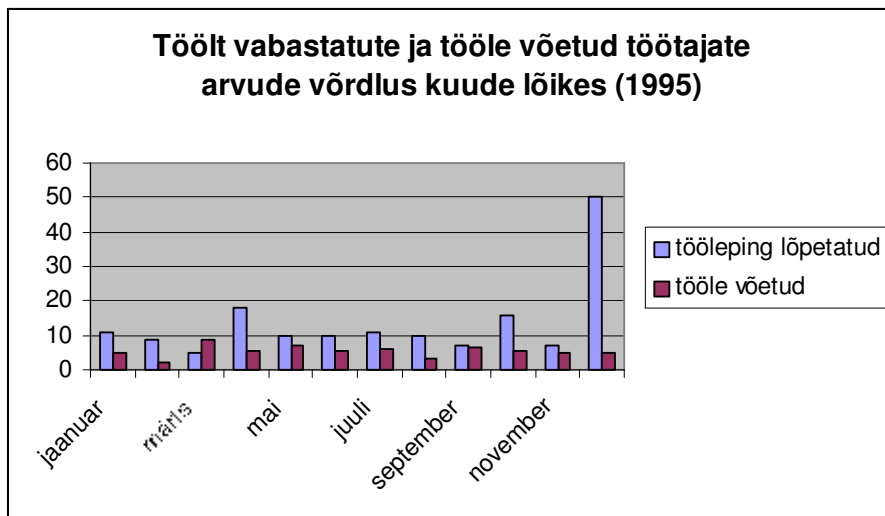
Tabel 4.1. Eesti Raadiost lahkunud inimeste arv 1995

allikas: ERI personali käskkirjad 1995

Samal aastal võeti tööle (sh kohakaasluse alusel või mittekoosseisulisteks töötajateks) kokku 65 inimest. Keskmiselt võeti kuus Eesti Raadiosse tööle viis uut inimest (vt. tabel 4.2). Kõige rohkem vormistati uusi töötajaid märtsis (9 inimest). Mais tuli tööle 7 ja mais ning septembris 6. Mitmel kuul võeti 5 (jaanuaris, aprillis, juunis, oktoobris, novembris, detsembris) uut töötajat. Uusi töötajaid võeti Pärnu ja Tartu stuudiosse, uudistetoimetusse (nt Mall Mälberg) ja ka muusikatoimetusse (nt Erich Krieger).

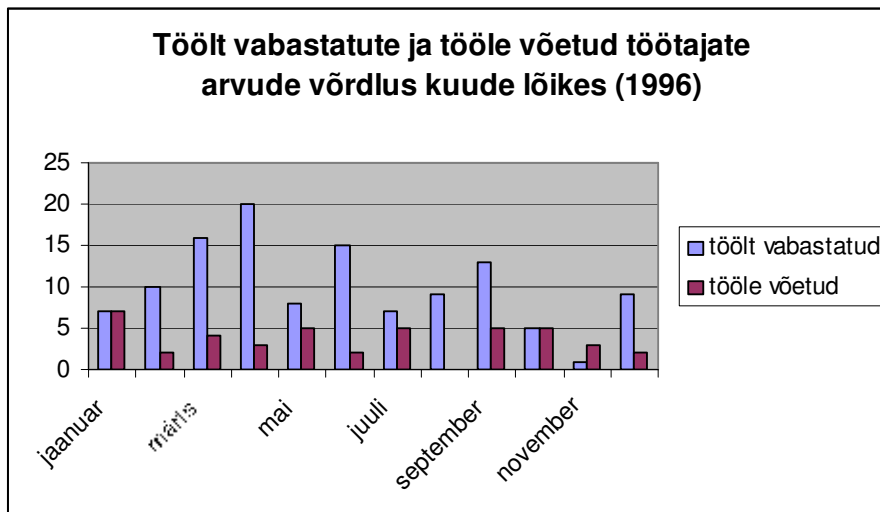
Tabel. 4.2. Töölt vabastatute ja tööle võetud töötajate arvude võrdlus kuude lõikes (1995)

allikas: ERI personali käskkirjad 1995

1996. aastal lõpetati tööleping 120 töötajaga. Kõige suurem koondamine toimus vahetult pärast struktuurireformi aprillis kui loobuti kahekümnest inimesest (vt. tabel 4.2). Teiste seas lahkusid Eesti Raadiost Anne Parksepp, Ott Kool, Toivo Tootsen, Aime Napa, Elo Selirand ja Tiit Karuks. Viimane läks küll omal soovil “Raadio Kukusse”. Samal ajal võeti juurde (enamasti kohakaasluse alusel või mittekoosseisuliseks töötajaks) kokku 46 uut inimest. Igal kuul (va. augustis) võeti tööle 4 inimest (vt. tabel 4.2). Töötajaid võeti juurde Tartu, Pärnu ja Narva stuudiosse, uudistetoimetusse (tööle tulid Vallo Kelmsaar, Agu Uudelepp jt). Mittekoosseisulisena tulid sel aastal “Raadio 2” tööle nt Romi Erlach ja Allan Hook.

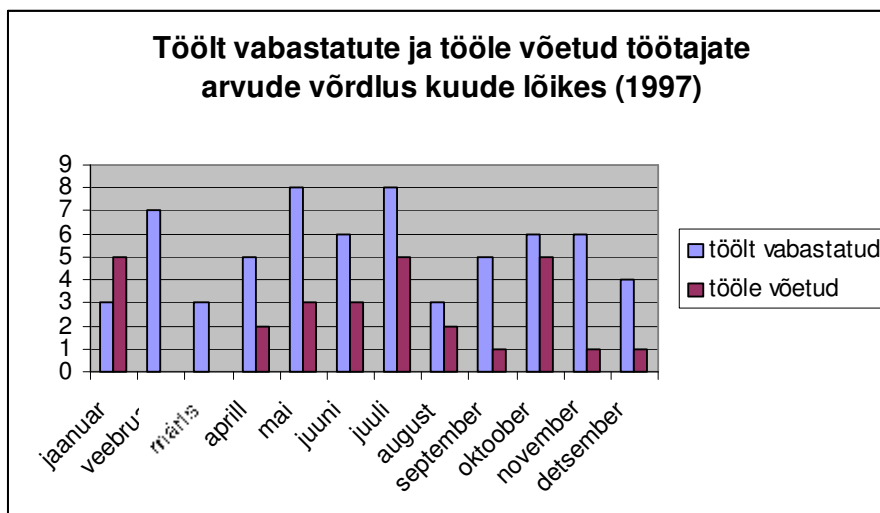
Tabel 4.2. Töölt vabastatute ja tööle võetud töötajate arvude võrdlus kuude lõikes (1996)

allikas: ERI personali käskkirjad 1996

Aasta hiljem (1997) lahkus ERist 64 töötajat ja juurde võeti 27. Kõige rohkem lõpetati töölepinguid mais ja juulis (mõlemal kuul 8). Suuremad koondamised olid ka veebruaris (7 inimest) ning oktoobris ja novembris (mõlemal kuul 6 inimest) (vt. tabel 4.3). Jätkati koondamisi saate-, levi- ja välisülekannete osakonnast. Kõige rohkem võeti uusi töötajaid juurde jaanuaris, juulis ja oktoobris (igal kuul 5 töötajat). Töötajaid tuli juurde regionaalsetesse toimetustesse kui ka uudistetoimetusse.

Tabel 4.3. Töölt vabastatute ja tööle võetud töötajate arvude võrdlus kuude lõikes (1997)

allikas: ERI personali käskkirjad 1997

1996. ja 1997. aastal Riigikogu kultuurikomisjoni liikmeks olnud Märt Kubo põhjendab 26. septembril 1997. a. "Eesti Päevalehes" ER eelarve vähendamist nii: "Arvasime siis ja arvame praegugi, et Eesti Raadios ja ETV-s on liiga palju personali ja tootmispinda. Ootuspärased struktuursed muudatused pole suuremalt jaolt siiani toiminud." (Kubo 1997) Kubo nimetab viidatud artiklis eelarve vähenemist "ellujäämisrezhiimi kehtestamiseks".

Ka Ummelas tunnistas, et Eesti Raadios koondati eelkõige absoluutarvu vähendamise eesmärgil. "/--/ kui mujal koondatakse sellepärast, et kedagi juurde võtta, siis meil oli ikka see, et me koondasime absoluutarvudes inimesi." (Ummelas 2005) Ummelase sõnul oli neil juurdevõtmise võimalus vaid sel juhul kui keegi läks pensionile ja seda kohta ei koondatud. (Ummelas 2005) Personalikäskkirjade analüüs näitab, et igal aastal vormistati koondamiste kõrval ka inimesi tööle. Tõsi, enamasti mittekoosseisulisi ja kohakaasluse alusel.

Inimesi pidi hakkama koondama ka seetõttu, et Eesti Raadio eelarve kasv oli tänu kõrgetele saatekuludele väike aga samal ajal jäid Eesti Raadio töötajate palgad märgatavalt alla eraringhäälingus makstavatele palkadele. "Ka kinni hoidmaks neid, keda me tahtsime oma programmis näha, pidime me hakkama mõtlema, kuidas neile palka juurde maksta." (Ummelas 2005)

Koondamisel taandus lõppkokkuvõttes asi sellele, kes olid või ei olnud *võimelised kohanema* uute oludega, mis nõudsid toimetajatelt paindlikumat suhtumist. Ka suurenes töömaht. "Ei olnud nii, et see kes üle 50 või 60 ja et see kohe läheb," väidab Sookruus. (Sookruus 2005) Ain Saarna tunnistas, et mõningad vanusekriteeriumid olid määravad, aga põhiliseks osutus siiski inimeste koostöötahe. (Saarna 2005)

"Püüdsime hinnata tema perspektiivi, võimekust muutuda, nt võimekust minna otseeetrisse." (Ummelas 2005)

Samas lähtuti ka *saadete kuulatavusest* ja teemade resonantsist ühiskonnas. (Saarna 2005)

Koondati ka ametikohad, mida *uuenenud struktuuris enam vaja ei läinud*. "Oli väga palju nõ vanast loogikast allesjäänud kohti – saatejuhid, programmiplaneerimise

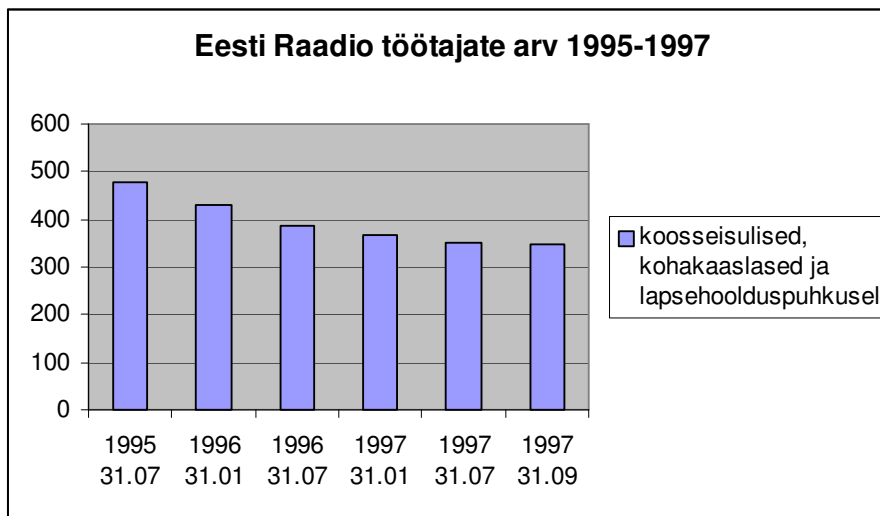
sektor jne. Ei olnud vaja enam planeerida. Saatekava oli teisel põhimõttel. See vähendas bürokraatia osatähtsust.” (Ummelas 2005)

Samas tunnistas Ummelas, et koondamisi püüti maksimaalselt läbi viia *pensionäride arvelt*, sest nende koondamine oli lihtsam. Teine võimalus oli inimesi majasiseselt ümber suunata. Ka seda võimalust kasutati. “Me tekitasime programmi mõttes vaakumi, mida oli võimalik teiste inimestega täita.” (Ummelas 2005)

Kokku lõpetati ajavahemikus 1995- 1997 ERis tööleping 348 töötajaga, samal ajal võeti juurde 138 uut töötajat.

Ajavahemikus 31. juuli 1995 – 31. september 1997. a. vähenes Eesti Raadio töötajate (koosseisulised, kohakaaslased ja lapsehoolduspuhkusel) arv 130 inimese võrra (vt. tabel 4.4). Alates 1995. aasta reformidest näitab töötajate arv jätkuvat alanemistendentsi. Kõige jõulisemalt vähenes töötajate arv vahetult pärast reformi. Ajavahemikus 31. juuli 1995 - 31. jaanuar 1996 (poole aastaga) vähenes töötajate arv 48 inimese võrra. Ajavahemikus 31. juuli 1996 – 31. jaanuar 1997 vähenes ER töötajate arv 19 inimese võrra, sellele järgnenud poolaastal lahkus Eesti Raadiost 14 inimest.

Tabel 4.4. Eesti Raadio töötajate arv 1995-1997

allikas: Postimees 1997

Kaks kolmandikku ER 353 töötajast (31. juuli 1997. a.) täitis raadiole seadusega pandud avalik- õiguslikke funktsioone, mis ei olnud otseselt seotud saadete tegemisega. “Vikerraadios” töötas 31. märtsil 1997. a. koos tehnilise personaliga kokku 55 inimest (neist 4 mittetäieliku tööajaga, 1 kohakaasluse alusel). 30. septembril 1997 oli “Vikerraadios” 50 töötajat, kes pidid täitma 18,5 saatetundi ööpäevas. Seega vähenes poole aastaga ER põhiprogrammi koosseis viie töötaja võrra.

“Raadio 2” palgal (saatemaht 24 tundi ööpäevas) oli 30. septembri seisuga 21, “Klassikaraadios” (15 tundi ööpäevas) 11 ja “Raadio 4” hingekirjas (24 tundi ööpäevas) 32 töötajat. (Põiklik 1997)

Aastatel 1993- 1997 lõpetati tööleping kokku 682 inimesega (vt tabel 4.5). Kõige suuremad koondamised jäid aastatesse, mil toimusid programmi- ja struktuurireformid (1993. aastal kui loodi “Raadio 2” ja “Vikerraadio” liideti I programmiga koondati 245 töötajat ning 1995. aastal kui loodi “Klassikaraadio” ja taasloodi “Vikerraadio” lõpetati tööleping 164 töötajaga). Suurem koondamine toimus ka 1996. aasta struktuurireformiga (ametist vabastati 120 inimest).

1993. aastal võeti koondamiste kõrval (enamasti mittekoosseisulisteks töötajateks või kohakaasluse alusel) tööle 113 uut inimest (vt. tabel 4.5), suur osa neist läksid tööle kas “Raadio 2” või “Raadio 4”. Samas, aastatel 1995- 1997 (kokku võeti sel ajal Eesti Raadiosse tööle 138 uut töötajat) võeti “Raadio 2” kõrval uusi töötajaid ka “Vikerraadiosse”. Uusi inimesi suunati regionaalsetesse stuudiosse ja uudistetoimetusse. Kokku võeti aastatel 1993- 1997 Eesti Raadiosse tööle 332 inimest.

Tabel 4.5. Eesti Raadiost töölt lahkunud ja tööle võetute inimeste arvud 1993-1997

aasta	Töölt lahkunud	Tööle võetud
1993	245	113
1994	89	81
1995	164	65
1996	120	46

1997	64	27
------	----	----

allikas: ERI personali käskkirjad 1993-1997

4.3 “Vikerraadio” taassünd

Mart Ummelase sõnul oli “Vikerraadio” nime uuesti kasutusele võtmise taga tollaegne sporditoimetuse juhataja Tiit Karuks, kellel tärkas idee panna uue rahvaraadio nimeks kunagise kuulajate seas ülipopulaarse II programmi nimi “Vikerraadio”, mis kandis endas vikerkaarevärvilise ehk mitmekülgse programmi ideed. “See oli hea mõte tuua tagasi kaubamärk “Vikerraadio”, sest “Vikerraadio” oli rahva teadvuses tegelikult olemas ja väga kuulatav. See oli 10 punkti tegijatele.” (Saarna 2005)

Nagu eelmises peatükis sai mainitud, tuli Peeter Sookruus ametisse plaaniga taastada “Raadio 2” kõrvale üldrahvalik avalik- õiguslik programm.

Uue rahvaliku raadioprogrammi tegijad olid sunnitud leidma oma nishi elitaarse programmiga “Klassikaraadio” ja noortele suunatud “Raadio 2” vahel. I programmile tuli leida uus formaat. “Klassikaraadioga” konkureerida polnud meil sügavat mõtet, “Raadio 2”-ga me ei saanudki konkureerida arvestades seda, et meil pidi olema suur sõnaliste saadete osatähtsus ja me ei saanud arvestada ka väga noore kuulajaskonnaga.” (Ummelas 2005). Samas peab Ummelas antud olukorda ebaloogiliseks kui arvestada üldiselt euroopaliku rahvusraadio arengut. “Kõigepealt pannakse paika I programmi tegevus ja siis teised täitma nische,” ütleb Ummelas ja lisab, et Eesti Raadios olid nishid täidetud ja I programm pidi leidma oma ala kahe nishiraadio vahel.

I programmile täita jäänud ala oli Ummelase sõnul tohutult suur, sest “Klassikaraadiol” oli väga kitsas nish ja “Raadio 2” mõtles programmi koostamisel ainult raha peale. “Ta tungis ju kogu aeg ka “Vikerraadio” platsile, hõivates sealt selle keskealise kuulaja endale ja meile oli jäetud võimalus vaadata, kuidas ise toime tuled.” (Ummelas 2005)

4.3.1 Üleminek “voolavale” programmile

Senisest väga selgelt saadetest kokku pandud programmist mindi üle nõ “voolavale” programmile, kus päev oli jaotatud erinevatesse blokkidesse. Erinevad teemakäsitlused ei olnud enam nii selgelt ajastatud. Mindi paindlikule ja mitte nii jäigalt seotud programmilisele struktuurile. “Kui varem ütles diktor, et algab saade, siis nüüd alustati saadet vastavalt kellaaegadele. Jäigemast struktuurist liiguti paindlikuma poole”. (Sookruus 2005)

Uues programmis arvestati põhimõttega, et inimesed ei suuda andunult kuulata 60 minutit järjest ühte sõnasaadet. “Me üritasime lühendada saatevormi ja hakkida programme”. (Saarna 2005)

Ain Saarna hinnangul aitas juba paar aastat nõ “voolavat” programmi kasutav eraringhääling mõtestada ka “Vikerraadio” tegijatel, mismoodi peab programm välja nägema. “Seesama voolavus, mida eraringhääling pakkus. See oli ringhäälingu suund ja sellele ei olnud mõistlik vastu sõdida.” (Saarna 2005)

Ain Saarna, olles tulnud raadiosse valitsuse pressibüroost, pakkus uue programmi loomisel välja riigi bürokraatliku struktuuri. “Ma pakkusin välja selle mudeli kuidas terve Eesti riik on üles ehitatud, võtteks eeskujuks valitsuse valdkondade jaotuse.” (Saarna 2005). Kui “Vikerraadio” programmi hakati vastavalt ministeeriumite temaatikale analüüsima, tuli välja, et programmis puudusid saated riigikaitsest, majandusest ja rahandusest. Vähem oli kaetud ka põllumajandustemaatika. Probleeme ei olnud kultuuri-, hariduse-, sotsiaal-, ja keskkonnateemade kaetusega. (Saarna 2005)

Uue programmi koostamisel oli kolm eesmärki:

- 1) operatiivsus ja aktuaalsus
- 2) uuriv ajakirjandus
- 3) regionaalsus

Reformide käigus muutus Eesti Raadio uudistetoimetuse iseseisvaks toimetuseks, kel ei olnud peale uudiste edastamise “Vikerraadio” ees rohkem kohustusi. “Vikerraadio” oli muutunud raadioks ilma uudisteta, meie ei mõjutanud mingil määral uudiste sisu ja taset.” (Ummelas 2005)

“Vikerraadio” sai oma programmis kasutada uudistetoimetuse ajakirjanikke vaid eraldi honorari eest. “Selle tõttu ei olnud meie sellest väga huvitatud ja teisest küljest nemad ehk oleksid olnud huvitavad, aga see oleks viinud sõltuvusse nende töögraafikud.” (Ummelas 2005). “Vikerraadio” oli probleemi ees, sest puudusid inimesed, kes hakkaksid tegema nn ühiskonnaelu saateid, kuna endise I programmi meeskonnas oli puudus inimestest, kes oleksid olnud suutelised operatiivselt reageerima. (Ummelas 2005)

Uus ühiskonnaelu toimetuse oli kokku pandud inimestest, kes enne töötasid suhteliselt kitsaste teemadega. Ummelase sõnul ei olnud neil toimetajatel mingisugust vahetut kontakti operatiivse eluga. “Samal ajal pidi raadio üha rohkem kajastama seda, mis elus tegelikult toimub, mitte niiöelda viivitusega. Ei olnud inimesi, kes oleks olnud suutelised nõ vahetult lülituma sündmustesse ja kiiresti kommenteerima või kiiresti tegema ülevaateid.” (Ummelas 2005) Ain Saarna tunnistas, et tol ajal puudusid nt majandus- ja rahandusvaldkonnas orienteeruvad ajakirjanikud. (Saarna 2005)

Tolleaegse Eesti Raadio ajakirjanikkonna vastuseisu uuendustele näitab Ummelase sõnul asjaolu, et kuigi raadiol olid olemas saatjad, millega väljastpoolt maja otseetrisse minna, ei olnud ajakirjanikud valmis neid programmi operatiivsuse nimel kasutama. “Ei olnud mingisugustki võimalust minna eetrisse saatjaga, samas kui “Kuku” raadios oli see igapäevane asi. See oli lootusetu võitlus.” (Ummelas 2005)

Operatiivsete ja aktuaalsete teemade kõrval püüdsid uue programmi kujundajad arendada ka uurivat ajakirjandust. “Meil olid Jana Padrik ja Kaja Kärner, kes kangesti tahtsid seda teha ja ma püüdsin neile ka eraldi tingimusi luua – neid mitte teiste ülesannetega segada, palka tõsta ja pakkuda neile paremaid loomingulisi tingimusi.” (Ummelas 2005)

Ka suunati toimetajaid Tallinnast välja. “Püüdsin regionaalsaateid sisse tuua ja kohalike stuudiote võrku arendada.” (Ummelas 2005)

Peeter Sookruusi arvates oli toimetuste valmisolek muudatusteks suur, sest ER I programm ei olnud võrreldes “Raadio 2”-ga piisavalt hõivatud. “See on minu arvamus, minu sisetunne, aga see pool tundis, et “Raadio 2”-le oli antud teatud eelisseisund arengule ja põhiprogrammi potentsiaali ei ole piisavalt kasutatud.” (Sookruus 2005)

Samal ajal oli ka toimetajaskonnas valmisolek ja ootus nende potentsiaali paremaks realiseerimiseks täiesti olemas. Toimetajad olid valmis näitama, et nad ei ole staatilised, igavad ja halli programmi tegijad. Taheti tõestada, et nad on suutelised palju rohkemaks. (Sookruus 2005)

4.3.2 I programmi suvekava “Vikerraadio”

7. juunil 1995. aastal saatis Eesti Raadio nõunik Ain Saarna välja pressiteate “Eetris on jälle “Vikerraadio”. Seal on kirjas, et ER juhatuse koosolekul teatas peadirektor Peeter Sookruus, et vastavalt Ringhäälinguseadusele kinnitas Ringhäälingu nõukogu Eesti Raadio poolt edastavateks programmideks “Vikerraadio”, “Raadio 2”, “Klassikaraadio”, “Raadio 4” ning lisaks põhiprogrammidele ka välissaated.

1. juunist kuni 31. augustini läks Eesti Raadio I programmi sagedustel eetrisse suvekava, mille nimeks sai “Vikerraadio”. (Raadioleht nr. 19, 1995) “Vikerraadio” suvekava pidi olema ettevalmistus I programmi eeloleval aastavahetusel ees ootavaks saatekavareformiks ning kogu tööjaotuse ümberkorraldamiseks.

“Minu esimese suve projekt kui ma saatsin iga toimetuse nädalaks ajaks mööda Eestit laiali oma programmi tegema, oli mõttega tuua sisse regionaalset motiivi, mis oli vahepeal I programmist täiesti kadunud.” (Ummelas 2005) See omakorda oli ettevalmistus uue struktuuri loomiseks, et näha, kes ja millised grupid omavahel paremini koostööd teevad, et moodustada selle põhjal uued suured toimetused oma juhtidega. (Ummelas 2005)

Ummelase sõnul püüdis ta esimese suvega I programmi toimetajaid tuua välja stagneerunud seiskumisest ja viia inimesed majast välja ning panna kohapeal tööle - otsida kohapealseid probleeme. Sellest sündis “Vikerraadio” suvekava. (Ummelas 2005)

1.06. – 31.08. 1995. a. eetris olnud “Vikerraadio” programmi produtsendid vastutasid temale määratud nädala eest nii sisuliselt kui ka materiaalselt. Eelarveväliste vahendite kaasamiseks oli lubatud toimetajatel sõlmida sponsorlepinguid (ER käskkiri nr. 83/1995). Produtsendid esitasid programmi direktorile taotluse programmi ettevalmistamiseks ja honoreerimiseks. Suvekava produtsendid olid:

1.06. – 7.06. Tiia Palmaru, laste- ja haridussaadet;
8.06. – 14.06. Reet Valing, ajaviitesaadet;
15.06.– 21.06. Jüri Raudsepp, uudiste- ja poliitikasaadet;
22.06. – 28.06. Hillar Peets, maaelu- ja ökoloogiasaadet;
29.06. – 5.07. Silvia Karro, laste- ja haridussaadet;
6.07. – 12.07. Toivo Tootsen, ajaviitesaadet/meelelahutussaadet;
13.07. – 19.07. Liina Kusma, pere- ja sotsiaalsaadet;
20.07. – 26.07. Martin Viirand, kultuurisaadet;
27.07. – 2.08. Terje Soots, ajaviitesaadet;
3.08. – 9.08. Tiit Karuks, spordisaadet;
10.08. – 16.08. Hillar Nahkmann, uudiste- ja poliitikasaadet;
17.08. – 23.08. Heidi Tammar, pere- ja sotsiaalsaadet;
24.08. – 31.08. Ülle Karu, ajaviitesaadet.

Uue “Vikerraadio” direktor Mart Ummelas kirjutas sel puhul “Raadiolehes”, et täiskasvanud, arukad raadiokuulajad on paraku uutest lärmakatest ja pretensioonikatest kommertskanalitest jõudnud tüdineda ja pöördunud tagasi avalik-õigusliku ringhäälingu kanalitele. “Juunis alustav “Vikerraadio” püüabki olla abiks niisugustele raadiokuulajatele, kes tahavad saada värsket infot, asjatundlikke kommentaare ja mõnusat muusikat, kõike seda siiski 1990. aastate raadiokultuuri vaimus,” kirjutas Ummelas. (Raadioleht nr. 19, 1995)

Uus “Vikerraadio” pakkus välja hulga uusi saateblokke, milles Ummelase sõnul oli operatiivsus ja professionaalsus ühendatud kuulajasõbraliku esitusviisiga.

Alates 1. juunist loobuti osadest I programmi saadetest, mõningatel muudeti eetriaega, teistel nime ja ülesehitust. Oma koha ja mahu säilitasid vaid uudistesaadet.

“Vikerraadio” programm püüdis arvestada kuulajaskonna suvise eluviisiga, andes võimaluse läbi kogu suve jälgida kindlatel kellaaegadel kindlaid saateblokke, millest iga kuulaja pidanuks leidma endale meelepärase. Kui “Suvehommik” oli segu vajalikust infost ja heast meeleolust, siis keskpäeval kell 11.30 – 13.00 läks eetrisse “Maailmapildi” saade. Eesti elu teravate päevaprobleemide arutelule võis kaasa elada kell 13-15. Õhtupoolikul kell 17-20 lülitasid “Vikerraadio” eetrisse ER stuudiod Tartust ja Pärnust ning mitmed kohalikud raadiojaamad, et kajastada mitmepalgelist Eesti elu. Õhtutundidel kell 21-23 pakkus kaasamõtlemist saateblokk “Intellektuaalne õhtu”. Nädalavahetusel olid eetris ajaviitelisemad saated, kõlas rohkem head muusikat ja intervjuu - vestlusi huvitavate inimestega. Igal laupäevahommikul kohtuti saates “Randevuu” kuulajatega nõ silmas- silma.

Uut “Vikerraadiot” hakkasid tegema kõik ER I programmi toimetused üheskoos, programmi kokkuseadja ja juhi roll siirdus nädalast nädalasse eri toimetustele ja produtsentidele. (Raadioleht nr. 19, 1995)

4.3.3 “Vikerraadio” sügiskava

18. augustil moodustati ER peadirektor Peeter Sookruusi allkirjaga “Vikerraadio” juhtimise täiustamiseks, saatekava sisuliseks planeerimiseks ning “Vikerraadio” programmi ettevalmistamiseks ja väljastamise paremaks koordineerimiseks “Vikerraadio” nõukogu, kuhu kuulsid:

Mart Ummelas – Vikerraadio direktor;

Ain Saarna – Vikerraadio direktori asetäitja;

Vivian Anni – kultuurisaadete peatoimetuse peatoimetaja;

Riina Eentalu – uudiste- ja poliitikasaadete produtsent;

Jaak Ojakäär – levimuusikatoimetuse juhataja;
Reet Valing – ajaviitesaadete peatoimetuse peatoimetaja;
Tiit Karuks – spordisaadete toimetuse peatoimetaja;
Jüri Raudsepp – uudiste- ja poliitikasaadete peatoimetuse peatoimetaja;
Jüri Kaubish – saateosakonna juhataja;
Tiia Teder – muusikasaadete peatoimetaja.

Nõukogu ülesandeks oli 20. septembriks 1995 esitada ER juhatusle kava “Vikerraadio” kui ER põhiprogrammi formaadi määratlus alates 1996. aastast, programmi tootmise struktuuri projekt, saatekava pikaajalise planeerimise programm ja programmi töö operatiivse juhtimise põhimõtted. (ER käskkiri nr. 149/1995).

1995. aasta septembrikuu tõigi Eesti Raadio põhiprogrammi järjekordse muudatuse, mis tegijate sõnul pidi olema uus samm edasi “Vikerraadio” püsikava suunas, milline plaaniti käivitada Eesti Raadio 70. juubeli aastast, st 1996. aasta algusest.

“Vikerraadio” sügiskava tootmisel rakendati uut põhimõtet: senised temaatilised toimetused asendati saatesarju ja –blokke valmistavate töögruppidega, mille keskseks jõuks programmi kujundamisel sai produtsent koos oma meeskonnaga.

Hiljemalt 1996. aastast oli Eesti Raadiol kavas muuta “Vikerraadio” koosseisu nii, et produtsendid, korrespondendid, toimetajad ja saatejuhid moodustavad tervikkollektiivi, mis jaguneb funktsionaalselt uudiste- ja spordi-, dokumentaalseks, kunstiliseks ja muusikaprogrammiks. “Vikerraadio” juhtimise täiustamiseks loodi nõukogu, mille liikmed kureerisid eelmainitud suundi, planeerisid perspektiivselt saatekava ning langetasid otsuseid produtsentide esitatud saateideede kohta.

Ummelas lubas, et uuendustest võidavad eelkõige “Vikerraadio” kuulajad, kellele edaspidi pakutakse üha uusi ja senisest huvitavamaid saateid, värsked ja põnevaid raadiohääli- isiksusi, põnevaid päevaprobleeme ning nende taustu ja analüüsi.

Sügiskava koostamisel ja saateagade määramisel püüti maksimaalselt arvestada ka kogu suve jooksul kuulajatelt laekunud arvamused. Sügiskavasse tuli tagasi kuulajate poolt paljunõutud järjekutt argipäeviti 11.30, kordusega samal päeval 22.30.

Igal õhtul kell 19.05 oli varutud aega päeva jooksul edastatud põnevaima probleemsaate kordamiseks.

Suvises kavas eri aegadel “rännanud” saateist said paljud endale kindla esitusaja, näiteks liiklussaadet sai jälle kuulata reedeti kell 18.30. Kõik nõuandesaated koondati kindlale ajale – argipäeviti 13.05-ks, sealhulgas kolmapäeviti eetrisse minev “Keelekõrv”.

Sotsiaalelu, keskkonnakaitset ning muid ühiskonna ja üksikisiku vaheliste suhete aspekte käsitlevad saated olid uues sügiskavas argipäeviti kell 16.05 – 16.30. Eestimaa eri regioonide elust jutustav “Meie maa” lühenes sügisel 45- minutiliseks - 17.15 - 18.00 - ja muutus märksa uudislikumaks. Saatetund lõppes Raepressi abil valmivate Tallinna uudistega.

Suve hommikutundidel eetris olnud laste- ja varanoortesaated siirdusid õhtupoolsemale ajale – 18.05-ks.

Suvekavast võeti sügiskavasse igahommikune “Maailmapilt”, mis läks nüüdsest eetrisse 9.30 – 10.30. Saate põhieesmärgiks oli kuulajate silmaringi avardamine ajaloo, kultuuriloo, filosoofia, eetika ja teadusuudiste vallas. Päeva põhilised probleemsaated algasid ka uues saatekavas traditsiooniliselt 14.05, senistele “Avalike asjadele” ja “Argipäevale” lisandus saade nimega “Nihkuv vaatepunkt” – otsesaade, mille käigus said kuulajad avaldada oma arvamust päevaprobleemide kohta. Edasiminekuks oli ka see, et “Vikerraadio” suutis “Raadio 2”-ga kokku leppida, et nende probleemsaated ei satuks enam tulevikus “Vikerraadio” sarnaste saatetega samale ajale.

Tavapäraselt jätkus ka kesköösaade “KÖP”, kusjuures kolmapäeva õhtu oli alates sügisest kirjandussaadet päralt, pühapäeval aga läks eetrisse romantiline saade “Kuu sillal”.

Nädalavahetus sügiseses “Vikerraadios” oli kultuuriküllane. Laupäeva hommikukavas oli kirjanduslik vahelugemine 8.50, lastekuuldemäng 11.00, “Kaunite kunstide kolmveerandtund” 12.15, “Eesti Raadio 70” (meenutussaade) 15.05.

Pühapäeval kell 14.00 tutvustati uusi raamatuid ning 15.05 – 16.30 võis kuulda kuuldemängu, kirjandussaateid ja kultuuriväljaannete ülevaateid.

Sügisese “Vikerraadio” kavas oli taas ka meelelahutussaateid: laupäeval 18.05 “Randevuu Raadiomajas” või estraadietenduse salvestus, pühapäeval kell 11.00 “Mnemoturniir” ja õhtupoolikul huumoriklassika saade ja “RAMETO õhtu”. (Raadioleht nr. 36, 1995)

Alustati ka kolme uue saatega:

1. armastusest rääkiv “Karikakramäng” laupäeviti 22.10
2. ringhäälingu uudiseid ja probleeme kajastav “Mis tehtud, mis teoksil?” pühapäeviti 12.15
3. meeste ja naiste suhteid käsitlev “Artur ja Anna” pühapäeviti 16.30.

Ka “Vikerraadio” muusikaline pale mitmekesisust. “Muusikaline tund” (argipäeviti 21.10-22.00) sai saateaga juurde, sest neljal päeval nädalas jätkus päeva tähtsaim muusikasaade ka 22.10 – 22.30. Neljapäeviti oli sellel ajal kavas saksa keele tund. (Raadioleht 1995).

4.3.4 1996. aastal alustanud “Vikerraadio” püsikava

1996. aasta alguses teatab Vikerraadio direktor Mart Ummelas “Raadiolehes”, et “Vikerraadiol” on püsikava, mida kuni aasta lõpuni enam muuta ei soovita. Taas kord on mõned saated muutnud oma eetriaega, mõned saanud täiendusi ja osad ka tulnud juurde. (Raadioleht nr. 4, 1996)

“Vikerraadio” hommikukava kestab püsikavas kella 8.00-ni. 13.05 jäi endiselt kavva “Nõuandesaade”, kuid nüüd sai iga argipäev endale kindla teema. Üks neist – “Raadioarst” – oli päris uus. Saade läks eetrisse igal teisipäeval ja selle pani kokku dr. Tõnu Peets. Tema juhtida oli ka laupäevane “Tervisesaade”, mis kujutas endast vestlusringi meedikute ja tervisespetsialistidega. Neljapäeviti räägiti “Raha ja Vara”

teemadel, reedeti läksid vaheldumisi eetrisse “Seadusesõna” ja “Liiklussaade”. (vt. lisa 1.3)

Tööpäevadel kell 14.05 tegid kõik endised tegijad “Argipäeva”. Ummelase sõnul vastu tulles eakate inimeste soovidele võeti saatekavva tagasi ka “Päevatee”, mis läks eetrisse nii esmaspäeval kui ka reedel (kell 16.05). Unejutt algas püsikavas kell 20.45. 21.00 - 22.00 oli eetris muusikatund, mis valmis “Vikerraadio” ja “Klassikaraadio” koostöös.

“Põhiline, mis meie programmi saab ilmestama, on senisest suurem orienteeritus keskealisele kuulajaskonnale, seda ka muusikavalikus. Ja veel – paljudel “Vikerraadio” saadetel on uued signatuurid. Need kirjutas ja mängis sisse Alo Mattiisen,” ütles “Vikerraadio” direktor Mart Ummelas. (Raadioleht nr. 4, 1996)

Hoolimata aasta alguses antud lubadustest, et “Vikerraadio” programmi püsikava vähemalt aasta jooksul ei muudeta, teatab septembrikuine “Raadioleht” uutest muudatustest:

- 2) muudatused hommikuprogrammis;
- 3) argipäevadel 17.15-19.00 lisandub suur, sõna ja muusikat sisaldav saateblokk, mis on sarnane hommikusele “Muusikatoale”. Ajavahemik sisaldab järgmisi sõnasaateid: 17.30 “Meie maa”, 18.30 “Eesti Raadio 70”.
- 4) Seni reedeti 16.05 kavas olnud “Päevatee” siirdus neljapäevale, 13.05-ks. Muidu jäid 16.05-sed saated endisteks, va reedel. Reedese pärastlõuna said enda käsutusse lapsed ja noored. 16.05 on lastesaade ja 16.30 koolimuusika. Ainsaks argipäevaseks lastesaateks jäi unejutt.
- 5) Laupäevane vahelugemine algab varem, 8.15.
- 6) Laupäeva hommik jätkub 9.05 – 12.00 “Keskhommikuga”. Saade oli mõeldud kuulamiseks kogu perele ning sisaldas endas saateid 9.05 “Kodujutud”, 9.40 “Midritund” ja 11.15 “Kooliprii”.

Selliseks kujunes “Vikerraadio” uus programm, püüdes olla kaasaegsem ja pakkuda huvitavat kuulamist igale maitsele. (Raadioleht nr. 36, 1996)

Püsikavas olid ka mitmed saated või saatelõike, milliseid toodeti sponsorrahadega, nt “Raadiohommiku” kohvipakimäng, “Maailmapilt”, “Nõuandesaade”, sotsiaalelu-ökoloogiasaated, “Meie maa”, “Unejutt”, “KÖP”, “Mnemoturniir”, “Made in Estonia” (läks eetrisse novembris 1996), “Reisisell”, “Ahoi!” ja RAMETO õhtu. (ER käskkiri nr. 153)

“Vikerraadio” püsikava muutus võrreldes I programmi saatekavaga veidi uudislikumaks (pärast keskpäevaseid uudiseid läks eetrisse uudistesade “Uudistaja”) ja ka regionaalsemaks (tööpäeviti kell 17-18 läks eetrisse regionaalsade “Meie maa”). 13.00-14.00 oli pühendatud nõuandesaadetele (“Raha & vara”, “Raadioarst”, “Kodus ja aias” jt), pärast mida läks eetrisse päevaprobleeme kajastav “Argipäev”. 15-16 muusikat ja siis erinevaid sõnasaateid (“Päevatee”, “Loodushoid”, “Meie maa” jt). Õhtupoolikul sai kuulata nii kultuuri-, laste- kui ka muusikasaateid. (vt. lisa 1. 3)

4.4 Loobumine kesk- ja lühilaine sagedustest

1995. aastal edastati Eesti Raadio programme vana ida- euroopa sagedustega ultralühilainel (UKV), kesklainel (MW) ja välissaateid lühilainel (KV). Samal ajal hakkas Eestis levima ka mujal Euroopas kasutusel olev lääne FM ala.

“Oli paratamatu, et ükskord tuli otsustada see muutus, et minna üle sellelt ida ultralühilainelt lääne ultralühilainele.” (Sookruus 2005) Samas tunnistab Sookruus, et need muutused olid tohutult kulukad. Peeter Sookruusi (1995) sõnade kohaselt moodustas raadiosaadete levitamisele kuluv summa kolmandiku Eesti Raadio eelaravest. 1995. aasta ERI eelarve oli 44 miljonit krooni, reklaamitulu ulatus kümnele miljonile.

“Kesklaine saatja on küll tore asi, aga ta oli väga kõikuv. Ta sõltus sellest, kas on valge või pime aeg. Ühesõnaga, ta ei suutnud tagada püsivat kvaliteeti.” (Sookruus 2005)

1995. aastal tegi ER juhtkond otsuse käivitada mõneks ajaks Lõuna- Eestis Valgjärvel kõigi nelja programmi saated 100 mhz alal. Sookruusi (2005) sõnul ei kestinud see

kaua, sest Sideameti ametnikud ei olnud jõudnud lõpule konsultatsioonidega naaberriikidega. Tuli välja, et Eesti sagedus tekitab probleeme Lätis ja nad koostasid selleteemalise protesti pärast mida pidi ER kahe programmi saatjad – “Raadio 4” ja “Klassikaraadio” - välja lülitama ning naasma ida lühilainetele. (Sookruus 2005)

30. juunil 1995. aastal saatis Eesti Raadio välja pressiteate milles annab teada, et riigiettevõtte “Eesti Telekom” Ringhäälingu *Saatekeskus lõpetab 1. juulist 1995 keskaine Kivimäe 711 kHz sageduse saatja töö*. Seoses sellega pidid Tallinna piirkonna “Vikerraadio” kuulajad häälestama oma vastuvõtjad sagedusele 1035 kHz / 290 meetrit. Ümberkorraldusi tehti ka ER välissaadete edastamisel. Pressiteates soovitas tol hetkel ER nõunikuna töötanud Ain Saarna kuulajatele tulevikku silmas pidades hakata mõtlema uue, nn lääne FM süsteemi aparaatide hankimisele, sest ultralühilaineala 100 MHz diapsoonile lähevad tulevikus üle kõik ERI programmid.

28. augustil 1995. aastal esitas ER peadirektor Peeter Sookruus Ringhäälingu Nõukogule taotluse pöörduda Vabariigi Valitsuse poole Eesti Raadio vabastamiseks viiviste tasumisest maksuvõlgadelt, mis tekkisid seoses raadio pideva alafinantseerimisega riigieelarvest 1995. aasta esimesel poolaastal. Kuna viivised ei tekkinud mitte Eesti Raadio süül vaid riigipoolsest alafinantseerimisest, oleks põhjendatud Rahandusministeeriumi 28. märtsi määruse nr. 55 laiendamine ka Eesti Raadiole. Selle määrusega kehtestati eelarveliste asutuste viivise määraks 0%. (Saarna 1995) Sel hetkel nõuti Eesti Raadiolt maksuviivist ligi kaks miljonit krooni. Ligi poolteist miljonit sellest oli Telekomis võlanõue.

29. augustil avalikkusele saadetud ER pressiteates on kirjas, et kui Eesti Raadiole ei laiendata viivise arvestamisel soodustust, näeb raadio juhtkond suurte rahanõuete tasumiseks ainsa reaalse võimalusena tasu vähendamist monopoolsele Eesti Telekomile saadete levitamise eest. Raadio juhtkond hoiatas, et sel juhul on ER sunnitud lähimas tulevikus loobuma Eesti Telekomis kõrgehinnalistest teenustest kesklinelevi saatjate rentimisel ning lõpetama oma programmide levitamise kesklinelevi ja lühilainel. (Saarna 1995)

Selline otsus tähendaks pressiteate koostanud ER avalike suhete talitaja Ain Saarna (1995) sõnul ER välislevi lõppu, kahandaks järsult venekeelse programmi levi ning

jätaks suure osa elanikkonnast, eriti maarahvast (piirkonniti kuni 30%), ilma võimalusest kuulata põhiprogrammi, “Vikerraadiot”.

Kuna Vabariigi Valitsuse poolset ER jaoks positiivset otsust ei tulnud otsustas Eesti Raadio juhatus 18. septembrist 1995 lõpetada kesklainesaatjate rentimise Riigiettevõtte Saatekeskuselt Haagel ja Võrus, mis levitasid “Vikerraadiot” ja venekeelset “Raadio 4”. “Vikerraadiot” ja “Raadio 4” sai alates 18. septembrist Tartu- ja Võrumaal kuulata UKV- ja FM- lainealas. Haage saatja alasse jäi kogu Võrtsjärve ümbrus, Tartu, Elva ja ka Otepää.

“See samm aitas Eesti Raadiol kuus kokku hoida ligi 200 tuhat krooni. Kujunenud olukorras, kus Vabariigi Valitsus ei pidanud vajalikuks arvestada Peeter Sookruusi pöördumist, on ER sunnitud järkjärguliselt likvideerima kesklainelevi, milleks tehtavad kulutused on proportsionaalselt suurimad raadio eelarves.” (Saarna 1995)

Toonane ER peadirektori asetäitja Mart Ummelas tunnistas, et kesklaine kinnipanemine oli suur hoop “Vikerraadio” kuulajaskonnale, sest valdav osa kuulajatest oli siiski kesklainel. (Ummelas 2005) “Meil oli läbirääkimisi selles osas, kuidas saada inimestele odavalt ultralühilaine vastuvõtjaid ja mingil määral me tegime isegi ühe kauplusega koostööd, et inimesi teadvustada, et on olemas odavaid raadioid.” (Ummelas 2005)

Ummelase sõnul tuli otsus teha suhteliselt äkiliselt. “Küsimus oli selles, et Laitse kesklaine saatja oli täielikult amortiseerunud ja tuli teha otsus, kas osta uus. Ringhäälingukeskus oleks võinud seda uuendada, aga see oleks tähendanud meile saatetasude märgatavat tõusu.” (Ummelas 2005)

“Meil ei jäänud muud üle kui hakata saatetasude arvelt programmi arendama ja lõpetada kesk- ja lühilainel saatete edastamine.” (Ummelas 2005)

Peeter Sookruus tõi üheks kesklainel saatete edastamise lõpetamise otsuse põhjenduseks välja püüdluse edastada uuendatud “Vikerraadio” programmi kvaliteetsemalt. “/--/ tekkis “Vikerraadio”, kus oli rohkem muusikat, siis oli lootusetu

jätkata nii, et me enda meeleset teeme päris head tööd, püüame pakkuda suuremat valikut, aga see töö tehnilistel põhjustel ei jõua kuulajateni /--/.” (Sookruus 2005)

Enamik Eestist läks 1996. aastal üle lääne FM sagedustele ja ER tegi seda Balti riikidest esimesena. Sookruusi (2005) sõnul sai ER vabaneva raha suunata levikuludest programmikuludesse. (Sookruus 2005)

5 Auditooriumi jagunemine “Vikerraadio” ja teiste Eesti Raadio programmide vahel

Käesolev peatükk annab ülevaate muutustest auditooriumi jagunemisel Eesti Raadio programmide vahel pärast kahte suuremat programmipoliitilist reformi: esimene 1993. aastal kui “Vikerraadio” liitus I programmiga, mille asemel loodi eelkõige noortele suunatud kommertsjaam “Raadio 2” ja teine, aastal 1995 kui taasloodi “Vikerraadio” ja III programmist kasvas välja elitaarse kultuuriprogrammiga süvamuusika austajatele suunatud “Klassikaraadio”. Peatüki esimeses alajaotuses saab ülevaate Eesti Raadio erineva temaatikaga saadete kuulatavusest aastatel 1985-1992, millele on lisatud 1992. aasta enamkuulatavate saadete edetabel.

5.1 Programmide kuulatavus 1990. aastate alguses

Suur muudatus Eesti Raadio kuulatavuses toimus aastail 1990-1991, mil Eesti vabanes Nõukogude Liidust – välisraadiotele kulutatud aeg kahanes praktiliselt nullini. Kadus täielikult vajadus otsida Eestis tegelikult toimuvast (operatiivsema) teabe saamiseks “Ameerika Hääle” või “Vaba Euroopa” abi. Eestis toimuvast sai nüüd kõige kiirema info siiski Eesti Raadiost. (Nurmoja 1993)

5.1.1 Erineva temaatikaga saadete kuulatavus aastail 1985-1992

Uudised ja poliitika: mõlemal puhul on märgata teatavat korrelatsiooni kuulatavuse ja poliitilise olukorra muutumise vahel. Alates 1988. aastast toimub ER uudiste ja poliitikasaadete kuulatavuses järsk hüpe, kulmineerudes 1990. aastal – kuulajaskond suureneb rohkem kui 1,5 korda võrreldes 1985. aastaga. Sel ajal muutus Eesti poliitika Eesti- keskseks, ühiskond ja massiteabevahendid vabanesid senisest ideoloogilisest painest, laienesid demokraatlikud vabadused, ühiskonnaellu tekkis uusi nähtusi, kuid samal ajal tekkis ka Eesti- Moskva vastasseis, mis pingestas

poliitilist olukorda. 1991. aastal kuulatavus mõnevõrra langeb, kuid püsib endiselt kõrge. 1992. aastal hakkab kuulajaskond vähenema, kusjuures eriti märgatavalt poliitikasaadetele (alles jääb ca 40% 1985. aasta kuulajate hulgast).

Ajalugu: kui mitte arvestada üht erinevust (kuulatavuse langus 1990. aastal ja uus ajutine tõus 1991. aastal), siis on kuulatavuse muutumine sarnane eelmistele. Vastavalt sellele, kuidas areneb demokraatia, areneb ka senise ametliku ajaloo ümberhindamine.

Majandus: kuulatavuse kõrgaeg vaadeldaval perioodil on 1986. aastal; edaspidi on see 1985. aasta tasemest püsinud madalamal, tõustes selle lähedusse vaid aastail 1988-1990, kui peatähelepanu oli IME-l ja Eesti rahandussüsteemil.

Loodus, looduskaitse ja teadus: alates 1986. aastast kuni 1988. aastani väheneb kuulajaskond ligikaudu 10 korda. Ometi langeb sellesse perioodi just fosforiidisõda. Ilmselt on põhjus keskkonnaküsimuste politiseerumises neil aastail – küsimustega kursis olemiseks polnud vaja kuulata spetsiifilise temaatikaga saateid, mis varem andsid vajalikke teadmisi keskkonna(kaitsest) ning selle olukorrast, luues pinnast fosforiidisõjaks aastail 1987-1988.

Kultuur, kunst ja kirjandus: kuulajaskonna hulk muutus enamjaolt vastupidises suunas uudiste kuulajaskonnaga.

Laste- ja noortesaated: võrreldes 1985. aastaga kahaneb kuulatavus 1986. aastal poole võrra ning püsib kuni 1988. aasta kevadeni stabiilsena. Päevapoliitika olulist mõju ei ole märgata. 1989. aastal tuli kuulajaid juurde, kuid arvatavasti vahetasid paljud aastail 1991-1992 Eesti Raadio kohalike kommertsjaamade (“Raadio Tartu”, “Kuku”) vastu.

Muusika: kuulatavus tõuseb uute tuultega, mil hajusid ideoloogilised eelarvamused ühe või teise muusikastiili suhtes ning kadus vajadus otsida uuemat muusikat ja moelaule välisraadiote lainepikkustelt. Muusikasaadete kuulatavuse kõrgaeg on 1989. aasta, mil kavasse tuli “Rock- raadio”. Hiljem kuulatavus langeb.

Otsesaated, ülekanded: (v.a sport; kontserdid) siingi võib pidada määravaks teguriks poliitilist olukorda – pärast stabiliseerumist vähenes oluliselt 1992. aastal otsesaadete ja ülekannete kuulajate hulk. (Nurmoja 1993)

5.1.2 Enamkuulatud Eesti Raadio saated 1992. aastal

Kõik 1992. aasta Eesti Raadio kuulatuimad saated olid “Vikerraadio” programmist. Esikolmikus oli kaks uudistesaadet, mis läksid eetrisse nii Eesti Raadio I programmis kui ka “Vikerraadios” ja “Vikerraadio” laupäevahommikune programm “Tere hommikust, Eestimaa!”, mida kuulast 27,4% eestlastest vanuses 10- 70 aastat (vt. tabel 5.1). Esikümnesse mahtusid peale kella kolmeste uudiste veel “Vikerraadio” pühapäevahommikune programm “Tere hommikust, põllumehed!”, liiklusteated, “Vikerraadio” hommikukava, “Päikesejänku”, “Vekker” ja “Päevakaja”. Uudistesaadet kogusid rohkelt kuulajaid ka seetõttu, et nad läksid eetrisse nii I programmis kui ka “Vikerraadios”. Märkimisväärne on asjaolu, et Eesti Raadio kuulatavuse esikahekümnesse ei mahtunud ühtegi I programmi saadet.

Tabel 5.1. Enamkuulatud Eesti Raadio saated 1992. aastal (% 10- 70- aastased eestlastest)

Nr.	Eesti Raadio saade	%
1.	Uudised kell 12	29
2.	Uudised kell 9	27,5
3.	Tere hommikust Eestimaa (laupäeval)	27,4
4.	Uudised kell 15	25,7
5.	Tere hommikust, põllumehed!	24,9
6.	Liiklus kell 12.15	24,8
7.	Uudised kell 10 (pühapäeval)	19,1
8.	Päikesejänku	18,9
9.	Vikerraadio hommikukava	17,8

10.	Päevakaja	17,8
11.	RAMETO tund (v.a Mnemoturniir)	17,4
12.	Vekker	16,8
13.	Mnemoturniir	16,6
14.	Uudised kell 17	16,2
15.	Kultuurikaja	13,6
16.	Järjejutt (hommikul)	13,6
17.	Edetabeliesmaspäev	13,6
18.	Silmaring	13,4
19.	Argipäev	13,3
20.	Äriraadio	12,9

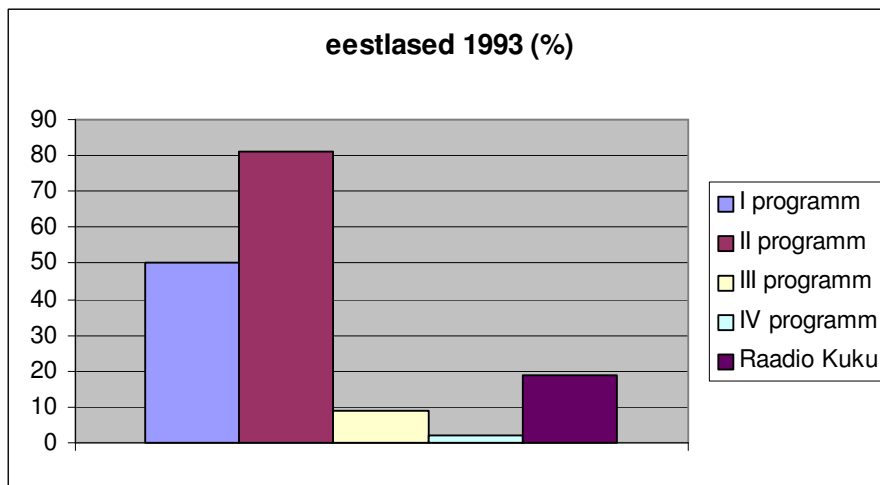
allikas: "Telirad" sotsioloog Tiiu Paulson (Raadioleht 1993)

5.2 Muutused auditooriumi struktuuris 1993. aastal

Aprillis enne 1. mai reformi jaotusid Eesti Raadio kuulajad Baltic Media Facts uuringule tuginedes järgmiselt (vt. tabel 5.2): "Vikerraadiot" kuulasid eestlastest vähemalt 15 minutit nädalas 81 %, I programmi 50 %, III programmi 9 % ja IV programmi 2 %. Väikest konkurentsi pakkus ERi programmidele ka juba erakapitalil põhinev "Raadio Kuku", kus töötasid mitmed endised ERi ajakirjanikud. "Raadio Kukut" kuulas vähemalt 15 minutit nädalas 15 % eestlastest.

Järgnevatel tabelites on ERi programmid jaotatud programminumbrite aluse: I programm (tulevane "Vikerraadio"), II programm ("Vikerraadio", tulevase "Raadio 2" sagedus), III programm (välissaated, tulevase "Klassikaraadio" kanal) ning IV programm (venekeelne programm, tulevane "Raadio 4").

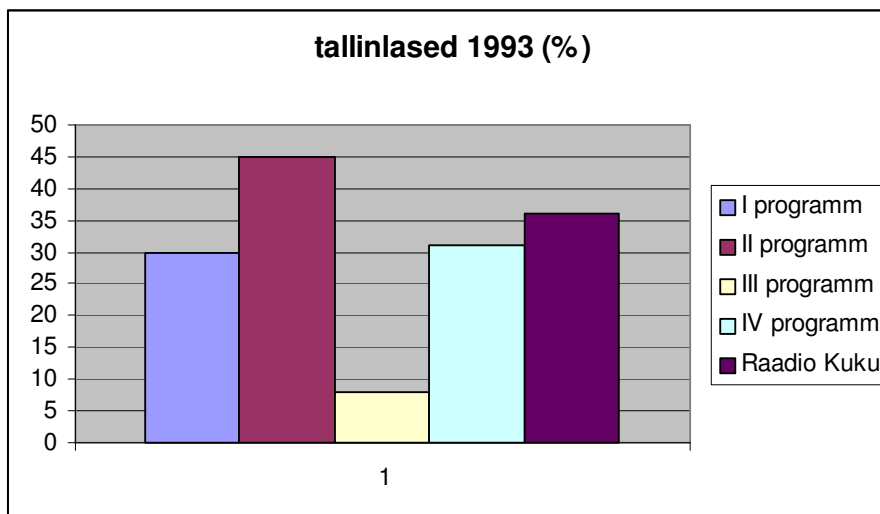
Tabel 5.2. Eesti Raadio programmide ja “Raadio Kuku” kuulatavus aprill 1993. a. (eestlased)

allikas: BMF aprill 1993

Tallinna elanikkonnast (vt. tabel 5.3) kuulas nädalas II programmi ehk “Vikerraadiot” vähemalt 15 minutit 45 %. 11 %- ga jäi “Vikerraadiost” maha aasta tagasi alustanud “Raadio Kuku”, mis hõivas pealinna elanikkonnast 36 %. Kolmandal kohal oli ERI venekeelne IV programm (31%) ja talle järgnes I programm 30 %- ga.

Tabel 5.3. Eesti Raadio programmide ja “Raadio Kuku” kuulatavus aprill 1993. a. (Tallinna elanikud)

allikas: BMF aprill 1993

1994. aasta oktoobris kuulasid I programmi kõige rohkem 60- aastased ja üle selle (kogu kuulatud ajast 52, 2 %), neile järgnesid 55- 59- aastased (33, 6 %). Nii noorte

kui ka keskealiste seas ei olnud I programm populaarne. Vanuses 40- 49 kuulasid I programmi 15, 9 % ja nendest nooremad aina vähema (nt 20- 29- aastased kulutasid I programmile keskmiselt 6, 7 %). (vt. tabel 5.4)

Samal ajal oli “Raadio 2” peamine kuulajaskond just vanuses 20- 29- aastased, kes kuulasid uut programmi kogu kuulatud ajast kuus kokku 44%, neile järgnesid 30- 39- aastased 42,3 % -ga. Samal ajal kuulas “Raadio 2” ka suur osa keskealistest nooremaid ja ka vanemaid. Vanusevahemikus 15- 19 kuulas “Raadio 2” 35,3 % ja samal ajal olid jäänud tõenäoliselt endise “Vikerraadio” kuulajatest veel “Raadio 2” kuulama ka 50- 59- aastased. Nemad kulutasid kuus “Raadio 2” kuulamiseks kogu kuulatud ajast 30,2 %. (vt. tabel 5.4)

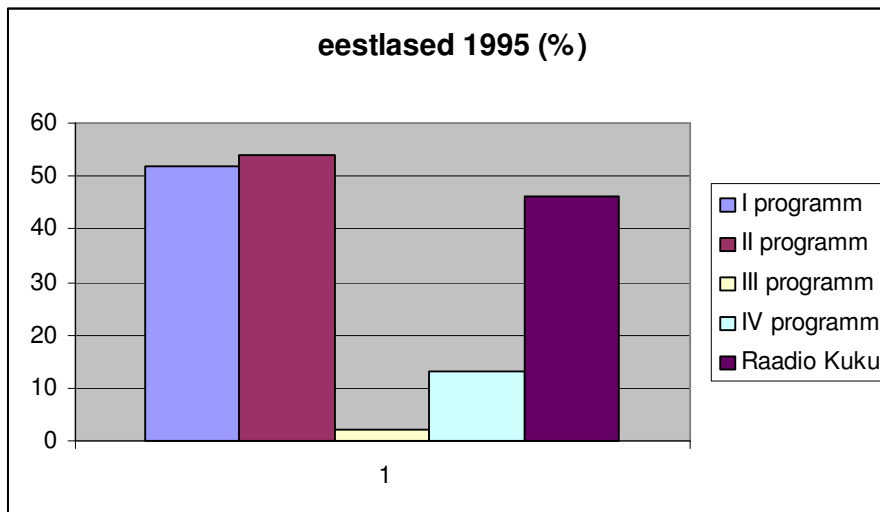
Tabel 5.4. eagrupiti nädalas kogu raadiokuulamisele kulutatud aeg (1994. a. oktoobris) (%)

	12-14	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60
I programm	8,5	3,4	6,7	7,2	15,9	33,6	52,2
Raadio 2	30,7	35,3	44,0	42,3	34,6	30,2	16,7

allikas: BMF1994

Seda, kuidas 1993. aastal tehtud programmireformid muutsid ER programmide üldist kuulatavust, näitab meile aastal 1995 tehtud uuring, mis viidi läbi kevadel enne uut programmireformi (15.03.95– 11.04.95). Uuringu tulemused näitavad, et I ja II programmi, nüüdse “Raadio 2” (endise “Vikerraadio” sagedustel) kuulatavus on ühtlustunud (vt. tabel 5.5). Kui 1993 aastal oli I ja II programmi kuulatavuse protsendi vahe 31 %- i, siis aastaks 1995 oli see kahanenud 2 %- le. I programmi kuulas uuritaval ajavahemikul vähemalt 15 minutit 52 % eestlastest, uut “Raadio 2” aga 54 % eestlastest. Suuresti oli vahepealse ajaga tõusnud “Raadio Kuku” kuulatavus eestlaste seas – 27 %.

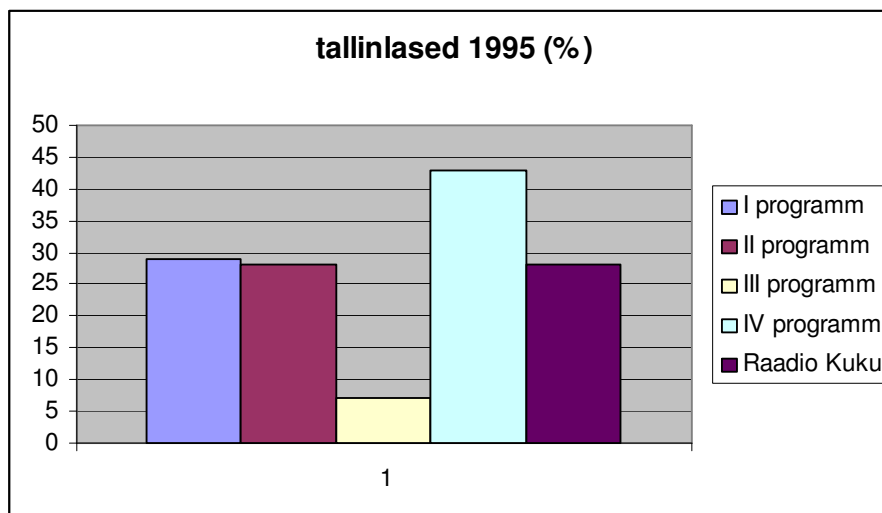
Tabel 5.5. Eesti Raadio programmide ja “Raadio Kuku” kuulatavus märts-aprill 1995. a. (eestlased)

allikas: BMF märts-aprill 1995

Tasakaalustunud oli ka Tallinna elanike I ja II programmi kuulatavus (vt. tabel 5.6). I programmi kuulas Tallinnas vähemalt 15 minutit nädalas 29 % ja “Raadio 2” 28 % tallinlastest. Programmireformi käigus ER IV programmist “Raadio 4”- ks kujunenud venekeelset programmi kuulas lausa 43 % tallinlastest. Samas oli võrreldes kahe aasta taguse ajaga kuulajaid kaotanud “Raadio Kuku” – kokku 8 %.

Tabel 5.6. Eesti Raadio programmide ja “Raadio Kuku” kuulatavus märts-aprill 1995. a. (Tallinna elanikud)

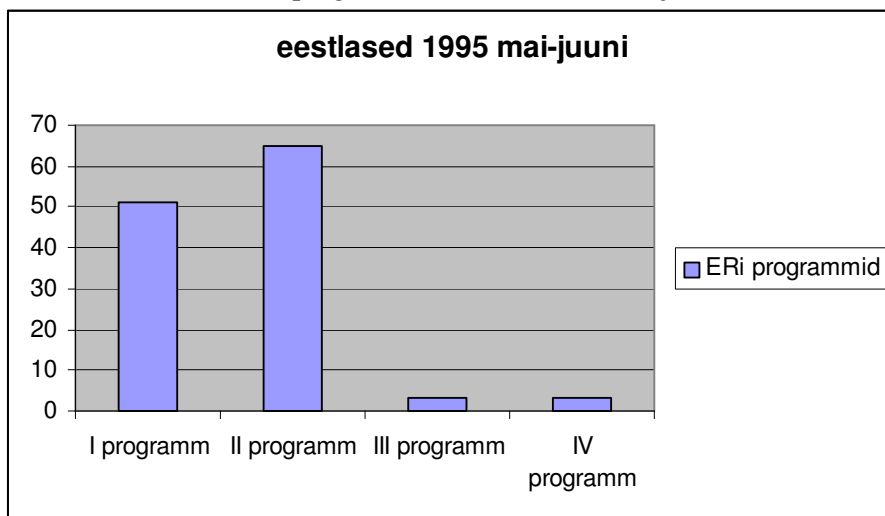

allikas: BMF märts-aprill 1995

5.3 Muutused auditooriumi struktuuris aastatel 1995-1997

Vahetult pärast 1995. aasta programmireformi, kui ER III programmi asemele loodi elitaarne kultuuriprogramm “Klassikaraadio” (1. aprillist 1995. a.) ja I programmi asemel läks 1. juunist käiku suveprogramm nimega “Vikerraadio”, tehtud auditooriumi uuring näitab, et “Raadio 2” kuulatavus on eestlaste seas ületanud endise I programmi kuulatavuse 14 %- ga (vt. tabel 5. 7). Kui ajavahemikus 15. märts – 11.aprill 1995. a. kuulas vähemalt 15 minutit nädalas I programmi 52 % ja “Raadio 2” 54 % eestlastest, siis vaid paar kuud hiljem (ajavahemikus 10. mai – 6. juuni 1995. a.) on vastavad protsendid 51 ja 65. Viimased protsendid jäid muutumatuks ka 1995. aasta septembris- oktoobris kui “Vikerraadio” oli käivitanud oma sügiskava. Muutusi vaid III ja IV programmi näitajad, sügisel olid need vastavalt 4 % ja 2 %.

Tabel 5.7. Eesti Raadio programmide kuulatavus mai- juuni 1996. a. (eestlased)

allikas: BMF mai-juuni 1995

Tolleaegne “Vikerraadio” direktor Mart Ummelas tunnistab, et sel ajal tekitas kuulajates väga palju segadust pidevad saateagade muutumised. (Ummelas 2005) “Seal olid omad kinnissaated, mis kas kadusid ära või nende saateajad muutusid ja see tekitas hästi palju vastasseisu.” (Ummelas 2005).

1995. aasta sügisel, kui uuendatud programm oli eetris olnud pool aastat, kuulas I programmi ehk “Vikerraadiot” ikka ülekaalukalt 50- aastased ja vanemad (78 %), veidi oli võrreldes 1994. aastaga tõusnud ka keskealiste kuulajate osakaal (40 %), jäädes siiski “Raadio 2” sama vanusegrupi kuulatavuse osakaalust märgatavalt alla (vt. tabel 5.8). “Raadio 2” kuulas vanuses 30- 49- aastaseid sama palju kui üle 50- aastased “Vikerraadiot” (77 %). Kõrge kuulatavusega oli “Raadio 2” ka noorte seas, vanuses 12- 29 kuulas “Raadio 2” kogu kuulatud ajast 76 %.

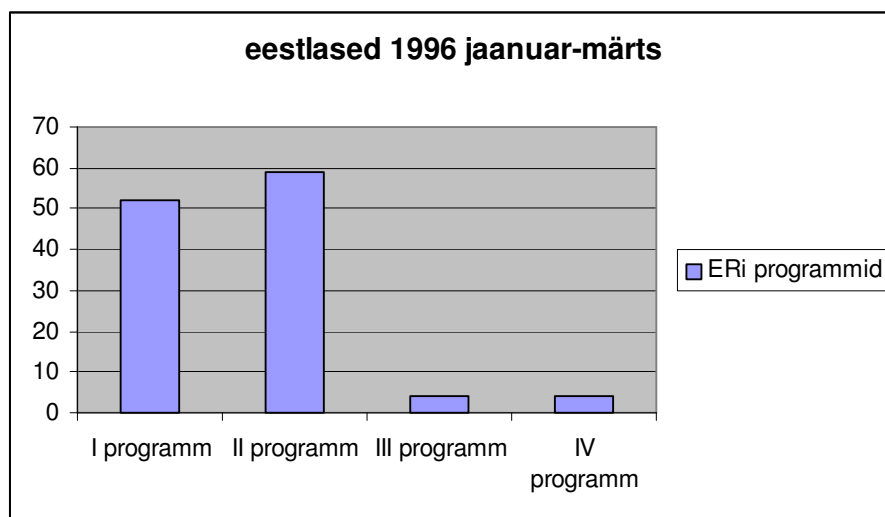
Tabel 5.8. eagrupiti nädalas kogu raadiokuulamisele kulutatud aeg (september-november 1995. a.) (%)

	12-29	30-49	50
Vikerraadio	28	40	78
Raadio 2	76	77	46

allikas: BMF1995

1996. aasta alguses kui “Vikerraadio” läks eetrisse oma püsikavaga, kuulas “Vikerraadiot” vähemalt 15 minutit nädalas 52 % eestlastest, “Raadio 2” sama näitaja oli langenud 59 %- le (vt. tabel 5. 9). “Vikerraadio” näitaja oli võrreldes 1995. aasta kevadega jäänud samaks. Tõusnud oli vaid “Klassikaraadio” (4 %) ja “Raadio 4” (4 %) osakaal.

Tabel 5.9. Eesti Raadio programmide kuulatavus jaanuar-märts 1996. a. (eestlased)

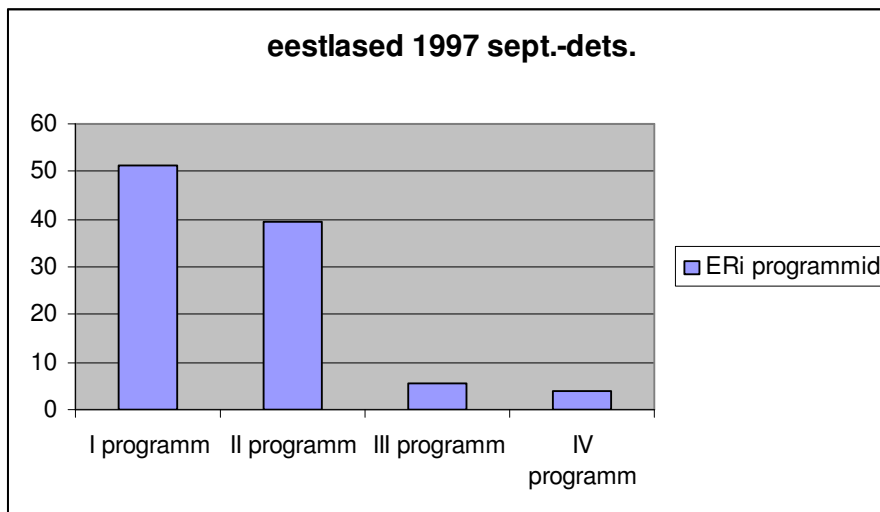
allikas: BMF jaanuar- märts 1996

BMF-i uuring 1996. aasta aprilli- mai kohta näitab, et “Vikerraadio” hakkas tasapisi kuulajaid juurde võitma ja liikuma taas kõige kuulatavamaks raadiokanaliks. “Vikerraadio” direktor Mart Ummelas kirjutab “Raadiolehes”, et kanalil on oma kindel kuulajaskond, kuid samas võidab juurde ka uusi kuulajaid. Senisest rohkem on kuulajate seas keskealisi (lisaks vanematele inimestele). (Raadioleht nr. 18, 1996)

1996. aasta sügisel (7.- 13. oktoober 1996) turu-uuringute firma Baltic Media Facts päevikuuringu järgi oli Eesti Raadio kuulatuim programm juba “Vikerraadio”, mille osakaal raadio kuulamisele kulutatud ajast moodustas 24, 2 %. “Vikerraadiole” järgneb “Raadio 2” 21, 8 %- ga. Eestlaste seas oli kuulatuim “Vikerraadio” 32, 2 %- ga. Mitte-eestlased kuulasid enim “Raadio 4”, mille osakaal mitte-eestlaste seas oli 38, 2 %.

1997. aasta Emor Gallup Media sügis – talve (03. september – 02. detsember 1997. a.) raadioauditooriumi päevikuuring näitab, et eestlastest on jäänud uuenenud “Vikerraadio” programmi uuritava perioodil vähemalt 15 minutit kuulama 51, 2 %, “Raadio 2” vastav näitaja on kukkunud 39, 5%- le (vt. tabel 5.10). Kuulajaid on juurde võitnud “Klassikaraadio” (5, 6 %), “Raadio 4”- le on jäänud kindlaks 3, 8 % eestlastest.

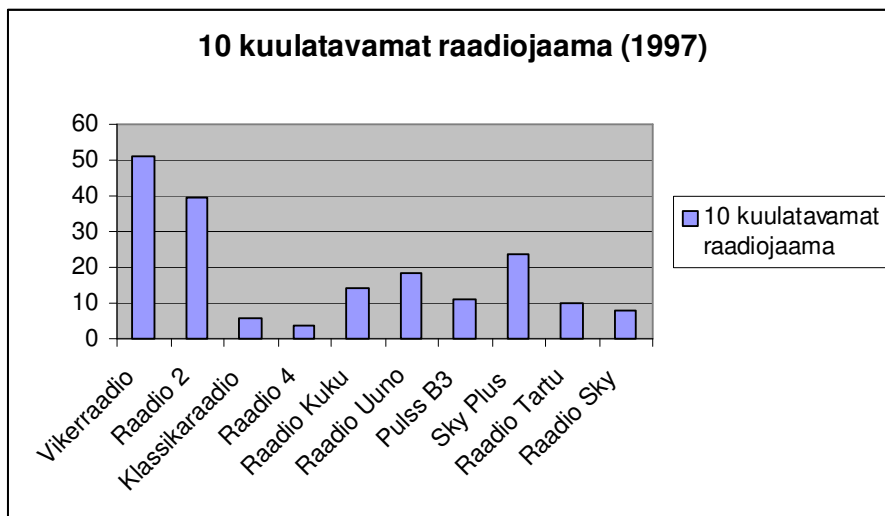
Tabel 5.10. Eesti Raadio programmide kuulatavus september – detsember 1997. a. (eestlased)

allikas: BMF september-detsember 1997

Võrreldes teiste 1997. aastal Eesti raadiomaastikul tegutsenud jaamadega oli “Vikerraadio” kuulatavus märkimisväärselt kõrge. Ülekaalukalt esimesed olid “Vikerraadio” ja “Raadio 2”, neile järgnesid “Sky Plus” (23, 6 %), “Raadio Uuno” (18, 2 %) ja “Raadio Kuku” (14, 35%). (vt. tabel 5.11)

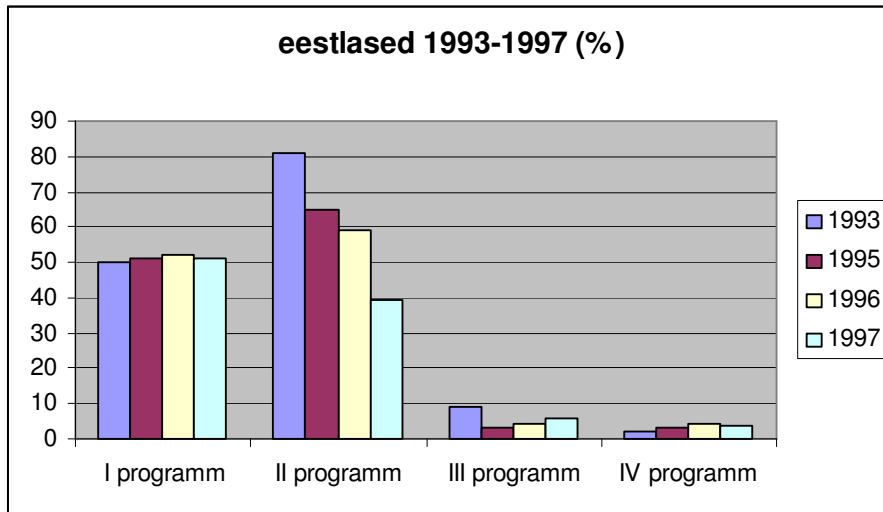
Tabel 5. 11. 10 enim kuulatud raadiojaama 1997.a. september- detsember (eestlased)

allikas: Emor Gallup Media 1997

Aastate 1993-1997 ER programmide kuulatavuse võrdlus näitab, et kõige vähem on uuritud perioodil muutunud I programmi kuulajaskond, mis läbi viie aasta on olnud 50 – 52, 5 % vahel (vt. tabel 5.12). Igal aastal on kuulajaid kaotanud ER II programm, mille sagedustele loodi 1993. aastal “Raadio 2”. Murranguline kuulajate langus toimus 1996. aasta lõpus, kui “Raadio 2” kaotas uuenenud programmiga “Vikerraadiole” oma juhtpositsiooni. Jätkuvat tõusu on näidanud ka III programm ehk “Klassikaraadio” ning oma kindla kuulaja on võitnud ka IV programm “Raadio 4”.

Tabel 5. 12. Eesti Raadio programmide kuulatavuse võrdlus ajavahemikul 1993-1997. a. (eestlased)

allikas: BMF 1993-1997

Oma mõju ER programmide kuulatavusele avaldas ka 1990ndate alguses toimunud jõuline eraringhäälingu areng. Kui aastal 1993 oli Eestis 18 raadioprogrammi (neist kolm, ER programmid, üleriigilised), siis nelja aasta pärast oli raadioprogramme juba 30 (neist neli üleriigilised). (Lõhmus & Vihalemm 2004) Kuna pärast 1993. aasta reformi “Vikerraadio” kuulatavus järsult langes (*vt. tabel 5.12*), kuid I programmi auditooriumi osakaal jäi endiseks, siis võib oletada, et suur osa kuulajatest läksid üle eraringhäälingule. Üldine tendents näitab alates 1993. aastast jätkuvat II programmi kuulatavuse langust. I programmi kuulatavus on püsinud hoolimata sagedusemuudatustest siiski ühtlasena. Aastaks 1997 on I programmi kuulatavus jõuliselt ületanud kunagise ülipopulaarse II programmi kuulatavuse.

6 Diskussioon

Muutused Eesti Raadios aastail 1993-1996 sarnanesid paljuski Euroopas toimunud avalik- õigusliku ringhäälingu paradigma muutustega aastatel 1980-1990. Nii toleaeagsed Eesti poliitikud kui ka ER juhid said aru, et meediaturu osaline privatisseerimine ja kommertsialiseerumine on pöördumatu protsess, mille vastu ei tasu võidelda. Pigem oleks pidanud, nii nagu soovitasid ka USA teadlased Willard Roweland ja Michale Tracey, avalik- õiguslik ringhääling end ühiskonna ja poliitikute seas kiiresti taasväärtustama (*vt. lk 15*).

Kui Yves Achille ja Bernard Miegè'i kuues Euroopa riigis läbi viidud uurimused tõestasid, et tekkinud konkurents eraringhäälinguga ning uued nõudmised mõjusid traditsioonilisele avalik- õigusliku ringhäälingule shokeerivalt, sest kadus suur osa auditooriumist, sundides avalik- õiguslikke jaamu kindlustama oma (senist) liidripositsiooni (*vt. lk 17*), siis sellist tendentsi Eesti raadiomaastikul uuritaval perioodil ei nähtunud. I programmiga liidetud "Vikerraadio" oli kuulatavuses eestlaste seas konkurentsilt esikohal (*vt. lk 77*). Hoolimata sellest, et tõsiseltvõetavaid konkurente auditooriumi hõivamises ei olnud, otsustati siiski teha radikaalne muudatus ja raadiojaam likvideerida. Kuulajate seas populaarne avalik- õiguslik raadio asendati kommertsjaama põhimõttel töötava kanaliga, mis ei kandnud endas ühtki avalik- õiguslikku ülesannet. Tol ajal ER peadirektoriks olnud Herkki Haldre tunnistas, et "Vikerraadio" otsustati likvideerida, kuna viimane oli meelelahutuslikum kui I programm (*vt. lk 42*). Tema hinnangul täitis avalik- õiguslikku funktsiooni siiski I programm.

Tõsiseltvõetavalt tuli "Vikerraadiol" auditooriumi eest eraringhäälinguga võitlema hakata alles 1998. aastal kui üleriigilistel sagedustel alustas vaid eestikeelset muusikat mängiv Trio Gruppi kuuluv "Raadio Elmar".

Hoolimata turuliidri seisusest hakkasid raadiojuhid 1993. aastal tegutsema täpselt nende strateegiate järgi, mille ebaefektiivsusele viitasid ka Roweland ja Tracey (*vt lk 15-16*).

Rowelandi ja Tracey hinnangul osutus avalik- õigusliku ringhäälingu väärtuse tõstmine ebaõnnestunuks just ringhäälinguinstitutsioonide juhtide süül, sest teadmatus ja “peataolek” viis nad valede strateegiate kasutamiseni:

1. kõike püüti muuta lähtumata asjaolust, et avalikes huvides sätestatud kultuuripoliitika on alati muutustele vastu seisnud;
2. püüde võistelda kommertskanalitega samade programmikoostamise põhimõtete alusel;
3. kaadripoliitika muutus, “vanade tegijate” lahkumine või lahkuma sundimine;
4. “ajutine barbaarne strateegia”, mille käigus loobutakse avalik-õigusliku programmi loogikast ning asendatakse see populistliku programmi loogikaga. (Roweland & Tracey 1988)

Eesti Raadios kasutati aastatel 1993-1996 kõiki nelja eelnimetatud strateegiat. Neist viimase (“ajutine barbaarne strateegia”) alla võib paigutada 1993. aasta reformi käigus kuulajate seas ülipopulaarse “Vikerraadio” likvideerimise ja selle asemel kommertsjaama põhimõttel tegutseva “Raadio 2” loomise (*vt lk 38*). On arusaadav, et igal avalik- õiguslikul raadioringhäälingul peab olema ka oma noorteprogramm, kuid “Raadio 2” ei loodud selle eesmärgiga. Programmi loomine kandis üksnes reklaamimüügilt rahateenimise eesmärki, mis on vastuolus üldiste avalik- õigusliku ringhäälingu põhimõtetega.

Muutused auditooriumis

Vahetult pärast 1995. aasta programmireformi, kui ER III programmi asemel loodi elitaarne kultuuriprogramm “Klassikaraadio” (1. aprillist 1995) ja I programmi asemel läks 1. juunist käiku “Vikerraadio”, tehtud auditooriumi uuring näitab, et “Raadio 2” kuulatavus oli võrreldes reformieelse uuringuga eestlaste seas tõusnud. Kui ajavahemikus 15. märts – 11. aprill 1995. a. kuulas vähemalt 15 minutit nädalas I

programmi 52 % ja “Raadio 2” 54 % eestlastest, siis vaid paar kuud hiljem (ajavahemikus 10. mai – 6. juuni 1995. a.) on vastavad protsendid 51 ja 65 (vt lk 80). Viimased protsendid jäid muutumatuks ka 1995. aasta septembris- oktoobris kui “Vikerraadio” oli käivitanud oma sügiskava.

1996. aasta sügisel (7.-13. oktoober 1995. a.) turu-uuringute firma Baltic Media Facts päevikuuringu järgi on Eesti Raadio kuulatuim raadiojaam juba “Vikerraadio”.

Aastate 1993- 1997 ER programmide kuulatavuse võrdlus näitab, et kõige vähem on uuritud perioodil muutunud I programmi kuulajaskond, mis läbi viie aasta olnud 50 – 52, 5 % vahel (% eestlastest, kes kuulasid jaama vähemalt kord nädalas 15 minutit). Progresseeruvalt kaotas kuulajaid ER II programm, mille sagedustele loodi 1993. aastal “Raadio 2”. Murranguline kuulajate langus toimus 1996. aasta lõpus, kui “Raadio 2” kaotas uuenenud programmiga “Vikerraadiole” oma juhtpositsiooni. Jätkuvat tõusutrendi ja stabiliseerumist on näidanud III programm ehk “Klassikaraadio” ning oma kindla kuulaja on võitnud ka IV programm “Raadio 4” (vt lk 84).

“Raadio 2” kujunes tõesti noorte seas populaarseks, aga samas kuulas seda ka suur hulk keskealisi, kellele tegelikult oli mõeldud ER I programm. I programmi kuulasid kõige enam 50- aastased ja vanemad. Siit järeldub, et kuigi 1995. aasta reformide eesmärk oli eelkõige luua ER programmid selgemini kindlale sihtrühmale orienteerituks, siis tegelikkuses pretendeerisid kaks ER jaama ühele sihtrühmale – keskealistele.

Mart Ummelas süüdistas töö autorile antud intervjuus (vt. lisa 2.3), et “Raadio 2” juhte ei huvitanud see, kellele nad oma programmi teevad, nemad orienteerusid rahale ja keskealine kuulajaskond on tõesti kõige maksujõulisem. Reforme tehes ei lähtunud avalik- õigusliku raadio üldistest põhimõtetest ja nende täitmise funktsionaalsusest, sest 1996. aastal oli ER olukorras, kus tal oli kaks ühele kuulajaskonnale konkureerivat raadiojaama – “Vikerraadio” ja “Raadio 2”.

Poliitilise konsensuse puudumine

Mitmed teadlased (Rowland, Tracey ja ka Taani televisiooni uurija Henrik Sondergaard, vt lk 18) tõdevad, et avalik- õigusliku ringhäälingu paradigma muutuse ajal Euroopas olid enamus riikides avalik- õigusliku ringhäälingu jaoks kohandatud poliitilised programmid ääretult “hägused” ja “segased” ning traditsioonilise avalik- õigusliku ringhäälingu arengut asus takistama poliitilise konsensuse puudumine.

Kogu uuritava perioodi arutlesid ka Eesti kõrged poliitikud avalikult selle üle, kas Eesti üldse vajab avalik- õiguslikku ringhäälingut. Erinevad raadiojuhid pidid mitmeid kordi käima parlamendi ees avalik- õigusliku ringhäälingu vajalikkust põhjendamas ja selgitamas. Kuna sel ajal olid väga paljud poliitilised otsused ajendatud rahast ja selle kiirest teenimisest (sel ajal müüdi maha Eesti Energia ja Eesti Raudtee), pakkusid mõned poliitikud välja mõtte, et nõ avalik- õiguslikku funktsiooni võiksid täita eraraadiod, kes ei küsi riigilt raha, töötavad palju ökonoomsemalt ja kaasaegsemalt (Kalmre 1995; Kubo 1997).

Kindlasti oli üheks takistuseks avalik- õigusliku ringhäälingu väärtuse tõestamises tootmiskulude tõus ja seda just kalli saatetehnika arvelt (ligi pool raadio eelarvest kulus saatekuludele). Ajal, mil ER pidi eraringhäälingu kõrval tõestama oma vajalikkust, oli raadiojuhtide peamine ülesanne raadiot elus hoida. 1996. ja 1997. aastal Riigikogu kultuurikomisjoni liikmeks olnud Märt Kubo põhjendab 26. septembri 1997. a. Eesti Päevalehes ER eelarve vähendamist nii: “Arvasime siis ja arvame praegugi, et Eesti Raadios ja ETVs on liiga palju personali ja tootmispiinda. Ootuspärased struktuursed muudatused pole suuremalt jaolt siiani toimunud.” (Kubo 1997) Kubo nimetab viidatud artiklis eelarve vähenemist “ellujäämisrezhiimi kehtestamiseks”.

Raadiojuhid tunnistasid, et programmipoliitika muutmisega hakati tegelema eelkõige lisaraha teenimise (“Raadio 2” loomine) või kokkuhoiu (struktuurireformid, koondamised) eesmärgil (vt lisa 2.3). Ummelas tunnistas töö autorile antud intervjuus, et kui tavaliselt koondatakse inimesi sellepärast, et kedagi asemele võtta, siis Eesti Raadios koondati töötajaskonna absoluutarvu vähendamise eesmärgil.

Koondamised ja ajakirjanike kohanemine uue programmikoostamise põhimõttega

Massiline töötajate koondamine jättis Ummelase sõnul programmikoostajad halba olukorda, sest aastatel 1993-1996 ei olnud tema sõnul praktiliselt võimalik ühtegi uut inimest tööle võtta. Samas paljud professionaalsed raadioajakirjanikud koondati (pere- ja sotsiaalsaadete toimetaja Heidi Tammar, lastesaadete toimetaja Anneli Panksepp jpt), saadeti pensionile (nt legendaarne raadiohääli Ivar Triikkel) või suunati majasiseselt teisele ametikohale (nt Silvia Karro koolitusjuhiks, Tiia Palmaru ER kantsleriks). Aastatel 1993- 1997 lõpetati Eesti Raadios tööleping kokku 682 inimesega (*vt lk 59*), samal ajal võeti (enamasti kohakaasluse alusel või mittekoosseisuliseks töötajaks) juurde 332 uut inimest. Suur osa neist läks 1993-1994. aastatel tööle “Raadio 2”, 1995-1996 võeti uusi töötajaid ka “Vikerraadio” programmi (kokku võeti neil aastatel Eesti Raadiosse tööle 138 inimest).

Ummelase sõnul oli Eesti Raadiosse alles jäänud ajakirjanike pikaldane kohenemisvõime programmikoostamise eesmärkide täitmisel tõsiseks takistuseks. 1995. aastal loodud “Vikerraadio” programmi üheks eesmärgiks oli *operatiivsus* ja *aktuaalsus*. Püstitatud eesmärki oli Ummelase sõnul raske täita, sest ajakirjanikud ei olnud selleks valmis. Näiteks ei suutnud “Vikerraadio” direktor veenda ajakirjanikke saatjate vajalikkusest, millega väljaspool maja otseeetrisse minna. Tehnika oli olemas, aga selle kasutajaid ei leitud.

Samuti oli suur probleem saadetele eelreklaamide tegemisega, millega toimetajad ei suutnud Ummelase sõnul harjuda. Samas ei maksa unustada sel ajal raadios valitsenud äärmiselt pingelist sisekliimat. Toimetajad ei olnud ühest reformist ja sellega kaasnenud suurtest koondamistest veel toibunud kui juba tuli järgmine. Kui aastail 1993 ja 1995 sai praktiliselt üle päeva keegi ER töötajates koondamisteatise, siis tõenäoliselt ei saanudki sel ajal raadios loominguliselt vaba õhkkonda tekkida. Toimus halastamatu olelusvõitlus, millele viitavad ka toimetajate poolt sõlmitud *sponsorlepingud*, mis tihtipeale päästsid toimetaja võimalikust koondamisest.

Uut, nõ “voolava” programmi põhimõttel (mida kasutasid ka “Raadio 2” ja “Raadio Kuku”) toimivat “Vikerraadiot” pidid raadiojuhid hakkama üles ehitama toimetajaskonnaga, kes olid sunnitud kohanema uue lähenemisega raadiotööle. Paljud neist ei olnud kunagi teinud saateid otseetris, mis muutis uue programmi koostamise raadiojuhtide sõnul keerulisemaks.

Sponsorlepingud ja reklaam programmides

Kuigi ametlikult ei tohtinud “Vikerraadiosse” reklaami müüa, hankisid aastatel 1995-1996 mitmed “Vikerraadio” toimetajad oma saadetele sponsorlepingud, mis ühelt poolt aitasid Eesti Raadiol ennast majandada, aga teiselt poolt kindlustas toimetajale endale ka töökoha, sest koondamise korral oleks kadunud ka sponsorlepinguga saadud raha. Ummelas tunnistab, et kuigi sponsorlepingutega kaetud saateid püüti teha objektiivselt, siis päris sõltumatust see siiski ei andnud. Personalikäskkirju lehitsedes võib leida mitu juhtkonnalt toimetajale suunatud teravat noomitust ebaseadusliku reklaami edastamise pärast. Näiteks 1995. aasta 17. veebruari käskkirjas nr 170 avaldab ERI peadirektor Peeter Sookruus noomituse Hillar Peetsile, kes oli saates “Tere hommikust, maarahvas!” tutvustanud uut ajakirja, mida juhtkond tõlgendas reklaamina. Käskkirjas juhitakse programmide, peatoimetuste ja toimetuste juhtide tähelepanu vajadusele täita kõiki Ringhäälinguseaduse sätteid. Ringhäälinguseaduse kohaselt võis sel hetkel Eesti Raadio reklaami edastada II (“Raadio 2”) ja IV (“Raadio 4”) programmi saadetes.

Sarnaseid probleeme oli ka 1993. aastal kui pärast “Raadio 2” loomist I programm enam otsest reklaami edastada ei tohtinud. 1993. aasta 21. juuli käskkirjas nr 142 esitab Herkki Haldre valju noomituse tolleaegsele uudistesaadete peatoimetuse produtsendile Urmas Loidile, kes andis 12. juulil uudistesaaetes eetrisse reklaamlõigu pikkusega 2 minutit ja 34 sekundit. Haldre nõudis Loidilt käskkirjas muuseas ka reklaamlõigu väljamaksmist (vastavalt kehtinud tariifidele 890 krooni ja 43 senti).

Taaskord tuleb tunnistada, et probleemid aastatel 1993 ja 1995-1997 olid Eesti Raadios väga sarnased, mis tekitab küsimuse, kas viimast reformi oli mõistlik nii resoluutselt viia ellu?

Strateegilise arengukava puudumine

Aastatel 1995- 1996 Eesti Raadios läbiviidud reformid sarnanesid suurelt osalt 1993. aasta omadega – struktuur jäi hoolimata ulatuslikest koondamistest suurtes piirides samaks (1996. a struktuurireformiga kaotati ära ajaviitesaadete toimetuse ja uudistetoimetusest sai iseseisev üksus), ümber mängiti vaid alajaotuste sees olev süsteem. Programmireformide eesmärk jäi suures osas saavutamata, sest “Raadio 2” ja “Vikerraadio” konkureerisid endiselt mõlemad ühele sihtrühmale.

“Vikerraadio” programmi formaat viimase reformiga tõesti veidi selgines, kuigi paljud saated ja teemad kindlatel kellaaegadel jäid siiski samaks (*vt. lisa 1.3 ja 1.4*). Eesmärgipüstitusele vastavalt tuli uude programmi juurde uudislikke saateid, ka muutus ühtlasemaks programmi muusikaline formaat. Samas on tähelepanuväärne, et “Vikerraadio” programmis oli mitmeid saateid, mis elasid üle mõlemad programmireformid (hommikune järjejutt, Argipäev, Päevakaja, õhtused ja hilisõhtused sporditeated, unejutt, inglise keele tund, KÕP, Tere hommikust, maarahvas!, Alla 60 aasta keelatud!, Spordipühapäev). Mitmed neist on eetris tänase päevani, mis annab tuunustust tolleaegsetele raadiojuhtidele, kes tundsid ära, millistes saadetes on jätkusuutlikkust.

Põhimõtteliselt jätkasid M. Ummelas ja P. Sookruus H. Haldre alustatud reforme – nii programmipoliitilisi kui ka struktuuraalseid. Erinevad olid vaid reformide eesmärgid – Haldre eesmärk oli programmireformi tulemusel eelkõige teenida raadiole lisaraha ja Ummelase programmireformi eesmärk oli moderniseerida ER põhiprogrammi, “Vikerraadiot”, ühtlasi muutes ka raadio struktuuri. Samas tunnistas Ummelas, et üks reformi põhjustest oli ka sellega kaasnev kokkuhoid.

Töö autori arvates oli Eesti Raadio uuritava perioodi programmipoliitika probleem muuseas ka selles, et mõlema reformi käigus suunas juhtkond oma energia vaid ühe programmi arendamisse. Raadiojuhid ei näinud tervikpilti ER neljast programmist. Haldre juhtimise ajal oli ER programmidest prioriteetne “Raadio 2”, Ummelase ja Sookruusi ajal “Vikerraadio”.

Töö autori hinnangul käitusid ER juhid aastatel 1993- 1996 nii saatekava- kui ka struktuurireforme tehes liialt kiirustades, puudus avalik- õigusliku raadio arengu strateegiline kava. “Raadio 2” loomist avalik- õigusliku ringhäälingu raadio programmiks ei saa tunnustada, sest uue raadiojaama peaesmärk, milleks oli reklaami müümine, ei saa olla ühegi avalik- õigusliku programmi prioriteet. Pealegi likvideeriti selle nimel kuulajate seas äärmiselt populaarne “Vikerraadio” programm, mis sisaldas informatiivsete, harivate ja sotsialiseerivate saadete kõrval ka meelelahutust. Kuulajate pettumust uuest raadiost näitab ka progresseeruv kuulajareitingute langus. Samas I programmi kuulatavus jäi/on jäänud hoolimata “Vikerraadioga” liitumisest ja uue programmi loomisest ikka stabiilseks, mis näitab, et suur osa endiseid “Vikerraadio” kuulajaid kolis üle eraringhäälingu programmidele.

Julgen oletada, et 1993. aasta “Vikerraadio” programmi oleks saanud järk- järgulise arendamisega muuta vastavaks raadiomaastiku uutele suundadele – lülitada programmi pikemaid otsesaateid, tuua rohkem sisse aktuaalseid ja lokaalseid teemasid jne. Samal ajal oleks jõudnud ka ajakirjanikkond paremini uute olude ja töötingimustega kohaneda. Kõike seda oleks saanud teha pikemaajalise plaanipärase arengu käigus, mis oleks säilitanud ka kuulajaskonna. “Vikerraadio” tolleaegne programm oli ideaalne baas liikumiseks edasi populaarse rahvaraadio formaadi suunas. Samas tuleb tunnistada, et 1996. aastal välja töötatud “Vikerraadio” programmi ülesehitus on käibel tänaseni.

Tegemist oli väga vastuolulise ajaga nii Eesti Raadios kui ka kogu ühiskonnas. Eesti Raadios toimunud protsessidel on palju erinevaid osapooli. Käesolev töö tugineb eelkõige tolleaegsete raadiojuhtide meenutustel ja ER dokumentidel. Kindlasti oleks vaja sama perioodi uurida ka läbi toimetajate, teiste ER programmijuhtide ning kindlasti ka tolleaegsete juhtivate poliitikute vaatevinkli, sest suurelt osalt täideti tol ajal nõ poliitilist tellimust (nt “Raadio 2” loomine, nõutud struktuurireformid). Samuti saab antud uurimust edasi arendada teiste ER programmide osas. Kui käesolev uurimus püüdis anda ülevaadet “Vikerraadio” programmi arengust, siis järgmised uurimused võiksid analüüsida ja kaardistada ka “Raadio 2”, “Klassikaraadio” ning “Raadio 4” arengut. Omaette uurimust väärib ka ER tehniline areng perioodil kui alustati üleminekut kesk- ja lühilainelt ultralühilainele.

7 Kokkuvõte

Bakalaureusetöö pealkiri on “Avalik- õiguslik meediaprogramm ja selle auditoorium: Vikerraadio 1990 – 1997”

Töö autori eesmärgiks on kirjeldada aastatel 1990-1997 Eesti Raadois toimunud programmireforme ja struktuurimuudatusi ning analüüsida nende reformide mõjusid Eesti Raadio põhiprogrammi “Vikerraadio” programmile ja auditooriumile.

Enne 1993. aasta 1. mai reformi töötas Eesti Raadios neli programmi:

- I programm: *pikemad temaatilised arutelud, lastesaated, kirjanduspalad ja kuuldemängud, klassikaline ning rahvamuusika. Programmi ööpäevane pikkus 17,5h;*
- II programm “Vikerraadio”: *põhirõhk on informatsioonil, lisaks noortesaated, sport, meelelahutus ja levimuusika. Programmi ööpäevane pikkus 20,5h;*
- III programm, *välissaadete programm (lühilainel). Programmi ööpäevane pikkus 6,5h;*
- IV programm, *venekeelne programm. Programmi ööpäevane pikkus 18h.*

Eesti Raadio II programm “Vikerraadio” oli võrreldes I programmiga meelelahutuslikum ja nooruslikum nii muusika- kui teemavalikult ja ühtlasi alternatiiv I programmile. Peeter Sookruusi (ER peadirektor 1990- 1992) sõnul oli “Vikerraadio” programm suunatud hoogsama ja aktiivsema ellusuhtumisega inimesele.

Kõik kuulajate lemmiksaated enne 1993. aasta reformi olid “Vikerraadio” programmis.

1992. aasta detsembris valiti ER peadirektoriks Herkki Haldre, kelle plaan luua “Vikerraadio” asemel isemajandav kommertsraadio, et see hiljem maha müüa, sai

Riigikogu heakskiidu. Alates 1. maist 1993. aastal alustasid Eesti Raadio programmid oma tööd uuenenud kujul:

- I programm (*kultuuriprogramm I programm + “Vikerraadio”. Programmi ööpäevane pikkus 20,5h*);
- “Raadio 2” (*kommertspõhimõttel töötav meelelahutuslik programm. Programmi ööpäevane pikkus 24h*);
- “Raadio 4” (*venekeelne programm. Programmi ööpäevane pikkus 18h*);
- III programm (*välissaateid edastav programm. Programmi ööpäevane pikkus 6,5h*).

Alates 1. maist alustas Eesti Raadios tööd ka uute juhtidega kuus alajaotust: uudistesaadete peatoimetus, muusikasaadete peatoimetus, spordisaadete peatoimetus, ühiskonnaelusaadete peatoimetus, kultuurisaadete peatoimetus ja ajaviitesaadete peatoimetus.

ER personalikäskkirjade põhjal lõpetati tööleping või vabastati ametikohalt 1993. aasta reformi käigus 245 töötajat. Samal ajal võeti enamasti kohakaasluse alusel või mittekoosseisulistena tööle 113 inimest. Mittekoosseisulised läksid tööle “Raadio 2” ja “Raadio 4”.

Uuenenud I programmist, millega liideti ka “Vikerraadio”, võis alates 1. maist kuulata vaid üksikuid kuulajate seas populaarseid endise “Vikerraadio”saateid. Kolm saadet viidi üle uude “Raadio 2”. Uues I programmis said kokku kahe saatevõrgu muusika ja saated, mis muutis programmi väga eklektiliseks, puudus formaat.

“Raadio 2” erastamist siiski ei toimunud, sest aastal 1994 sai uue valitsuse peaministriks Andres Tarand ja sellega seoses vahetusid ka prioriteedid Eesti Raadios. Kuna uus kanal oli ennast õigustanud nii kuulajate seas kui ka rahaliselt, siis ei olnud raadiojuhtide sõnul mõistlik tehtust uuesti loobuda.

Teine raadiojuhtide nimetatud oluline põhjus programmireformiks oli muuta ajakirjanike/ toimetajate töökorraldust kaasaegsemaks.

1995. aasta 1. aprillil läks III programmi asemel eetrisse juba elitaarse kultuuriprogrammiga “Klassikaraadio”, muutes ka I programmi põhimõtteid. Alates 1. juunist läks I programm üle suvekavale, mis kandis eelmise reformiga likvideeritud II programmi nime “Vikerraadio”. Uus programm muutus endise I programmiga võrreldes päevakajalisemaks ja operatiivsemaks. Senisest väga selgelt saadetest kokku pandud programmist mindi “Vikerraadios” üle nõ “voolavale” programmile, kus päev oli jaotatud erinevatesse blokkidesse. Enamus süvamuusikasaateid kolisid I programmist üle “Klassikaraadiosse”. Uus programm “Vikerraadio” hakkas mängima kergemat levimuusikat.

Ummelase sõnul oli Eesti Raadiosse alles jäänud ajakirjanike pikaldane kohenemisvõime programmikoostamise eesmärkide täitmisel tõsiseks takistuseks. 1995. aastal loodud “Vikerraadio” programmi üheks eesmärgiks nimetati *operatiivsust* ja *aktuaalsust*. Samal ajal oli püstitatud eesmäärke Ummelase sõnul raske täita, sest ajakirjanikud ei olnud selleks valmis. Näiteks ei suutnud “Vikerraadio” direktor veenda vähese või olematu otseetrikogemusega ajakirjanikke väljastpoolt maja toimuvate otselülituste vajalikkuses.

1995. aasta sügisest muutis ka “Raadio 2” oma saatekava. Senisest rohkem tähelepanu pöördi sõnasaadetele.

Programmireformi sihiks oli muuta ER programmide profiile ja taastada väga hoogsalt tegutseva “Raadio 2” kõrvale ka üldrahvaliku rahvaraadio roll ja staatus. “Raadio 2” kujunes noorte seas populaarseks, samas kuulas seda ka suur hulk keskealisi, kellele tegelikult oli suunatud ER I programm. Siit järeldub, et kuigi 1995. aasta reformide eesmärk oli eelkõige ER programmid selgemalt kindlatele sihtrühmadele orienteerida, siis tegelikkuses pretendeerisid kaks ER jaama endiselt suuresti ühele sihtrühmale – keskealistele.

Ummelas nimetab reformi üheks oluliseks põhjuseks ka kitsast eelarvet. “Me hakkasime juurutama saatevoolu põhimõtet, et selle alusel hakata raha kokku hoidma /-/. Mitte niivõrd programmi arendamiseks.”

1. aprillist 1996. aastast toimus uus struktuurimuudatus, mille alusel moodustati administratiivne programmibüroo ja neli sisutoimetust: sporditoimetus, muusikatoimetus, ühiskonnaelu toimetus, kultuuritoimetus. Uue struktuurimuudatuse käigus lõpetati tööleping 1995. aastal 164 ja 1996. aastal 120 töötajaga (kokku 284 töötajaga).

Kuigi ametlikult ei tohtinud “Vikerraadios” reklaami müüa, hankisid neil aastatel mitmed “Vikerraadio” toimetajad oma saadetele sponsorlepingud, mis ühelt poolt aitasid raadiol ennast majandada, teiselt poolt aga kindlustasid toimetajale ka töökoha, sest koondamise korral oleks kadunud ka sponsorlepinguga toodud raha.

Töötajate koondamist nõudis raadiojuhtide hinnangul ühelt poolt väikene eelarve, teisalt ka muutunud programmipoliitika. Samas võeti neil aastatel koondatute kõrval kohakaasluse alusel või mittekoosseisulistena tööle üle saja inimese.

Kokku lõpetati ajavahemikus 1993- 1997 tööleping või vabastati ametikohalt ER personalikäskkirjade järgi 682 inimest, tööle vormistati 332.

Koondamisel arvestati eelkõige: kohanemisvõimet uute oludega, mis nõudsid toimetajatelt tempokamat ning paindlikumat suhtumist; koondamisi püüti maksimaalselt läbi viia pensionäride arvelt, sest nende koondamine oli lihtsam; lähtuti saadete kuulatavusest ja teemade resonantsist ühiskonnas; koondati ametikohad, mida uuenenud struktuuris enam vaja ei läinud.

Muutused auditooriumis:

Aprillis enne 1. mai reformi jaotusid Eesti Raadio kuulajad Baltic Media Factsi uuringule tuginedes järgmiselt: “Vikerraadiot” kuulasid eestlastest vähemalt 15 minutit nädalas 81 %, I programmi 50 %, III programmi 9 % ja IV programmi 2 %.

1995. aastal enne uut reformi tehtud uuringu tulemused näitavad, et I programmi ja “Raadio 2” (endise “Vikerraadio” sagedustel) kuulatavus on ühtlustunud, st “Raadio 2” kuulatavus on langenud. Kui 1993. aastal oli I programmi ja “Vikerraadio” kuulatavuse vahe 31 %, siis aastaks 1995 oli see kahanenud 2 %-le. I programmi kuulas uuritava ajavahemikul vähemalt 15 minutit 52 % eestlastest, uut “Raadio 2” aga 54 % eestlastest.

“Vikerraadiot” kuulasid ülekaalukalt 50- aastased ja vanemad ning “Raadio 2” keskealised ning noored.

Vahetult pärast 1995. aasta programmireformi tehtud auditooriumiuuring näitab, et “Raadio 2” kuulatavus oli eestlaste seas tõusnud ja ühtlasi ületanud endise I programmi kuulatavuse 14%- ga. Kui ajavahemikus 15. märts – 11. aprill 1995 kuulas vähemalt 15 minutit nädalas I programmi 52 % ja “Raadio 2” 54 % eestlastest, siis vaid paar kuud hiljem (ajavahemikus 10. mai – 6. juuni 199. a.) on vastavad protsendid 51 ja 65. Viimased protsendid jäid muutumatuks ka 1995. aasta septembris- oktoobris kui “Vikerraadio” oli käivitanud sügiskava.

1996. aasta sügisel (7.-13. oktoober 1995. a.) on aga turu-uuringute firma Baltic Media Facts päevikuuringu järgi Eesti Raadio kuulatuim raadiojaam juba “Vikerraadio”.

Eesti Raadio programmide kuulatavuse võrdlus aastatel 1993-1997 näitab, et kõige vähem on uuritud perioodil muutunud I programmi kuulajaskond, mis läbi viie aasta olnud 50 – 52, 5 % vahel (% eestlastest, kes kuulasid jaama vähemalt kord nädalas 15 minutit). Igal aastal kaotas kuulajaid ER II programm, mille sagedustele loodi 1993. aastal “Raadio 2”.

1996. aasta lõpus kaotas “Raadio 2” uuenenud programmiga “Vikerraadiole” oma juhtpositsiooni. Jätkuvat tõusutrendi ja stabiliseerumist on näidanud III programm ehk “Klassikaraadio” ning oma kindla kuulaja on võitnud ka IV programm “Raadio 4”.

Töö autori hinnangul käitusid ER juhid aastatel 1993- 1996 nii saatekava- kui ka struktuurireforme tehes liialt kiirustades, puudus avalik- õigusliku raadio arengu strateegiline kava. “Raadio 2” loomist avalik- õigusliku ringhäälingu raadio programmiks ei saa tunnistada, sest uue raadiojaama peaesmärk, milleks oli reklaami müümine, ei saa olla ühegi avalik- õigusliku programmi esmaseks eesmärgiks.

Summary

The name of the Bachelor thesis: “Public media program and its public: “Vikerraadio” in 1990 – 1997”

The aim of the thesis is to describe the program reforms and structural changes that took place in Eesti Raadio in 1990-1997, and to analyze the influence of these changes on the main program of Eesti Raadio “Vikerraadio” program and public.

Before May 1st, 1993, there were four programs in Eesti Raadio (ER):

- Program I: *Longer thematic discussions, children’s programs, literary interludes and radio plays, classical and folk music. The diurnal duration of the program - 17,5h;*
- Program II: “Vikerraadio”: *the main focus is on information, in addition youth programs, sports, entertainment, and popular music are broadcasted. The diurnal duration of the program - 20,5h;*
- Program III: *foreign program. The diurnal duration of the program - 6,5h;*
- Program IV: *program in Russian. The diurnal duration of the program - 18h.*

Eesti Raadio’s Program II, “Vikerraadio”, was in comparison with Program I more entertaining and youthful in its selection of music, as well as discussion topics. At the same time, it served as an alternative to Program I. According to Peeter Sookruus (the general director of ER in 1990-1992) the program of ‘Vikerraadio’ was aimed at people with more energetic and active attitudes to life.

All the listeners’ favorite programs before the year 1993 were in the program of “Vikerraadio”.

In December 1992, Herkki Haldre was elected to general director of ER. His plan to establish a self-financing commercial radio station instead of ‘Vikerraadio, in order to

sell it later, was authorized by Riigikogu. From May 1st, 1993, the programs of Eesti Raadio were on the air in the renewed form:

- Program I (*cultural program, Program I + “Vikerraadio”. The diurnal duration of the program - 20,5h*);
- Raadio 2 (*self-financing entertaining program. The diurnal duration of the program - 24h*);
- Raadio 4 (*program in Russian. The diurnal duration of the program - 18h*);
- Program III (*program transmitting foreign broadcasts. The diurnal duration of the program - 6,5h*).

From May 1st, six subdivisions started to work in Eesti Raadio with new managers: News program main editorial, music program main editorial, sports main editorial, society's main editorial, and pastime main editorial..

During the reform of 1993, determined by the ER personnel directives, there were 245 employees, whose work agreements were terminated or they were released from their positions. At the same time, 113 new people were employed either non-staff or as second job. The non-staff employees went to work at “Raadio 2” and “Raadio 4”.

In the renewed Program I, with which “Vikerraadio” was also united, there were only few formerly popular programs that were broadcast after the May 1st. Three programs were transferred to the new “Raadio 2”. In the new Program I, the music and programs of two separate program networks were integrated, which turned the program into an eclectic one, lacking a format.

However, the privatization of “Raadio 2” was not carried out, because in 1994 Andres Tarand became the Prime Minister of the new government, and consequently the priorities changed in Eesti Raadio. Since the new channel had justified itself among the listeners as well as financially, then according to the radio managers abandoning what was established was not reasonable.

The other important reason for the program reform, named by the radio managers, was to modernize the work management for the journalists and editors.

On the 1st of April, 1995, “Klassikaraadi”, a radio station with an elitist cultural program, was put on air instead of Program III. This also changed the principles of Program I. Starting from the 1st of June, Program I went over to summer program, which was named “Vikerraadio” after the Program II. The new program changed in comparison with the former program I into more topical and operative. From the former program where the broadcasts were clearly mixed together, “Vikerraadio” switched over to the so-called “sliding” program, in which the whole day was divided into different blocks. Most of the classical music programs were transferred from Program I to “Klassikaraadi”. The new program “Vikerraadio” started playing lighter popular music.

According to Ummelas, the slow adaptability of the journalists in ER was the real obstacle for the achieving the goals of program forming. One of the aims of “Vikerraadio” program, which was created in 1995, was the *immediacy* and *topicality*. At the same time, according to Ummelas, it was hard to achieve the goal because the journalists were not prepared. For instance, the director of “Vikerraadio” was not able to convince the journalists in the necessity of the transmitters, which enable to go on air outside the radio building.

In the fall of 1995, “Raadio 2” changed its program as well. More talk shows were integrated into the program.

The target of the program reform was to change the profile of ER programs and to restore the role and status of a folk radio, beside “Raadio 2” with its enthusiastic activities, which had been merited with major attention by the former radio work. “Raadio 2” became popular among the youth, but concurrently it was listened to a fair amount of middle-aged public, to whom the ER Program I was aimed at. It might be concluded that, although the aim of the reforms of 1995 was foremost to orient the ER programs more clearly to specific target groups, then in reality two of ER radio stations were aiming at the same target group – the middle-aged listeners.

Ummelas mentions tight budget as one of the important triggers of the reform. “ We started implementing the broadcast slide principle, to start saving money on it /--/. Not as much for the development of the program.”

On the 1st of April, 1996, a new change in the structure took place, which was the basis of forming the administrative program bureau and four content editorials: sports editorial, music editorial, social editorial, cultural editorial. In the frames of the new structural change, work agreements were terminated with 164 employees in 1995, and in 1996 with 120 employees (all together 284 employees). Whereas officially it was prohibited to sell commercial time in “Vikerraadis”, several editors in “Vikerraadio” managed to acquire sponsoring contracts to their programs. On the one hand, those helped to manage ER, on the other hand they also secured the editor with a job, because in case of redundancy, the radio station would have lost the money gained from the sponsoring contracts.

The redundancy of the employees was, according to the radio managers, determined by the tight budget, but the other factor was also the changed program policy. Concurrently, more than a hundred people were employed in these years, either non-staff or as second job, along with the employees declared redundant.

All in all, according to the ER personnel directives, in the period of 1993-1997 the work agreements of 682 employees were either terminated or they were released from office.

Factors taken into account in the redundancy: adaptability with new circumstances, which required fast-paced and more flexible attitude from the editors; the redundancy was mostly proceeded among the pensioners, because declaring them redundant was easier; the listeners’ rating of the broadcast and the resonance of the topics in the society were based on; the positions, which were not needed in the renewed structure were declared redundant.

Changes in the public:

In April, before the May 1st reform, the listeners of Eesti Raadio were divided according to the survey by Baltic Media Facts as follows: “Vikerraadio” was listened

by Estonians at least 15 minutes per week 81%, Program I respectively 50%, Program III 9% and Program IV 2%.

The results of the survey of 1995, carried out before the new reform show, that listening to program I and “Raadio 2” (on the frequency of the former “Vikerraadio”) has leveled. Whereas in 1993 the listening of Program I and “Vikerraadio” differed by 31 %, then by 1995 the difference had decreased to 2%. In the period of the survey, program I was listened to at least 15 minutes per day by 52 % of Estonians, the new “Raadio 2” by 54 % of the Estonian public.

“Vikerraadio” was mainly listened to by 50-year-old listeners and over, and “Raadio 2” by the middle-aged people and younger.

The auditorium survey, carried out immediately after the program reform of 1995, shows that listening to “Raadio 2” among Estonians is surpassed by the listening of the former Program I by 14%. Whereas in the time period of March 15th – April 11th, 1995, Program I was listened by 52% and “Raadio 2” by 54% of the Estonians, at least 15 minutes per day, then only a couple of months later (in the time period of May 10th to June 6th, 1995) the concurrent percentages are 51 and 65. The latter percentages remained unchanged also in September - October, 1995, when “Vikerraadio” had started with its fall program.

As soon as, in the fall of 1996 (7th to 13th of October, 1995), according to the market research company Baltic Media Facts journal-survey, the most widely listened radio station of Eesti raadio was “Vikerraadio”.

The comparison of the listening of ER programs in the years of 1993-1997 shows that the public of Program I has changed the least in the given period. It has stayed between 50 – 52,5% throughout five years (percentage among the Estonians, who listened to the radio station at least once a week for 15 minutes). Program II of Eesti Raadio lost a part of its public every year, and “Raadio 2” took over its frequency in 1993. At the end of 1996, “Raadio 2” lost its leader position to “Vikerraadio”, which had a renewed program. Program II, that is “Klassikaraadio”, has shown the

continuous rising trend and stabilizing. The steady public has formed for program IV, “Raadio 4”.

As the present thesis has proven, the managers of the ER were rushing with structural reforms and program in 1993-1996, there was a lack of a strategic plan for the public radio development. The establishing of “Raadio 2” as a public broadcasting program cannot be recognized, because the main aim of the new radio station was the selling of commercial time, which cannot be the primary aim of any public broadcasting program.

Kasutatud kirjandus:

- Achille, Y., Mieke, B. (1994). The limits to the adaption strategies of European public service television. *Media, Culture & Society*. vol. 16, lk 31-46
- Ennok, H. (2003). Avalik-õigusliku televisiooni turukommunikatsioon Saksa ZDF-i näitel. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond, Tartu Ülikool, Tartu.
- Garnham, N. (1983). Public Service versus Market. *Screen*. vol. 24, lk 6-21
- Haldre, H. (1995). ETV ja ER – erastada kõik või mitte midagi. *Eesti Ekspress*, 4.august
- Kalmre, V. (1995). Pilvedes tele- ja raadiotaevas. *Postimees*, 21. juuni
- Karro, S. (1993). Mida Juku ei õpi, seda Juhan ei tea. *Raadioleht* nr. 16, 19.-25. aprill
- Karro, S. (1995). Elame veel. *Raadioleht* nr. 47, 20. – 26. november
- Kubo, M. (1997). Kõigepealt ümberkorraldused, siis tuleb raha. *Eesti Päevaleht*, 26.september
- Kübar, R & A. Rammo. (1999). Avalik-õigusliku ringhäälingu mõiste tõlgendamine. Kursuse „Raadiokommunikatsiooni teooriad“ uurimistöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond. Tartu Ülikool, Tartu
- Lõhmus, M & P. Vihalemm. (2004). Raadio Eestis 1960-2003: struktuur, programm ja kuulajad. Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965-2004. Vihalemm, P. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 110-114.
- Maimets, A. (2002). Avalik-õigusliku Eesti televisiooni kriisi süvenemine 1999-2000: olemus, põhjused, avalikustamine. Bakalaureusetöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond. Tartu Ülikool, Tartu
- McQuail, D. (2000). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Milistver, A. (1996). Mõne sõnaga. *Raadioleht* nr. 36, 2. – 8. september
- Nurmoja, J. (1993). Muutuv ringhääling muutavas ajas: Eesti Raadio tegevusest aastatel 1985-1992. Diplomitöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond, Tartu Ülikool, Tartu
- Peil, M. (1995). Klassikaraadio alustab. *Raadioleht* nr. 13, 27. märts – 02. aprill
- Pratten, S. (1998). Needs and wants: the case of broadcasting policy. *Media, Culture & Society*. vol. 20, lk 381-407

Põiklik, P. (1997). Iga ümberkorraldus nõuab raha. Postimees, 8.oktoober

Raadioleht nr. 17 (1993), 26. aprill - 2. mai

Raadioleht nr. 11 (1994), 14. – 20. märts

Raadioleht nr. 13 (1993), 29. aprill – 04. aprill

Raadioleht nr. 15 (1993), 12.-18. aprill

Raadioleht nr. 15 (1996), 8. – 14. aprill

Raadioleht nr. 16 (1993), 19. – 25. aprill

Raadioleht nr. 18 (1996), 29. aprill – 5. mai

Raadioleht nr. 22 (1993), 31. mai – 06. juuni

Raadioleht nr. 26 (1993), 28. juuni – 04.juuli

Raadioleht nr. 4 (1993), 25. – 31. jaanuar

Raadioleht nr. 50 (1993), 13. – 19. detsember

Raadioleht, nr. 18 (1993), 3.-9. mai

Rudi, E. (1995). Eesti Raadio keeldub tasumast tekkinud viivist, 13.september

Saarna, A. (1995). Kas “Selgad” ja tema sõbrad prügimäele? Eesti Raadio pressiteade, 29. august

Saarna, A. (1995). Pressiteade Eesti Raadiolt. Eesti Raadio pressiteade, 30. juuni

Saarna, A. (1995). Pressiteade Eesti Raadiolt. Eesti Raadio pressiteade, 14. september

Shein, H. (1996). Avaliku ringhäälingu tulevik Eestis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus

Sildos, R. (1995). Raadio 2 uus saatekava. Raadioleht nr. 39, 25. august – 1. september

Sookruus, P. (1994). Eesti Raadio saab 68 – aastaseks. Raadioleht nr. 50, 12. – 18. detsember

Sookruus, P. (1995). Tõine aastaring sai täis. Raadioleht nr. 51, 18. – 24. detsember

Ummelas, M (1995). Vikerraadio teie teenistuses. Raadioleht nr. 36, 4. – 10. september

Ummelas, M. (1995). Vikerraadio tuleb tagasi. Raadioleht nr. 19, 3. – 14. mai

Ummelas, M. (1996). Muudatused Eesti Raadio saatekavas. Raadioleht nr. 4, 22. – 28. jaanuar

Unt, A. (2001) Avalik-õigusliku ringhäälingu mõistest. Avalik- õiguslik ringhääling Eestis. M. Lõhmus & E. Ehandi. Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 9-11

Kasutatud allikad:

Baltic Media Facts Ltd. Raadio auditooriumiuuringud 1993-1997
Emor Media Facts Ltd. Raadio auditooriumiuuringud 1997
Eesti Raadio koosoleku protokoll (1993), 9. veebruar
Eesti Raadio käskkiri nr. 142 (1993), 21. juuli
Eesti Raadio käskkiri nr. 149 (1995), 18. august
Eesti Raadio käskkiri nr. 153 (1995), 24. august
Eesti Raadio käskkiri nr. 170 (1993), 17. veebruar
Eesti Raadio teatis (1993), 10. veebruar
Eesti Raadio käskkiri nr.70 (1993). Eesti Raadio koosseisu nimestik 01.aprill 1993. a.
Eesti Raadio käskkiri nr. 180 (1995), 16. märts
Eesti Raadio käskkiri nr. 220 (1995), 5. juuni
Eesti Radio käskkiri nr. 129 (1994), 25. oktoober
Eesti Raadio käskkiri nr. 6 (1993), 11. jaanuar
Eesti Raadio käskkiri nr. 170 (1995), 17. veebruar
Eesti Raadio käskkiri nr. 142 (1993), 21. juuli
Eesti Raadio koosoleku protokoll (1993), 9. veebruar
Eesti Raadio pressiteade (1995). Eetris on jälle Vikerraadio, 7. juuni 1995
Haldre, H. (2005). Autori intervjuu. Tallinn, aprill
Saarna, A. (2005). Autori intervjuu. Tallinn, aprill
Sookruus, P. (2005). Autori intervjuu. Tallinn, aprill
Ummelas, M. (2005). Autori intervjuu. Tallinn, aprill
Vikerraadio finantseerimise kord (1995)
Vikerraadio programmi alajaotus ja saadetemaht (1995) M.Ummelase isiklikust arhiivist
Vikerraadio struktuur alates 1.aprillist 1995.a. (1996) M.Ummelase isiklikust arhiivist
www.er.ee (Eesti Raadio kodulehekülg)
www.rhn.ee (Eesti Ringhäälingute Liidu kodulehekülg)
www.valitsus.ee (Eesti Vabariigi Valitsuse kodulehekülg)

Lisad

1. Tabelid

1.1 Tabel muutustest Eesti Raadios, “Vikerraadio” programmis ning auditooriumis 1990-1997

	ERi programmid	“Vikerraadio” programm	Auditooriumi jagunemine (% eestlastest, kes kuulasid vähemalt 15 min nädalas)
Enne 1993.a. reforme	<ul style="list-style-type: none"> - I programm - “Vikerraadio” - III programm - IV programm 	Põhirõhk informatsioonil, lisaks noortesaated, sport, meelelahutus ja levimuusika. Programmi müüdi reklaami. Saatepäeva pikkus 20,5 tundi.	<ul style="list-style-type: none"> - I programm 50% - <u>“Vikerraadio”</u> 81% - III programm 9% - IV programm 2%
Pärast 1993.a. reforme	<ul style="list-style-type: none"> - I programm - “Raadio “ - III programm - “Raadio 4” 	Kultuuriprogrammi ga liidetud meelelahutuslikum programm. Väga eklektiline. Mängiti nii poppi kui ka ooperiaariaid. Saated läks eetrisse lindilt. Ametlikult reklaami ei müüdud, tehti sponsorlepinguid saadete peale. Saatepäeva pikkus 20,5 tundi.	<ul style="list-style-type: none"> - <u>I programm</u> 52% - <u>“Raadio 2”</u> 54% - III programm 2% - IV programm 13%
Pärast 1995. a. reforme	<ul style="list-style-type: none"> - Vikerraadio - Raadio 2 - Klassikaraadio - Raadio 4 	Levimuusika kõrvalt kadus klassikaline muusika. Programm oli orienteeritud eelkõige operatiivsusele. Suurem osa saadetest läks eetrisse otse. Mitmed saated toodeti	<ul style="list-style-type: none"> - <u>“Vikerraadio”</u> 52% - <u>“Raadio 2”</u> 59% - Klassikaraadio 4% - Raadio 4 4%

		sponsorlepingute alusel.	
Stabiliseerumine 1996-1997		Enamus saateid lähivad eetrisse otse. Saatepäev on jagatud saateblokkidesse. Programmis on ajaliselt kõige rohkem muusika- ja kultuuritoimetuse saateid. Mitmeid saateid toodeti sponsorlepingute alusel.	<ul style="list-style-type: none"> - <u>"Vikerraadio"</u> 51,2% - "Raadio 2" 39,5% - Klassikaraadio 5,6% - Raadio 4 3,8%

* punasega on märgitud muutus I ja II programmi kuulatavuses

1.2. Kronoloogiline tabel struktuuri ja programmi muutustest ERis ja “Vikerraadios”

	Muutus Eesti Raadios	Muutus Vikerraadios
07.sept. 1990	Eesti Raadio peadirektoriks sai Peeter Sookruus	Programmi koostamise eest vastutas programmide osakond. Toimused saatekava koosolekud. Juhtimine oli peatoimetuste keskne.
1992.a. alguses	Viidi läbi saatekavareform	Mitmed “Vikerraadio” populaarsed saated viidi üle vähemkuulatavasse I programmi
18.dets. 1992	Eesti Raadio peadirektoriks sai Herkki Haldre	I programmi peatoimetajaks sai peadirektori asetäitja Paul Himma.
1.mai 1993	Programmi- ja struktuurireform, mille käigus lahkus ERist 245 töötajat, juurde võeti (enamasti mittekoosseisulisteks töötajateks “Raadio 2” ja “Raadio 4”) 113 uut töötajat.	“Vikerraadio” liideti I programmiga. Programmi nimeks jäi I programm. Uues programmis said kokku mõlema jaama saated ja muusika.
27.apr. 1994	Lahkus peadirektor H. Haldre	
06.mai 1994	Eesti Raadio peadirektoriks sai Peeter Sookruus	Paul Himma lahkus I programmi peatoimetaja ametikohalt.
1994	ERist lahkus kokku 89 töötajat (suurelt osalt tehnilist töötajaskonda, “Telirad” reorganiseeriti), juurde võeti enamasti kohakaasluse alusel või mittekoosseisuliseks töötajaks 81 uut inimest. Enamasti läksid uued töötajad “Raadio 2” ja “Raadio 4”.	Uudistetoimetusse võeti mitmeid inimesi tööle.
13.märts 1995	ERi peadirektori asetäitja ametikohale tuleb Mart Ummelas	Mart Ummelasest sai peadirektori asetäitjana I programmi direktor. Tema ülesandeks oli I programmist luua uue formaadiga rahvaraadio.
1.apr. 1995	III programmi asemel alustas tööd “Klassikaraadio”	“Vikerraadio” programmist läksid “Klassikaraadiosse” üle enamus süvamuusika saateid.
1.juuni 1995	ERi nõuniku ametikohale tuleb Ain Saarna	
7.juuni 1995	I programm muudeti ametlikult “Vikerraadioks”	I programm alustab suvekavaga “Vikerraadio”, kus 13 nädalat vastutas ühe nädala eest üks

		produtsent.
1.juuli 1995	Lõpetati keskaine Kivimäe 711 kHz sageduse saatja töö	Tallinna piirkonna kuulajal muutus "Vikerraadio" sagedus (1035kHz / 290 meetrit)
18.sept. 1995	Lõpetati Haage ja Võru kesklaainesaatjate rentimine	Lõuna-Eestis enam vanadel sagedustel Vikerraadiot ei kuulnud (Võrtsjärve ümbrus, Tartu, Elva, Võru)
21.sept. 1995		"Vikerraadio" peatoimetajana alustas tööd Ain Saarna
1995	ERist lahkus kokku 164 töötajat. Palju koondati tehnilist töötajaskonda, likvideeriti ka ERi koor.	
1.jaan.1996		Läks eetrisse "Vikerraadio" püsikava, mis oli koostatud "voolava" programmi põhimõttel.
1.aprill 1996		Viidi läbi struktuurimuudatus, kadusid alatoimetused. Loodi neli toimetust + programmibüroo
1996	ERist lahkus 120 töötajat, juurde võeti 46 uut inimest.	Likvideeriti lastesaadete toimetust, inimesi koondati uudistetoimetusest, muusikatoimetusest jt toimetustest. Uusi inimesi võeti tööle nt uudistetoimetusse ja regionaalsetesse stuudiosse.
30.nov.1997	ERi peadirektori ametikohalt lahkus Peeter Sookruus	

1.3. “Vikerraadio” tööpäevade saatekava 1993-1996

kellaeg	“Vikerraadio” saatekava enne 1993. a. reformi	I programmi saatekava liitudes “Vikerraadioga”	“Vikerraadio” püsikava 1996. a.
5.30 – 10.00	Hommikukava (E-R) Päikesejänku (E-R) Äriraadio (T-R)	Hommikukava (E-R) Päikesejänku (E-R) Muusikatuba (E-R)	Raadiohommik (E-P) Maailmapilt (E, T, N, R) Ühes väikses Eesti linnas (K)
10.00 – 12.00	Silmaring (E) Ühemeheviisid (T) Järjejutt (E-R)	Silmaring (E) Kas metsavalve on jagatav (T) Kevadisel Hiiumaal (K) Põllumajandusreform (N) Maailm kirjanduses (R) Muusikatuba (E-R) Talunõuanne (E) Keeleheietusi (K) Saksa keele tund (N) Inglise keele tund (R) Järjejutt (E-R)	Maailmapilt (E, T, N, R) Muusikatuba (E, T, N, R) Järjejutt (E, T, N, R) Ühes väikses Eesti linnas (K)
12.00 – 13.00	Liikus. Teated (E-R) Argipäev (E-R)	Klassika keskpäevaks (E-R)	Uudistaja (E, T, N, R) Maimuusika (K)
13.00 – 14.00	Argipäev (E-R)	Elul on värvid (E) Tuli lagunemine kasuks? (T) Teadusspekter (K) Loodushoid (N) Aeg antud (R) Klassikaline muusika (E-R)	Kodus ja aias (E) Raadioarst (T) Oi aegu... (K) Raha & vara (N) Muinsus vajab kaitset (R) Oma ja ehtne (E, T, N, R)
14.00 – 15.00	Argipäev (E)	Avalikud asjad (E) Argipäev (T, K, N, R)	Argipäev (E, T, N, R) Telefoni soovikontsert (K)
15.00 – 16.00	Edetabeliesmaspäev (E) Tervitusteisipäev (T) Kolmapäevakaleidoskoop (K) Nostalgianeljapäev (N) Rütmireede (R)	Uut meie fonoteegis (E) Pärastlõuna Eesti muusikaga (T) Esivanemate vaimuvara (K) Sümfooniaid läbi aegade (N) Muusikalett (R)	Nostalgiline kantri (E) Kui laulud võistlesid (T) Pahempoolsuse võlud ja valud (K) Saja maa muusika (N) Mulle meeldib

			see muusika (R)
16.00 – 17.00	Maailma mitu palet (E-R)	Päevatee (E) Heal lapsel mitu nime (T) Põhjamaa lapsed (K) Inimese õigus (N) Iselemine (R)	Päevatee (E, R) Postisaade (T) Valik tekste (K) Loodushoid (N)
17.00 – 18.00	Edetabeliesmaspäev (E) Rock-raadio (T, K, N) Liiklussaade (R)	Katkend raamatust (E) Algus (T) Uusi raamatuid (K) Teel tippu – Elsa Schiaparelli (N) Kunstnikud kirjanduses (R)	Meie maa (E, T, N, R) Kevadine miks ja milleks (K)
18.00 – 19.00	NORA (E-N) Ühemeheviisid (E, R) Raadiomäng Keskkond ja mina (T) Loodushoid (N)	Huumori edetabel (E) Keskkond ja mina (T) RAMETO mäng (K) Kuuldemäng (N) Liiklussaade (R)	Hei, mis südame! (E) Oboemuusikast ja mängijast (E) Lavapisik (T) Armujook ja nõiakihvt (K) Kiierkava (N) Kes minevikku ei mäleta (R)
19.00 – 20.00	Maailm täna (E-R) Järjejutu kordus (E-R)	Viitemikser (E) Minu Mõte (T) Siililegi selge (K) Kiierkava (N) Pooltund “Lootusega” (R)	Päeva kordussaade
20.00 – 22.00	Päevakaja (E-R) Sport (E-R) Äriuudised (E-R) Unejutt (E-R) Õhtumeloodiaid (E-R)	Päevakaja (E-R) Sport (E-R) Maleminutid (E) Unejutt (E-R) Dzässmuusikat (E, N) Kirjutamata memuaare (K) NÄTSTI! (R)	Päevakaja (E-R) Sport (E-R) Unejutt (E-R) Jazzkaar (E) Nyyd- muusika (T) Suur kontsert ooperisõpradele (K) Teatrilood (N) Aednikuneist ooperilauljaks (R)
22.00 – 24.00	Dzässmuusika (E, N) Soovikontsert (T) Prr...Kõrvaline muusika (K) Simmanimuusikat (R) KÖP (E-R)	Vanamuusika tund (E) Muusikaline tund (T-R) Sport (E-R) KÖP (E-R)	Järjejutu kordus (E-R) Sport (E-R) KÖP (E-R)

1.4. “Vikerraadio” nädalavahetuse saatekava 1993-1996

kellaeg	“Vikerraadio” saatekava enne 1993. a. reformi	I programmi saatekava liitudes “Vikerraadioga”	“Vikerraadio” püsikava 1996. a.
5.30 – 10.00	I programmi Hommikukava (L-P) Tere hommikust, Eestimaa! (L) Tere hommikust, maarahvas! (P) Jüri põues põrguvõtmed (P)	Lõokese-raadio (L-P) Kirikuelu (L) Raadiojutlus (P) Vahelugemine (L) Külavahel (P) Peresaade (L) Tere-terekest (L) Tere hommikust, maarahvas! (P)	Raadiohommik (L-P) Peresaade (L) Tere hommikust, maarahvas! (P)
10.00 – 12.00	Vekker (L) Skandaalne legendaarne Gustav Ernesaks (L) Jüri põues põrguvõtmed (P)	Vahelugemine (L) Viulimäng (L) Skandaalne legendaarne perekond (L) Kitarrimuusikast ja – mängijast (L) Ad Libitum (P) Kevade kaunim päev (P) Ring ümber rõõmu (P)	Hommikupalsam (L-P) Lastetund (L) Mnemoturniir (P) Visandid (P)
12.00 – 13.00	Kultuurikaja (L) RAMETO tund (P)	Kultuurikaja (L) Õnnelikud päevad (P) Humal hõikas (P)	Kaunite kunstide kolmveerandtund (L) Mis tehtud, mis teoksil? (P)
13.00 – 14.00	Stuudiokontsert (L) NÄTSTI! (L) Helisev kroonika (P)	Ekspertstuudio (L) Alla 60 keelatud (L) Muusikat bigbändidelt (P)	18. nädal (L) Vikerkaar (P)
14.00 – 15.00	Humal hõikas (L) Kontrastid muusikas (P)	Reporterite pooltund (L) Muusikat oboele (L) KÖP valikkava (P)	KÖP-i valikkava (L) Uusi raamatuid (P) Helikaja (P)
15.00 – 16.00	Alla 60 keelatud (L) Soovid, soovid, soovid (L) KÖP valikkava (P)	Tere tulemast (L) Kuuldemäng (P)	Eesti Raadio 70 (L) Kuuldemäng (P)
16.00 – 17.00	Maaailma mitu palet valikkava (L) Helikilde BBC tipust (P) Väliskommentaatori nädalavaade (P)	Kommentaatori nädalavaade (L) Kantripooltund (L) Emadepäeva kontsert Pärnust (P)	Kirjutamata memuaare (L) Alla 60 keelatud! (L) Popkokteil (P)
17.00 – 18.00	I programmist Kunstisaade (L) NORA (P)	Eena – saladuslik naine (L) Tütre tänu (P)	Tervisesaade (L) Kirikuelu (P) Särav klassika (P)

		Kodukeel (P)	
18.00 – 19.00	Meloodialt meloodiale (L) Spordipühapäev (P)	Eena – saladuslik naine (L) Spordipühapäev (P)	Muusikat laupäevaõhtuks (L) Spordipühapäev (P)
19.00 – 20.00	Huumoriklassikat (L) Memme-taadi viisipaunast (L) Spordipühapäev (P)	Eena – saladuslik naine (L) Värvatorni muusika (P)	Muusikat laupäevaõhtuks (L) Laulukaravan (P)
20.00 – 22.00	Päevakaja (L-P) Sport (L-P) Unejutt (L-P) Meloodia, rütm, improvisatsioon (L) Laulukontsert pühapäevaõhtuks (P) Mnemoturniir, kordus (P)	Päevakaja (L-P) Sport (L-P) Unejutt (L-P) Ahoi! (L) Meelejahutaja (P)	Päevakaja (L-P) Nädala närvil (P) Sport (L-P) Unejutt (L-P) Värvatorni muusika (L) Tants kestab veel (P) Ahoi! (P)
22.00 – 24.00	Poprütme möödunud aegadest (L) Soovikontsert (P) Sport (L-P) KÖP (L-P)	Muusikaline tund (P) Sport (P) KÖP (L-P) Öömuusika (L-P)	Karikakramäng (L) Õhtutähed (P) Sport (L-P) KÖP (L-P)

* Rohelisega on märgitud saated, mis läksid üle ühest programmist teise.

* Punasega on märgitud saated, mis olid eetris kõigis kolmes programmis.

2. Intervjuude stenogrammid

2.1. Intervjuu Peeter Sookruusiga, 27. 04. 2005. a.

20.11.89 – 06.09.90 Riikliku Televisiooni- ja Raadiokomitee esimehe asetäitja
07.09.90 – 18.12.92 Eesti Raadio peadirektor
06.05.94 – 30.11.97 Eesti Raadio peadirektor

intervjueerija: Liina Lepik

koht: Kultuuriministeerium

aeg: 27.aprill 2005

stenogrammi koostas: Liina Lepik

1. Te lahkusite esimest korda Eesti Raadio peadirektori ametikohalt aasta 1992 lõpus. Milliseid eesmärke täitsid tollased neli Eesti Raadio programmi?

Raadio keskkond oli hoopis teine. Kui me räägime konkurentidest, siis neid oli sel ajal hoopis hõredamalt. Oli tekkinud raadio Kuku ja “Raadio Tartu”, esimene mitteriiklik raadiojaam ja muide, Eesti Raadio asutas selle ja suuresti oli programmivõrk endisest sama, mis ta varem oli, nõukogudeaja lõpust. Me püüdsime seda igatpidi täiendada, aga tol ajal oli tegemist kolmeprogrammilise raadioga – I programm, Vikerraadio ja siis venekeelne raadio. Olid veel ka, neid ei saa nimetada raadioprogrammideks, lühilainesagedustel, kus olid siis võõrkeelsed saated, mis olid suunatud välismaale. Võrreldes tänasega oli võrgustik teine. Sellist programmi, mida me täna tunneme Klassikaraadio nime all, kultuurisuunitlusega elitaarset programmi veel ei olnud. Programmid olid teatud profileerimisastmega, aga nad ei olnud lõplikult väljajoonistunud oma formaadis ja see töö oli küllalt pooleli ja seda mitmel põhjusel. Esiteks, kui me meenutame seda aega, siis 92 suvi tuli Eesti kroon, mille järel oli tohutult kiire inflatsioon, tehniline tase oli madal – see oli ääretult tõsine probleem ja ei olnud õiguslikku alust, ei olnud seadust, mille alusel tegutseda. Seda seadust hakati välja töötama. Esimesed ideed alles olid, aga kuna oli selline õiguslik vaakum, siis sellise strateegilise suunitlusega oli võimalik suhteliselt vähe tegeleda, sellepärast et 92 oli põhitegevus sellega, et raadio ellu jääks, et raadio säilitaks oma potentsiaali, tegutsemisvõime ja 92 oli juba see, kus esimesed eraraadiojaamad hakkasid kosuma ja tegelikult tulid tegijad just ERis põhiliselt. Põhiliselt tegeleti raadio elus hoidmisega ja kohandamisega uutele oludele. Meil oli küll siht silme ees, kuhu poole püüelda, aga selle sihi saavutamine oli väga ebamäärasel ajalises perspektiivis.

2. millised olid tollaste ERi programmide sihtrühmad?

Nad olid enamasti väljajoonistunud. Ütleme, et see I programm tollal oli selline tõsisem ja staatilisem ja mõne meelest igavam. Aga kuna me ei olnud tollal täisõiguslik avalik-õiguslik ringhääling, me olime ikka rohkem nagu riiklike sugemetega. Vikerraadio oli alternatiiv sellele. Ta oli suunatud ikka sellisele veidi

hoogsamalt ja aktiivsemalt ellusuhtuvalle inimesele ja Raadio 4 oli suunatud vene kuulajale. Nii et sellised formaadilised stiilid olid joonistunud, aga kuna me olime sel ajal juba piisavalt targad mõistmaks, et tegelikult kahe eestikeelse programmiga ei ole võimalik üles ehitada avalik-õigusliku ringhäälingu tavapärase mudelit, siis eks need programmiformaadi piirjooned olid veel suhteliselt hägusad. Siht oli see, et programme peaks olema rohkem, et katta põhilisi huvigruppe ja täita põhilisi funktsioone, aga tollal oli see veel varajases arengujärgus.

3. Te tulite Eesti Raudiosse tagasi siis, kui suur 1993. aasta programmireform oli juba tehtud. Millised olid teie esmased plaanid uuesti peadirektori ametikohale asudes?

Väga konkreetne olukord, 93 kevad raadiojuhtkond vahetus, Haldre lahkus, Paul Himma läks Estoniasse. Raadio oli väga keerulises situatsioonis. Raadio majanduslik seis oli erakordselt nukker. Oli jäänud üle mitmeid võlgu nii riigile kui ka ringhäälingusaatjakeskusele, kes oli esitanud ERile pankrotihoiatuse. Oli jäätud mitmeid kuid raadiosaatjate eest tasumata. 94 aastal kui ma ametisse astusin, siis ma olin natukene naiivne. Kui ma oleks kõike seda teadnud, siis ma oleks rohkem kaalunud, kas ma oleks Paul Himma ettepanekut hakata ERis ainukeseks allkirjaõiguslikuks isikuks, oleks vastu võtnud, sest rahaline olukord oli äärmiselt nukker, äärmiselt nukker. See on erakordne, kui avalik-õiguslikule raadiole või selle poole püüdlevale rahvusraadiole tehakse pankrotihoiatust ja tal on väga palju võlgu tekkinud. Samal ajal käis väga hoogsalt uue ringhäälinguseaduse protsess, mis on Eestis esimene ringhäälinguseadus, mis oli äärmiselt vajalik. See oli äärmiselt tähtis, et ma olin selles sees ja esindasin neid soovet, mis tulenesid sellest, mida me teadsime EBU ringkondades varem liikununa ja erinevatel koolitustel, seminaridel, *workshoppidel* ja õppereisidel käinuna, mis me olime teadmisi kogunud mujalt Euroopast. Tol ajal me olime tutvunud küll põgusalt, aga ikkagi esimeste dokumentidega Euroopas, mis olid vastu võetud 1989 aastal ringhäälingu valdkonna korrastamise kohta üldse. Ma ei saa öelda, et mul oleks olnud etteotsa saades kohe lauale panna plaan või visioon, milliseks peaks ER lähimal ajal kujunema. Seda ei olnud. Esiteks, ma sain sinna etteotsa olude sunnil, mitmete sündmuste kokkusattumisel ja teiseks, see olukord oli väga kiiret tegutsemist nõudev, ERI seisundi stabiliseerimist nõudev. Kuis seadus vastu võeti 94 aasta mai lõpus ja kehtima hakkas ta juunist, siis selle alusel loodi Ringhäälingunõukogu ja mind nimetati ERI peadirektoriks ja Ringhäälingunõukogu andis mulle ülesandeks Eesti Raadio saneerimise. See kõlab äärmiselt karmilt, sest saneeritakse teatavasti pankrotilävel olevat asutust, kellel on tohutult raske seis, aga nii see oli. Muud asjad tulid hiljem. Kui me saime need asjad kontrolli alla, siis hakkasid juba mõtted liikuma selles suunas, et kuidas liikuda mitmeprogrammilise rahvusringhäälingu suunas.

4. aastal 1995 1.aprillil alustas III programmi asemel tegevust Klassikaraadio ja mõned kuud hiljem käivitus taas Vikerraadio programm. Millised olid selle reformi põhjused?

Kuna me teadsime, et mujal Euroopas on end õigustanud see mitmeprogrammiline raadio, kus on küllalt selgelt põhilistele kuulajagruppidele – nii ealistele kui ka kultuurihuviga põhilistele gruppidele välja pakutud programmid, siis selle poole me hakkasime liikuma ja lihtsalt olude sunnil sai loodud Klassikaraadio, sest ütleme nii, et nende ettevalmistus oli kaugemale jõudnud. Raadio peadirektoril ei olnud sel

hetkel veel asetäitjat, küll aga oli meil olemas Klassikaraadio juht Tiia Teder, tol ajal muusikasaadete peatoimetaja, oli neid projekte varem teinud ja ta sai raadios heakskiidu. Siis ma hakkasin otsima inimest, kes võiks olla Vikerraadio eesotsas ja see võttis natukene aega. Sellest ka see ajaline nihe. Aga see siht, et tuleb muuta nende programmide profiile ja taastada ka väga hoogsalt tegutseva ja suure osa sellisest raadio tööst ja tähelepanust pärvinud Raadio 2 kõrvale ka selline rahvaraadio roll ja staatuse. Mul võttis väga kaua aega, et ära rääkida Mart Ummelas, kes tegelikult valiti Riigikogusse (95 aasta valimised). Ma tegin enda arvates mitmetele inimestele väga häid ja vastupandamatuid ettepanekuid, aga paljud kõhklesid, sest see, millest ma neile rääkisin, tundus neile olevat väga tõsine asi. Ma rääkisin, et tegemist ei olnud mitte üksnes raadio peadirektori asetäitja kohaga, vaid ikkagi tuleb sisuliselt tegeleda programmidega ja programmide profileerimisega. Ja lõpuks mul õnnestus Ummelas nõusse saada ja ma olin selle üle nii õnnelik. Siis mõni aeg hiljem sai kutsutud ka Ain Saarna, temast sai Vikerraadio peatoimetaja. Me olime varem koos teinud noortesaadetes, me teineteist tundsimme ja usaldasime ja ka poolelt sõnalt mõistsime. Selles mõttes oli meil *teami* tunne oli ka tähtis. Ma arvan, et see usaldus oli ka alus selleks, et mitmed mõtted hakkasid realiseeruma.

Ühel tõsiselt võetaval avalik-õiguslikul raadiol ei saa olla nii, et kõige tähtsam on kommertsraadio. Ainult noorteprogrammi najal Eesti Raadiot ei ehita, eesti ringhäälingut ei raja. See on üks osa, aga mitte kõik. Selle kõrva, ja selle ees peaks olema rahvalikum programm. Mina nägin asju teiste rõhuasetustega.

5. kes olid uute programmide sihtrühmad?

I programm oli üldrahvalik, mõned ütlevad, et ka eakamale, aga ma arvan, et ta oli rahvalähedane programm, mida võis kuulata väga erinevate huvidega ja valmisolekuga inimene. Selles programmis osati teha seda, mis eesti rahvast ühendas. Seda sobis kuulata kõigile huvigruppidele. Raadio 2 oli nooremale ja aktiivsemale kuulajale. Iga avalik-õiguslik raadio vajab noorteprogrammi, sest vastasel juhul me oleme jälle samas olukorras nagu oli enne Vikerraadio taastamist. Püütakse ühe põhiprogrammiga katta kogu kuulajaskonda, mis on võimatu püüdlus. Klassikaraadio oli suunatud kõrgema haridustaseme ja kõrgema kultuurihuviga, ennekõike süvamuusika suunitlusega inimestele ja Raadio 4 oli selline roll, et ta pidi täitma kõiki neid rolle mitteeestikeelsele elanikkonnale.

6. võrrelge kahe Vikerraadio programmi – enne 1993 aasta reformi ja 1995 aasta Vikerraadiot.

Erinevused on väga suured. Raadio areng on selle tosina aastaga väga muutunud. Senisest väga selgest saadetest kokku pandud programmist mindi üle märksa paindlikumale päevajaotuslikule blokkidele, erinevad teemakäsitletused, mis ei ole nii selgelt ajastatud. Põhilised komponendid Vikerraadio programmis on jäänud samaks, mis oli 1995 kui me ta loosime. Mindi paindlikule ja mitte nii jäigalt seotud programmilisele struktuurile. Kui varem diktor ütles, et algab saade, aga nüüd vastavalt kellaaegadele alustatakse saadet. Jäigemast struktuurist liiguti paindlikuma poole.

7. kuidas toimetused selle muudatuse vastu võtsid?

Ma arvan küll, sest vastasel korral oleks tulnud palju protesti. See valmisolek oli suur, sest see väljendus mitmes vormis. Ka selles, et see pool ERist, kes ei olnud hõivatud Raadio 2-ga, see on minu arvamus, minu sisetunne, aga see pool tundis, et Raadio 2-le on antud teatud eelisseisund arengule ja põhiprogrammi potentsiaal ei ole piisavalt kasutatud. Samas oli see loomulikult valuline, ERis viidi läbi väga suured koondamised. Ma siiani mõtlen murega ja tagantjärele hingepiinaga jutuajamistele, kus ma olin sunnitud ütlema nii mõnelegi teenekale raadiokolleeegile, et nende aktiivne koosseisuline tööaeg ERis hakkab läbi saama. Teistpidi tuua kaasa see suur struktuur uude süsteemi, mis toimis teistel alustel. Kus toimus mobiilsem töö, siis seda ka ei saanud. Kui ERis said 91 aastal tööd 725 töötajat, siis mõne aja pärast me jõudsimme alla 400-ni. Ligi sada raadiotööga seotud inimest tuli sellest eemaldada ja ma pean tunnistama, et tegelikult oli see küllalt valuline. Kui me alguses muutsime saatekava, siis vastavalt sellele ehitasime ka uue struktuuri. Sellised kitsad teematoimetused kadusid ära ja keskseks kujunesid programmitoimetused.

8. Millise põhimõtte järgi seda koondamist läbi viidi?

Eesti raadio restruktureeriti. Inimestega räägiti, vesteldi, tehti palju eeltööd. Püüdsime väga palju. Kõigiga kahjuks ei jõudnud rääkida. Programmide peatoimetused rääkisid kõigiga. Aga mitte selle järgi, et meil oleks olnud mingi must nimekiri. Eks lõppkokkuvõttes taandus asi sellele, et kelle kohta arvati, et ta saab nendes uutes tempokama ja suuremat töömahtu ning paindlikuma suhtumist, et ta saab nendes uutes tingimustes paremini hakkama. Ei olnud nii, et see on üle 50 või 60 ja et see kohe läheb. Meil jäi kõrvale palju ka keskealisi ja nooremaid tegijaid, mitte ainult vanad.

9. kas ajakirjanikud kohanesid uue olukorraga hästi?

Ma oletan, et oli erinevaid suhtumisi. Esiteks inimlik on see, et suured muutused tekitavad teatud kõhkusi, võib-olla vastuseise. Samal ajal oli ka selline valmisolek ja ootus, et potentsiaali rohkem realiseerida, oli samuti olemas. Ja näidata, et me ei ole mingid staatilised, igavad ja halli programmi tegijad, et me suudame palju rohkem. Aga oli ka igasugu asju. Ma mäletan seda, kuidas toimusid streigid toimetustes. Venekeelses programmis tuli tegeleda streigimurdmisega, ka seal koondati. Aga uudistetoimetusega olid mitmed probleemid, sest mõned toredad tegijad said aru, et administratsioon piisavalt ei hinda nende tööd. Kuna me tegelesime Vikerraadioga ja suur tähelepanu oli suunatud neile ja suur ressurss läks sinna, siis nõuti, et administratsioon peab tagama, et inimesed, kes on uudistes ka hilisõhtul tööl, et nad peavad saama iga hetk nt sooja süüa või võileivaautomaati ja kui me seda kohe ei taganud, siis olid ähvardused. Kirjutati pretensioone ringhäälingunõukogule jne. Mul oli jutuajamisi vaieldamatult väga teenekate ja väga heade inimestega, kellele me pakkusime kaastöö jätkamise võimalust, aga mitte enam koosseisulist tööd. Ma usun, et neid, kes kirusid ja siunasid, neid oli päris palju!

10. kuidas kuulajad uued reformid vastu võtsid?

Ma arvan, et hästi. Me püüdsime luua olukorda, kus oleks Vikerraadio levi parem. Kuna siin olid saated võrkudega, siin toimusid vahetused. Ma ei mäleta detaile. Teine asi, Eesti oli olukorras, kus vanu ida-euroopa sagedustega ultralühilainel, siis mujal Euroopas oli kasutusel kõrgem, lääne FM ala. Oli paratamatu, et ükskord tuli

otsustada see muutus, et minna üle sellelt ida ultralühilainelt lääne ultralühilainele. Teiseks olid meil väga arvestaval kohal programmi levitamisel keskline, välissaadete väljutamiseks oli lühilaine saatja. Need olid tohutult kulukad. Keskline saatja on küll tore asi, aga ta oli väga kõikuv. Ta sõltub sellest, kas on valge aeg või pime aeg. Ühesõnaga ta ei suutnud tagada püsivat kvaliteeti. Ja kui me räägime sellest, et tekkis Vikerraadio, kus oli rohkem muusikat, siis lootusetu oli jätkata nii, et me enda meelset teeme päris head tööd. Püüame pakkuda suuremat valikut, aga see töö tehnilistel põhjustel ei jõua kuulajateni ja siis me valmistasime ette seda suurt tehnilist pööret, et loobuda sellest vanast nõ ida ultralühilaine alast ja loobuda ka suurest osast keskline saatjatest. 95 aastal võtsime ette väga jõulise sammu ja käivitasime mõneks ajaks Lõuna-Eestis Valgjärvel kõigi nelja programmi saated 100 mhz alal, aga kahjuks see rööm ei kestnud kaua, sest kolleegid sideametist ei olnud päris hästi jõudnud lõpule konsultatsioonidega naaberriikidega, sest meie sagedus tekitas probleeme Lätis ja nad tegid protesti ja me pidime kahe programmi saatjad – Raadio 4 ja Klassikaraadio saatjad välja lülitama ja naasma ida lühilainetele. Ma käisin paaril korral valitsuse ees ja sain kõvasti hurjutada, et me nii tempokalt seda tegime, sellepärast, et inimesed pidid ostma uued raadiod. Me pakkusime kõikvõimalikke lennukaid ideid, et koostöös omavalitsustega oleks soetatud vanematele ja vaesematele koos need vastuvõtjad. Kohati aitasidki. Enamik Eestist 96 läks üle lääne sagedustele ja me tegime seda Balti riikides esimesena. Me saime vabaneva raha suunata levikuludest programmikuludesse. See oli paratamatu.

11. kuidas eraringhäälingu jõuline areng muutis ERI programmipoliitikat?

92 aasta kevadel kui startis Kuku raadio tulid minu juurde Hans H Luik ja Rein Lang teatama, et nad tahtsid ERist vabaks mitmed head tegijad, see oli esimene kokkupuude uue reaalsusega. Aga 96 aastaks olid kõik juba selle mõttega harjunud. Ma arvan, et see oli tervendav, sest konkurents ei lase uinuda ja ka see, kui me räägime programmide selgemast väljajoonistumisest, siis üks motiveerivaid jõude oli ka konkurents. Ei saa olla enam selline abstraktne ja laialivalgus ning teha kõike ja kõigile korraga, vaid tuli väga selgelt valida formaat ja auditoorium. Debatid reklaamituru üle. Reklaami väljaviimine oleks likvideerinud ka ühe eestikeelse programmi. Ma arvan, et inimesed hakkavad üha enam hindama informatsiooni usaldusväärsust, kvaliteeti ja ka analüüsi.

12. kui te täna vaatate distanttsiga nendele aegadele, siis kas te tegite õiged otsused?

Meil olid põhjalikult asjad läbi mõeldud. Ma arvan, et üldjoontes sai raadio juhtkond oma ülesannetega kenasti hakkama. Me pidime tegema asju suhteliselt lühikese ajaga, ebakindlas õiguslikus ruumis ja kõike korraga. See tekitas loomulikult pingeid. Tõenäoliselt oli see paratamatu hind ja tõenäoliselt teistpidi toimides oleksime me hetkel teistsuguses seisuses. Kui me oleks seda suurt koosseisu iga hinna eest kaasa vedanud ainult ligemese armastusest, siis oleks seisund teine. Me tegime selged valikud. Me saavutasime selle, et me rajasime selle programmistruktuuri, mis toimib tänaseni, 10 aastat hiljem. See jaotus on jäänud sama, Vikerraadio põhiprogrammi struktuur on jäänud samaks, st on ennast õigustanud.

2.2. Intervjuu Herkki Haldrega, 29.04. 2005. a.

ER peadirektor 18.12.1992 – 27.04.1994

intervjueerija: Liina Lepik

koht: restoran jahtklubi "Kalev"

aeg: 29.aprill 2005

stenogrammi koostas: Liina Lepik

- milline pidi teie nägemuses olema aastal 1993 Eesti avalik-õiguslik Eesti Raadio programmipoliitika?

Maksumaksja raha eest tegime I programm kõikvõimalikele vähemustele, Klassikaraadio, Raadio 4 venekeelsele elanikkonnale ja raadioarhiiv, see oli see, mille eest pidi maksumaksja maksma. Ja siis Raadio 2 kui kommertskanal, oli tehtud uus formaat, sest Vikerraadio oli nagu pudru ja kapsad, aga pudru ja kapsad ei müü reklaami hästi.

- aga samas on ju reklaami ostjale kõige tähtsamad kuulajanumbrid ja need olid Vikerraadiol ülihead?

Mitte päris. Marketingi teoorias ei ole õige tee müüa tohutuid kuulajanumbreid, vaid sa pead müüma ostjaid, sa pead müüma sihtgruppi.

- millisele sihtrühmale Raadio 2 tehti?

Tehti noorele, siis sai teha sihtrühmaks 20-35 või kuni 30. tolleaegses kontekstis oli see tarbijaskond. Täna Eestis on 40 tarbijad, aga tol ajal 40-aastaseid tarbijaid ei olnud. 40-aastased olid nõukogudeaegsed *luuserid*.

- ja selle eesmärgi täitis Raadio 2 suurepäraselt, sest tema kuulajad olidki täpselt selles eas.

Just. Ja ta müüs reklaami ja vähe sellest, et ta hoidis ise ennast üleval, ta doteeris ka ERI tervikuna. Mis on raamatupidamisaruandlusest näha. Seal oli veel üks asi, nimelt oli seal üks pikem tagamaa ja mille parlament oli heaks kiitnud – see on veel üks põhjuseid, miks sai Raadio 2 viidud eraldi korrusele ja palgatud sinna head inimesed, nimelt oli mõte ja palju varem kui eraraadiod, kes tahtsid reklaami likvideerida avalikust ringhäälingust. Plaan on Raadio 2 maha müüa. Ja ülejäänud ER jääbki ilma reklaamist. Selleks ajaks olidki Klassika ja I programm reklaamist steriliseeritud. Tolleaegses kontekstis uskumatu hinna eest – 100 miljoni krooni eest.

- oli konkreetne ostja olemas?

Oli jah. See oli selline skandaalne ettevõtja nagu Andres Bergmaa ja Erapank ning Saksa pank seal taga. See oligi selle jaoks loodud. Ta oligi loodud müügiks ja selletõttu ta oligi nii niinliku hoolega tehtud – neil oli eraldi korrus, eraldi

sissepääsuga, eraldi inimestega. Absoluutselt kõik oli eraldi. Kõik tehti nii, et on võimalik pöörata vaid üht lüliti ja kõik on üleandmiseks valmis.

Kui lugeda parlamendi väljavõtteid 1993 aastast, mis peaks olema avalik informatsioon, siis see kõik peaks olema seal sees.

- **kas see oli ERI juhtkonna või riiklik kava?**

See oli ERI juhtkonna kava, mis oli riiklikult heaks kiidetud. 94 aastal riik seda enam ei toetanud. Tuli tuli majja valimistega, kus poliitikute arvates ER ei toetanud piisavalt mingisuguseid erakondi, aga see on teine teema. Kuna uus kanal oli ennast õigustanud nii kuulajate seas kui ka rahaliselt, siis ei olnud mõttekas tehtust uuesti loobuda

- **te panite kogu oma jõu Raadio 2 ja I programm jäi piisava tähelepanuta.**

Vastutused ja otsused, erinevalt Sookruusi ajast, mil otsustas peadirektor ja nõukogu, otsustasid minu ajal peadirektori asetäitjad kõik. Neil olid eraldi osad. I programmi osas pöörduge Paul Himma poole, et mida ta tegi ja mida mitte. Mary Velvet oli väga agressiivne ja jõuline oma asja ajamises, Margus Hunt samamoodi.

- **milline siis Paul Himma oli?**

Ta oli pigem vanakoolkonna mees. Nii kummaline kui see ka pole, ma ei pannud oma jõudu Raadio 2-le. Ma isegi käisin seal suhteliselt harva. See oli Margus Hundi projekt, nii nagu oli Raadio 4 Mary Velmeti projekt. Mul oli seal võimlemist nende ringhäälingusaatjatega, parlamendi ja ringhäälingu komisjoniga. Mul on nii palju jama vaja ajada kogus selle värgiga. Ega ma pean tunnistama tagant järgi mõeldes, et ega ma väga hästi ei mäleta, mis seal toimus. Järsku ootamatult kutsuti, et nüüd on kanali avamine, uue ruumid valmis. Kõik on toimunud.

- **ma lugesin ühte raadiolehte, kus te ütlesite, et Raadio 2 tehakse I programmi sagedustele. Kas teil läks midagi segamini või oligi teil selline plaan?**

See oli strateegiline haak. Kisa oli suur ja Vikerraadio oli tohutult kuulatav. Te kurdate, et me võtame rahvalt ära nende lemmikraadio, mis oli tohutult kuulatav. mid süüdistati selles, et paneb Raadio 2 Vikerraadio kanalile, mida inimesed on harjunud kuulama, siis müüb reklaami, nii et mähiseb. Mina ütlesin, et okey. Esimest programmi kuulatakse väga vähe, paneme Raadio 2 I programmi kanalile ja paneme I programmi sellele kõige kuulatavamale kanalile.

- **ja mis siis toimus?**

Meil oli nõukogude ultralaine sagedus ja siis lähe ultralühilaine sagedus. Minu meelet see toimus. Seal tekkisid uued sagedused ja Raadio 2 lõpetas üsna kiiresti vene sagedustel erinevalt I programmist. Ega ma päris täpselt ei mäletagi.

- **saan ma õigesti aru, et Raadio 2 läks ikka Vikerraadio sagedustele lõpuks?**

Võimalik, ei mäleta enam. Ma arvan, et siin oli midagi vahepealset, et osaliselt kasutati ühte ja osaliselt teist. See pilt löödi segi. Eks see kõik käis nii ja naa. Seal oli

sellist strateegilist jama, sest kõike pidi otsustama raadio nõukogu, kes suurelt osalt koosnes vanameelsetest ja siis Margus Hunt ja meie olime vähemustes. Siis käis trikitamine, et saada selle nõukogu otsust. Tehti kusagilt mingeid järeleandmisi ja siis lubad midagi.

- **selle reformiga kaasnes ka struktuurireform. Milles see reform seisnes?**

See struktuurireform oligi täpselt see, et kui enne olid toimetused, siis nüüd olid programmid ja see ongi see otsustuste ja vastutuse delegeerimine. Kõik tahavad otsustada, aga keegi ei taha vastutada. Vastutuse delegeerimine oli selle struktuurimuudatuse võtmeküsimus. Palun minge Paul Himma juurde küsimustega, mis puudutavad I programmi. Mina ei taha sellest midagi kuulda. Ei tahtnud siis teada, ei taha praegu teada.

Kui enne olid toimetused, kes tootsid oma toodet erinevatesse kohtadesse ja keegi ei vastutanud millegi eest. Programmid ei olnud programmi nägu, sellepärast, et järgmine toimeetus, kes võttis teha kellast kellani, ei teadnud, mis toimus enne mind ja mis pärast. Mina olin raadio iseenesest. See minu vorstilõigukene seal vahel. Ei olnud tervikpilti.

- **aga seda tervikpilti pidi hoidma programmidirektor.**

Jah, aga nüüd, kui kõik need inimesed lähevad ühe programmi alla, siis nad ise ka teavad, mis nende programmis ülepea toimub. Ma lõpetan, järgmine vend alustab. Ma tean, mida enne mind räägitakse ja mida pärast mind. Toimetuste printsiibil mitte kedagi see ei huvitanud. Igaüks elas omas maailmas, oma saateid. See oli täpselt see, et “me kohtume jälle järgmine pühapäev või ülejärgmine pühapäev”, keda see huvitas. Inimene kuulab raadiot täna ja praegu ja kuulab edasi ka poole tunni pärast. Hoopis teine maailm on vahepeal saabunud! Ja see oligi see põhiline struktuurimuudatus – vastutuse ja raha delegeerimine. Otsustusõigus koos rahadega. Rahad olid jagatud programmidele + arhiivile. Veel üks väga piinlik lugu oli ERSO viimine raadiost ära. See oli umbes 200 inimest, nad läksid kontserdi alla. Nad olid raadio palga peal. Raadiol ei olnud neist kasu, see kõlab küll küüniliselt, aga kui inimene tahab palka saada, siis ta tahab seda ikka rahana saada. Ta ei taha saada seda kaunite sõnadega. Ta tahab raha saada. Aga see, kes peab raha välja maksma, seda vaadatakse süüdistavalt, et näe, ta ei taha raha välja maksta.

- **teie ajal läks ERSO ja aastal 95 läks koor.**

Jah, see oli jätk sellele, mida oli juba alustatud. Kuna ERSO elas omaette elu ja elas kontserdiga koos.

- **kas teie ajal inimesi ka palju koondati?**

ERSO ja siis veel sadakond toimetustest. Kokku umbes 300 inimest.

- **millise põhimõtte järgi töötajaid koondati?**

Põhiprintsiip oli toimetustepõhise struktuuri asendamine programmpõhise struktuuriga. Programm on tervik, mitte ei saa koosneda eri toimetuste poolt koostatud saatelõikudest, mis ei pruugi oma järgnevuses moodustada tervikut.

Koondamise aluseks olid programmidirektorite poolt koostatud nn. "*blacklistid*", musta töö koondamiskäskkirja väljaandmise näol tegi aga peadirektor isiklikult. Koondamisele nimetatud isikute arv ei olnud samas tähtis, vaid aluseks oli võetud olemasolevad finantsvahendid.

Põhimõtteliselt oleks ka kõik võinud nigela palga peale edasi tööle jääda, kuid hetkest, mil kellelegi sooviti kõrgemat palka maksta, tuli otsida, kelle arvelt...

- **kuidas eraringhääling programmikujunemist mõjutas?**

Kuku raadio kasutas väga edukalt ERI raadioarhiivi materjale, kust oli võimalik teha koopiaid, igasugu toredaid asju. Kõik tunnevad kõiki, sõber ikka aitab. Riigi varastamine ei ole ju patt, erafirma varastamine on patt. Selle arhiivi ülalpidamine ja moderniseerimine on ääretult kallis asi ja see on ka ainuke asi, mida saab maksumaksja teha. Eraraadiol seda kohustust ei ole. Arhiivi sai renoveeritud, remonditud, sinna sai hulk raha sisse pandud, sest arhiiv oli ääretult viletsas seisus selleks ajaks.

2.3. Intervjuu Mart Ummelasega, 28.04. 2005. a.

ERi peadirektori asetäitja ehk Vikerraadio direktor alates 13.03.95
Eesti Raadio juhtimisteenistuse peadirektori asetäitja 10.04.98 – 09.07.00

intervjueerija: Liina Lepik

koht: Eesti Raadio

aeg: 28.aprill 2005

stenogrammi koostas: Liina Lepik

- millised olid Vikerraadio püsikava sisulised prioriteedid?

Oli välja viidud Vikerraadio alt uudistetoimetus. Ta eksisteeris omaette. Vikerraadio oli muutunud raadioks ilma uudisteta. Ta tegi uudiseid kõigule, aga meie ei mõjutanud mingil määral uudiste sisu ja taset. Meil langes ära sisuliselt võimalus, mis varem oli, et uudistetoimetus kattis ära mingisuguseid osi programmist. Nüüd see funktsioon tuli üle Vikerraadiole ja uudistetoimetus ei tulnud sellega kaasa. Nemad töötasid oma põhimõtetel. Kõigile neile, keda me tahtsime sealt kasutada, me pidime hakkama neile maksma honorari. Selle tõttu ei olnud meie sellest väga huvitatud ja teisest küljest nemad ehk oleksid olnud huvitavad, aga see oleks viinud sõltuvusse nende töögraafikud. Me olime probleemi ees, et kes siis hakkavad meil tegema neid nn ühiskonnaelu saateid tegema.

- teil oli ju ühiskonnaelu toimetus?

Jah, aga see oli ju kokku pandud nendest, kes olid nõ. üle jäänud. Inimesed, kes enne töötasid suhteliselt kitsaste teemadega. Kirotarist me vist tegime juhataja, aga ta ei olnud kahtlemata ka uudiste ajakirjanik. Uudiste ajakirjanike seltskond kadus täiesti tagant ära. Me pidime olemasoleva, inimestega, kes olid harjunud kaks nädalat ette tegema, istuma nende kallal, mõtisklema, lõikama niimoodi, aga kellel ei olnud mingisugust vahetut kontakti operatiivse eluga. Samal ajal pidi raadio üha rohke kajastama seda, mis elus tegelikult toimub, mitte niiöelda viivitusega. Ei olnud inimesi, kes oleks olnud suutelised nõ. vahetult lülituma sündmustesse ja nõ kiiresti kommenteerima või kiiresti tegema ülevaateid. Seda meil enam ei olnud. See oligi minu meelest, mis väga palju kahandas Vikerraadio mõjuvust tol korral. Saateid tehti lähtudes selle tegijast, mitte programmi huvidest. Planeerimine kadus ära, sest me pidime arvestama inimestega, keda oli tegelikult võimalik kasutada.

Ma püüdsin selle struktuurimuudatusega tõsta esile teatud inimesi, kelle abil hakata seda seltskonda mõjutama ja ka teemade valikut mõjutama. Meil oli kogu aeg taotlus, et me peakime tooma sisse operatiivsemaid ja aktuaalsemaid teemasid. Ja arendada ka uurivat ajakirjandust. Meil olid Jana Padrik ja Kaja Kärner, kes kangesti tahtsid seda teha ja ma püüdsin neile ka eraldi tingimusi luua – neid mitte teiste ülesannetega segada, palka tõsta. Pakkuda neile paremaid loomingulist tingimusi.

Minna välja Tallinnast. Püüdsin regionaalsaateid sisse tuua ja kohalike stuudiote võrku arendada. Kultuur elas niigi hästi ja nad olid hästi suured toimetused ja töötasid hästi. Neil oli ka suur maht. Nad jäid kõrvale muudest arengustest, sest me tegelesime

päevakajalisemate saatetega ja see oli vale, sest nad hakkasid edaspidi arengut pidurdama ja õõnestama seda programmi uuendamist.

Mina uskusin siiralt sel ajal, et Raadio 2 peaks tegelema ka noorte ja lastega, aga Raadio 2 viskas lapsed oma pardalt välja.

- **kuidas kuulaja selle suvise uue programmi vastu võttis?**

Väga palju probleeme 95-96 kui mingisugused saateajad muutusid. Seal olid omad kinnissaated, kas kadusid ära või nende saateajad muutusid ja see tekitas hästi palju vastasseisu. Üks suur probleem oli RAMETOga, mis oli sisemiselt lagunenu. Neil oli siin üks tuba, kus tegeleti kõige muuga kui saatete tegemisega. See oli pigem igas mõttes lõbusa ajaviitmise koht. Kuna nende saateagasiid me hakkasime piirama, siis see tekitas pahameelt. Meelejahutajat enam ei olnud, hakkas tulema midagi selle asemel, aga see kõik oli kohutaval tasemel. Me olime sunnitud asju kokku tõmbama. Uuringuid ei tehtud.

Meil oli ju üleminek ultralühilainele. Ultralühilaine sagedusi tuli muudkui juurde. Osa Eestist oli kaetud, aga osa ei olnud. Me olime sunnitud minema üle lääne ultralühilainele ja panema keskaine kinni, siis see oli ka üks probleem, et maakondadesse minnes inimestele teadvustada ultralühilainele üleminekut. Me maksime paralleelselt kinni kolme erinevat võrku, kusjuures ükski neist võrkudest ei katnud tervet Eestit.

Keskaine kinni panemine, oli suur hoop meie kuulajaskonna pihta, sest valdav osa kuulajajatest oli siiski kesklainel.

- **Millise strateegia abil te püüdsite kuulajaid tagasi võita?**

Meil oli läbirääkimisi selles osas, kuidas saada inimestele odavalt neid ultralühilaine vastuvõtjaid ja mingil määral me tegime isegi ühe kauplusega koostööd, et inimesi teadvustada, et on olemas odavaid raadioid. Midagi sellega seoses tehti. Otsus tuli teha suhteliselt äkiliselt. Seal oli küsimus selles, et Laitse keskaine saatja oli täielikult amortiseerunud ja tuli teha otsus, kas osta uus (ka lühilaine lõpetati). Ringhäälingukeskus oleks võinud seda uuendada, aga see oleks tähendanud meile saatetasude märgatavat tõusu. Tihtilugu vaadatakse, et meie eelarve siiski kasvas sel perioodil, võib-olla isegi natuke kiiremini kui praegu, siis unustatakse ära see, et 96 aastal moodustusid saatetasud ERI eelarvest 40% läks õhukütmiseks ja eelkõige maksis just keskaine ja lühilaine. Saatjate ülalpidamine oli nii kallis. Tuli teha otsus, sest ultralühilaine levik üle Eesti oli juba jõudnud peaaegu täielikuks, seal olid vaid mõned probleemidega. Meil ei jäänud muud üle kui hakata saatetasude arvelt programmi arendama ja lõpetada kesk- ja lühilainel saatete edastamine.

- **eraringhääling oli juba ultralühilainel?**

Eringhääling ei jõudnud kunagi keskaine peale.

Me hakkasime juurutama saatevoolu põhimõtet, et selle alusel hakata raha kokku hoidma, mis ongi kõige naljakam. Mitte niivõrd programmi arendamiseks, vaid et raha kooku hoida, et saada sealt välja väikseid kulukaid saateid lülitades need

mingisuguste saateblokkide sisse, kus nende nõ. kulu vähenes. Ja inimeste vähenemisega kaob ära ka teatavate inimeste vajadus, kes istusid seal mingi nupu otsas ja see oligi nende ülesanne. See oli teadlik kokkuhoiu poliitika, see oli kõige vähem loominguline töö, see oli eelkõige majanduslik töö. Vahendite säästmisele orienteeritud.

- **kuidas mõjutas eraringhääling?**

Mina, kes ma olin tulnud Kukul. Tahtsin väga jõuda ka Kuku tasemele, et seal edasi minna. Üldiselt mõjutas ta suhteliselt vähe. ERis ei võetud seda tõsiselt, arvati, et see on amatöörlus. Ka positiivseid asju ei võetud hästi vastu. Otseeetrisse minemine saatjaga. Ei olnud mingisugustki võimalust minna eetrisse saatjaga, mis oli Kuku raadios igapäevane asi. See oli Kucus alates 94 aastal juba olemas. Meil olid saatjad olemas, aga neid ei kasutatud. See oli lootusetu võitlus. Alles 99 tekkis mobiili pealt eetrisse minemise võimalus. See näitab kui suur oli inerts kõige uue vastu, mis siin tehti. Iga väiksematki asja nuruda. Saadete eelreklaami tegelemine.

- **miks lastesaadete toimetust likvideeriti?**

Lastesaadetega oli see probleem, et nende toimetust oli väga suur ja lastesaateid oli suhteliselt palju, kuid nende kuulatavus oli erakordselt madal. Ja ka üldine ühiskondlik vastukaja oli nende suhtes negatiivne. Ühesõnaga see lastesaadete toimetuse kaotamine ei olnud eesmärgiga kaotada lastesaateid vaid tuua sisse uus lastesaateid ja tegijaid. See põrkus just selle vastu, et meil oli olemas väga suur lastesaadete toimetust, mis kõigele lisaks oli ka omavahel tülis. Seal oli väga tõsised konfliktid osade inimeste vahel, kes isegi ei rääkinud ega suhelnud omavahel kuuludes samal ajal ühte toimetusse. Ja sellest olukorrast teisiti välja tulla ei olnudki võimalik. Me kedagi otseselt lahti ei laskunud, aga me püüdsime leida neile uusi töid, aga see tekitas ka pingeid. Üritati programmis mingisugust normaalset õhkkonda säilitada, et vältida seda, et inimesed üksteisele kätega kallale ei läheks, aga juhtus ka seda. Just laste- ja noortesaadete toimetuses korduvalt mõningate inimestega. Vahet pidada pealekaebamine, see oli ääretult tõsine konflikt.

Struktuurimuudatuse üks põhjus oli just see, et see vana toimetuste süsteem, mis andis küll iga toimetesule teatava kaitstuse, aga samas sulges selle toimetuse piirsesse ka kõik sisemised probleemid, konfliktid ja intriigid. Et sellest välja tulla ja luua uut Vikerraadio meeskonda, siis selle nimel me reforme tegime.

Loomulikult teataval probleemil lastesaadete osatähtsus programmis vähenes, sest ei olnud võimalik võtta samal ajal võtta tööle ka uusi inimesi, sest meil ei olnud võimalik üldse võtta uusi inimesi tööle. Üldine põhimõte oli selline, et kui mujal koondatakse sellepärast, et kedagi juurde võtta, siis meil oli ikka see, et me koondasime absoluutarvust kogu selle perioodi jooksul. Me koondasime absoluutarvudes inimesi. Juurdevõtmise võimalus oli sel juhul kui keegi läks pensionile ja seda kohta me ei koondanud, aga seda praktiliselt ei olnud.

Peal oli väga karm koondamise surve ja see oli tingitud sellest, et eelarve kasv oli niivõrd väike, aga samal ajal meie töötajate palgad jäid juba siis märgatavalt alla eraringhäälingu palkadele. Ka kinni hoidmaks neid, keda me tahtsime oma programmis näha, pidime me hakkama mõtlema, kuidas neile palkasid juurde maksta.

- **mille alusel inimesi lahti lasti?**

Eelkõige muidugi, kui seda ametikohta kui sellist ei olnud vaja. Oli väga palju nõ vanast loogikast allesjäänud kohti – saatejuhid, programmi planeerimise sektor. Ei olnud vaja enam planeetrida. Saatekava oli teisel põhimõttel. See vähendas bürokraatia osatähtsust. Toimetuste kadumisega kadus ära vastutavate sekretäride ja siis ka toimetuse juhatate järele. Osad ei teinudki kunagi ühtegi saadet.

Tegijate poolepealt püüdsime hinnata tema perspektiivi võimekust muutuda, nt võimekust minna otseetrisse. Mingil määral piiras meid ka tööõiguslik piiramine, sest me arvestasime kohe, mis meile see maksma läheb. Tekivad ju igasugu kohtuasjad. H. Tammari kohtuasi. Oli veel üks inimene enne seda, kelle kompensatsioon oli nii tohutult suur, et see pani mõlema, kellega üldse on võimalik töösuhet lõpetada. Vastasel korral kahjustaks see terveks aastaks kogu programmi majanduse. Inimene sai seal 34 tuhat komp. Sellega võeti ära mitme inimese palk. Praktikas läks see honorari fondi alt. Siis me üritasime seda asja teha maksimaalselt pensionäride arvelt, et pensionäre hakata suunama, sest nende koondamine oli lihtsam. Teine asi oli inimeste ümbersuunamine maja siseselt. Me tekitasime programmi mõttes vaakumi, mida oli võimalik teiste inimestega täita. Saime kohustusi ümber jagada. Väga suur koosseis oli operaatorite koosseis. Diktoreid oli 8-10. kõigile neile oli vaja leida tööd. Üks inimene pandi valvesse, kuna ta oli vana inimene, Urve ja Tõnis jäid sõelale.

Mingil määral oli ka psühholoogiline moment, kes oli valmis kaasa tulema ja kes ei olnud. Vastutegutsemise viis, mis leiti oli see, et hakati hankima endale nõ sponsorlepinguid. Osad toimetajad said aru, et nende toimetaja staaž võib hakata lõppema ja siis nad hakkasid hankima programmi seisukohalt väga tasuvaid sponsorlepinguid, mille tulemusena programm hakkas saama raha tagasi nende arvelt, mille tulemusena ei olnud enam mõistlik neid koondada. Kogu aeg oli see põhikriteerium raha. Lepingud olid seotud konkreetsete inimestega, kuigi nad formaalselt olid seotud Raadioga. Sponsorlus oli väga populaarne. Oli lausa vastav teenus.

- **kas see muutis Vikerraadio programmi ka kommertslikumaks?**

Muidugi muutis, aga seadus ei lubanud reklaami teha. Tuli leida varjatuid vahendeid, kuidas süüdistustest pääseda. Neid süüdistusi oli tol ajal väga vähe arvestades sellega kui palju neid oleks võinud olla. Me suutsime seda teha suhteliselt mõistlikult. Sponsorlus ei olnud keelatud. Tuli võtta ka inimesi väljaspool maja. See oli mul ka eetilisel suurel probleem.

- **milliseks see struktuur kujunes?**

Kui mina tööle tulin, siis oli siin puhas I programmi struktuur, mis oli hästi liigendatud pea- ja alatoimetustega jne. Kus oli hästi suur osatähtsus asjameestel, kes ise ei teinud mitte midagi. Ühesõnaga, kes ei teinud ühtegi saadet, siin oli osa peatoimetajaid, kes ei olnud kunagi teinud mingeid saateid ja ausalt öeldes jäi ka minule tükiks ajaks arusaamatuks, mis oli nende funktsioon. Olid vastutavad sekretärid, programmitoimetused ja saatejuhid ja mida nad kõik tegid, see nõudis tükki

aega, et aru saada. Sellepärast me esimeses etapis püüdsime me minna nn suurte teemade, suurte peatoimetuste peale – ühiskonnaelu, muusika jne. See oli osalt tingitud ka sellest, et kui mina siia tulin 95 aasta kevadel, siis Klassikaraadio oli juba otsustatud ja see seadis mind sellisesse olukorda, et I programm ei saanud enam jätkata paralleelselt Klassikaraadioga. Tähendab, me pidime ikkagi leidma mingisuguse uue vormi ja samal ajal Raadio 2 ka oli juba tegutsenud. I programmil ei olnud nagu õiget kohta, kuhu ta nagu paigutub. Klassikaraadioga konkureerida polnud meil sügavat mõtet, Raadio 2-ga me ei saanudki konkureerida arvestades seda, et meil pidi olema suur sõnaliste saadete osatähtsus ja me ei saanud arvestada ka väga noore kuulajaskonnaga. Järelikult me pidimegi valima mingisuguse programmiformaadi. Me pidime leidma oma nishi, mis tegelikult on jälle ebaloogiline kui arvestada rahvusraadio arengut, et kõigepealt pannakse paika I programmi tegevus ja siis teised pannakse täitma nishet. Aga meil olid nishid täidetud ja meie pidime nüüd leidma nende vahel leidma selle ala. Meile antud plats oli nii tohutult suur. Klassikal oli väga kitas nish. Ja teisalt oli Raadio 2, kes mõtles ainult raha peale, kes mõtles ainult sellele, kuidas rohkem raha sisse tuua ja neid üldse ei huvitanud muu asi, kellele ta tegelikult töötab ja ta tungis ju kogu aeg ka Vikerraadio platsile hõivates sealt selle keskealise kuulaja endale ja meile oli jäätud võimalus vaadata, kuidas ise toime tuleb.

Minul on olnud alati eeskujuks Soome ja siis me valisimegi Soome raadio Suomi, mis tol ajal oli Radio Suomi, nende formaadi. Ja mina ka järjekindlalt püüdsin ka seda ellu viia, millel järjekindlalt olid omad objektiivsed takistused, sest Radio Suomi formaadis on nii, et pealinnas on nagu osa toimetusi ja teised on maakondades ja programm moodustub sellest, et programmis on aknad, mida täidavad erinevad maakonnad. No vot, seda ei õnnestunud mul teha, sest enne seda oli otsustatud kõrgel riiklikul tasemel, et kohalikud stuudiote arendamised peatatakse ja sel ajal kui mina tulin, oli Pärnu toimetuse pooleldi varjusrumas ja Tartu väga raskes seisus, sest ta oli omandiraskustes Põllumajandusakadeemias, mis läks Kaitsekolledzile ja teisi enam ei olnud või olid lõpetanud oma töö.

Minu arvates oleks pidanud Vikerraadio olema kogu Eestit hõlmav programm, mitte Tallinnasse keskenduv, sest ma tulin Kukul ja ma olin näinud, kuidas toimib kohalik programm. Väga hästi toimis ja meil ei olnud mõtet hakata konkureerima Tallinna Kukulga, kes oli tol ajal väga kõrges reitingus ja meil oleks olnud mõistlik minna üle vabariiklikule tasandile ja sellest oli tingitud ka minu esimese suve projekt kui ma saatsin iga toimetuse nädalaks ajaks mööda Eestit laiali oma programmi tegema. Just selle mõttega, et tuua sisse regionaalset motiivi, mis oli vahepeal I programmist täiesti kadunud.

See omakorda oli ettevalmistus uue struktuuri loomiseks, et näha, kes ja millised grupid omavahel paremini koostööd teevad, et moodustada selle põhjal need uued suured toimetused oma juhtidega. Ideaalne plaan, mis argielus põrkab kokku probleemidega.

Tol ajal oli ju see süsteem, et I programm töötas saadete ettevalmistamise põhimõttel. Seal oli kuni kaks nädalat laekusid saated ette. Meie muudatused muutsid nende väga mugavat eluviisi, kus oli võimalik oleleda, mõned tegid terveks suveks saated ette. Saated pandi saatejuhi riigilisse ja siis veel tohutu hulk pabereid. Paber oli kõige tähtsam ja kõik see, mis sisu oli, ei omanud mingit tähtsust. Esimese suvega püüdsin

neis stagneerunud seiskumisest välja tuua ja viia inimesed kõik välja majast ja panna kohapeal tööle ja otsida kohapealseid probleeme, kus nad siis tegid nädala programme erinevatest eesti kantidest. Lõppkokkuvõttes oli päris hea raputus sellest seiskumisest lahti. Neil oli võimalik kajastada kõiki teemaisid. Meie maa programm kolm tundi.

See oli õudsalt kulukas ja sellega läks ka eelarve lõikki, sest kõigile oli vaja maksta ka komandeeringu raha. Meil oli produtsendi süsteem, et iga produtsent maksis ka raha ja pidas arvestust. Rahajagamise õigus. Tasulise õnnitlemise arvelt saime raha tagasi.

2.4. Intervjuu Ain Saarnaga, 27.04. 2005. a.

21.08.95 Vikerraadio peatoimetaja

01.12.97 – 09.07.00 Eesti Raadio peadirektor

10.07.00 – 2004 Eesti Raadio juhatuse esimees

intervjuueerija: Liina Lepik

koht: Tallinna Linnavalitsus

aeg: 27.aprill 2005

stenogrammi koostas: Liina Lepik

- **Millised olid Teie kui Vikerraadio peatoimetaja ülesanded Vikerraadio direktori kõrval?**

See oli tegelikult suhteliselt segane. Mart Ummelas oli ERi peadirektori asetäitja ja siis olid ummelase ülesanded laiemad ja sellest tulenevalt pidin mina selle sisemise hingeeluga tegelema, aga meil ei ole olnud kindlaid ülesandeid, see, kes kohal oli, tegi kõik, mis tarvis oli. Me olime tegelikult ka mõlemad saatetegijad. Olid saatekava koosolekud, kus olid mõlemad koha, aga eks see oli rohkem peatoimetaja rida, et kõik formaalsused oleksid ka täidetud.

- **1.juunist 1995 läks tollane I programm üle suvekavale, mille nimeks sai Vikerraadio. Kuigi Teie tulite Vikerraudiosse hiljem, aga milline oli Teie hinnangul loodava Vikerraadio ideoloogia?**

Tegelikult ütles juba see Vikerraadio nimi juba ise ära või see, kuidas Vikerraadio omal ajal tekkis, et see nõ vikerkaareväriline raadioprogramm, sest selle asja käimalükkamine oli suhteliselt lihtne, sest sellist vanast I programmist midagi paremat tegema hakata oli suhteliselt lihtne, sellepärast, et üldiselt oli inimeste teadvuses I programm küllalt kivistunud, et mitte öelda stagneerunud nähtus. Tegelikult ta nii hulle I olnud kui oli ühiskondlik arvamus, ehk. Meie märksõna oli programmi voolavus.

- **mis oli tol ajal uus lähenemine**

Vikerraadio jaoks küll, mulle meenub, et tegelikult algas asi nii proosalisest asjast pihta, et meil olid ju diktorid, mida ka televisioon enam ei tunnista. Ei ole saate sisseütletjat ja kaunistlugejat. Mõte oli programmi voolavus, et iga järgnev tegija lihtsalt tuli voolavasse programmi. Keegi lihtsalt vahepeal ei öelnud, mis kell on jne. Just programmi voolavus oli see, kuhu me püüdsime ja see tänapäeval on nii elementaarne, et see nii ongi. Tol ajal mitte.

- **Kelle idee oli tuua Vikerraadio tagasi ja miks seda tehti?**

See oli hea mõte tuua tagasi kaubamärk Vikerraadio, sest Vikerraadio oli rahva teadvuses tegelikult olemas ja väga kuulatav. Seal tekkisid nime mängud ja vahepeal seda nime ei kasutatud, aga ta oli teadvuses olemas ja kaubamärgina on ta ju väga hea. See oli 10 punkti tegijatele.

- **Kui formaalne muudatus oli see, et programm oleks voolav, siis millest te sisuliselt lähtusite?**

Mul on meeles üks kujund. Tegelikult on Vikerraadio pidanud meeles pidama seda, et ta on ERI järjepidevuse kandja ja raadioajakirjanduse järjepidevuse kandja. Inimesed ei suuda andunult kuulata 60 min järjest ühte sõnasaadet. Me üritasime lühendada saatevorme ja hakkida programme. See ei olnudki niisama lihtne. Paindlikumaks. Ma pakkusin välja selle mudeli, kuidas terve Eesti riik on üles ehitatud. Võtteks eeskujuks valitsuse valdkondade jaotuse – oli olemas riigikaitse, aga saateprogrammis ei olnud midagi. Niimoodi ministriumide kaupa pidi see pisikene mudel ilma bürokraatiata pidi olema Eesti ringhäälingus kajastatud. Majandus, raha... ja mida me siis panime tähele, et kultuur, haridus, sotsiaal ja keskkond on väga hästi kaetud, aga seesamane riigikaitse, rahandus, majandus, põllumajandus seal vahepeal. Võtsime selle mudeli ette ja püüdsime kaardistada.

- **nii et uus programmis võeti kavva riigikaitse ja majandussaadet?**

Sinna poole me püüdsime jah, aga eks me ju pörkasime kokku nt majanduse poole pealt sellega, et ei olnud nõ teema vedajaid (Valve Kirsipuu). Üritasime midagi tekitada.

Vikerraadiost pidi saama operatiivne ja samas ajakirjanduslikult professionaalne programm. Kuidas võtsid raadio toimetajad/ajakirjanikud sellise muudatuse vastu?

- **Millise põhimõtte alusel inimesi koondati?**

Meil moodustusid uued suured paljude väikeste toimetuse asemel tulid uued suured. Enne oli palju väikesi toimetusi koos väikeste ülemustega. Mingil moel me lähtusime kuulatavusest, kas on mingisugust resonantsi asjadel ühiskonnale. Ja ilmselt olid ka mõningad vanuse kriteeriumid määravad, aga ilmselt ikka põhiliselt inimeste koostöö tahe põhiliselt. Üks valus koht oli lastesaadete toimetuse sisuline likvideerimine.

- **miks seda tehti?**

Jäid paar toimetajat koosseisu ühes suures toimetuses, kes seda pidid siis vedama ja tegema. Eks seda tehti ikka selle nimel, et vanad vormid olid väsinud ja maha käinud. Mäletan, et sellest tõusis suuremat sorti kodusõda, aga nii nagu tegelikult pikalt on ju sügaval identiteedikriisis olnud ka ETV lastesaated vahepeal, sama lugu oli ka raadiol. Kusagilt ilmes olid vanad saatevormid end ammendanud ja lastesaadetest oli rohkem rõõmu nende vanavanematele ja tegijatele endile.

- **kas uuringud näitasid, et lapsed ei kuula lastesaateid?**

Jah. Seal oli ka kõige rohke valulist reageerimist. Me tahtsime leida midagi uuemat ja värskemata. Mida teha kui ei ole raha teha *feature* tüüpi lastesaateid, laste kuuldemänge? Vähemaks neid loomulikult jäi. Ajast-aega on olnud laste unejutt.

- **Kuidas uued toimetused uue süsteemi vastu võtsid?**

Arvan küll, et hakkaks tasapisi minema. Iga muudatus on natukene raske, aga mina väidan küll, et erakordselt tervislik, kui temaatikat vahetatakse. Valdkonna vahetus on alati tervislik. Oli nii ja naa. Nt Silvia Karro läks koolitusjuhiks. Kes päris ütles, et ei taha ja ei meeldi, sellel ei keelatud minna. Lehti ka teisi lahendusi.

- **Kuidas struktuurimuudatus muutis programmi?**

Paljude toimetustega killustatud raadio oli arusaamatu selle Vikerraadio kaubamärgi all, kui Raadio 2 töötas ilma igasuguste toimetusteta, Klassika samamoodi. Siis oli vana struktuur, mis pidi olema terve ERI struktuur, aga tegelikult oli ainult Vikerraadio struktuur. Eks me siis üritasime neid asju hakata kokku suruma, et oleks vähema neid vaheülemusi. Mida vähem on vaheülemusi, seda sujuvamaks läheb ka programmi planeerimine. Sellest arenes edasi 1998 enne suurt suve me jõudsime Vikerraadioga sinna, et me võtsime kõik vaheseinad maha, ehk me jõudsime sinna, kuhu me hakkasime 1995 liikuma. Inimesed ei osanud päris ilma oma munata elada, kolm suuremat toimetust pidi ikka jääma. Siis oli meil muusika, ühiskonnaelu ja kultuur need kolm suuremat muna, mis jäid. 98 kadusid täiega ja tulid vastutaja toimetaja kesksed.

- **Kuidas kuulajad uuenenud Vikerraadio vastu võtsid?**

Minu mäletamist pidi oli see hetk, kui Viker hakkas omandama oma tänast sära. See oli hästi tabatud turunduslik trikk. See asi hakkas aina paremaks minema ja läheb tänase päevani. Ja siis oli ka konkurentsiolukord ka mõnevõrra teine. See oli see aeg, et raadio on imelihtne ja sellega saab väga rikkaks. Mõned neist on isegi alles jäänud. Ka siis oli Vikerraadio tõsiseks konkurendiks siiski vaid Kuku. Ja mina mäletan küll, et see võis pahunuks teha, et teda pidevalt eeskujuks toodi, oli siiski väga hea, et ta taustsüsteemis siiski olemas oli. See on ka hea tänasel päeval, sest muid ei oleks Vikerraadiot millegagi võrrelda. Sest kui kuulatavuse poolest võistleb Vikerraadio praegu Elmariga, siis ajakirjandusliku sisu poolest ikka Kukuga. Ka tol ajal me pidime arvestama neid mängureegleid, mida oli eraringhääling meediapõllule toonud. Me pidime nendega arvestama.

- **ja need mängureeglid olid?**

See oligi seesama sujuvam programm, see voolav programm.

- **te tõite selle sujuva programmi maale nõ eraringhäälingu eeskujul?**

Raadio 2 alustas sellega muidugi varem, aga tänu eraringhäälingule see asi teadvustus ja Kuku positsioneeris ennast ju selgelt konkurendina Vikerraadiole.

- **Vikerraadiost tõmmati üle ka mitmeid ajakirjanikke.**

Ooo, jaa. Eriti kaotas muidugi uudistetoimetus, aga ma olen arvanud, et konkurents viib edasi ja see oli tõepoolest konkurents, mis aitas tõepoolest ka Vikerraadio tegijatel mõtestada, mismoodi peab see programm nüüd välja nägema. Seesama voolavus, mida eraringhääling pakkus. See oli ringhäälingu suund ja sellele ei olnud mõistlik vastu sõdida.

- **Vikerraadio tollane programm oli orienteeritud eelkõige keskealisele kuulajale. Kuidas see programmipoliitikas välja paistis?**

Loomulikult ehmatasime ära ka muusikaga kalli kuulaja. Raadioprogrammid tüürivad oma auditooriumit formaatidega, mis ongi seesama sõnalise osa pikkus ja seda ümbritsev muusika. See oli see aeg, kui kadus lõplikult ja täielikult Vikerraadiost klassikalise muusika pool, sest oli õnn ja rõõm, et Klassikaraadio oli kõrvale tekkinud. Aga ega see niisama lihtsalt tulnud ja eks seda sajatamist oli üksjagu. Tuli uus muusikaformaat.

- **kuidas hindate täna tehtut?**

Siis valiti põhimõtteliselt õige programmiformaatide süsteem – neljaprogrammiline ER. Alati võib programme rohkem olla, aga alla selle ei tohi olla arvestades meie riigi ja rahvastiku suurust. Tegelikult pandi õigesti ka paika see Vikerraadio formaat. See on tänaseks end täielikult tõestanud. Ta on euroopalikus mõistes absoluutselt hea, professionaalne ja selle inimressursi ja rahaliste vahenditega täiesti tubli raadio.

3. Uue struktuuri isikkoosseis 1993. ja 1996. aastal.

3.1. Eesti Raadio koosseisu nimestik 01. aprill 1993. a.

I JUHTIMISAPARAAT

1. Peadirektor H. Haldre
2. Peadirektori asetäitja P. Himma
3. Haldusdirektor J. Lont
4. Arendusdirektor H. Valdma
5. Tehnikadirektor Ü. Klimbek
6. Ärijuht A. Rätsep
7. Jurist

Ökonoomikavalitsus

8. Valitsuse juhataja I. Käes
9. Pearaamatupidaja I. Kalda
10. Pearaamatupidaja asetäitja
11. Vanemökonomist E. Mitt
12. Vanemökonomist K. Tüvi
13. Vanemökonomist T. Seeder
14. Vanemraamatupidaja T. Tamm
15. Raamatupidaja A. Maasik
16. Raamatupidaja J. Lüütre
17. Inspektor V. – R. Orgmäe

Kaadriosakond

18. Osakonnajuhataja V. Ladva
19. Vaneminspektor T. Jalakas
20. Vaneminspektor T. Paas-Mölder

Varustusosakond

21. Osakonna juhataja T. Talisoo
22. Insener J. Katkova
23. Insener V. Oidsalu
24. Ekspediitor-autojuht O. M. Villup
25. Laohoidja Ü. Soovik

Kantselei

26. Kantselei ülem S. Orusalu
27. Referent A. Varusk
28. Toimetaja K. Evard

29. Toimetaja P. Joost

1. Masinakiri

- 30. Toimetaja T. Elbing
- 31. Masinakirjutaja L. Toonela
- 32. Masinakirjutaja L. Aasmann
- 33. Masinakirjutaja I. Jürgen
- 34. Masinakirjutaja E. Mõismaa

II. ESIMENE PROGRAMM

1. Programmi toimetus

- 1. Toimetuse juhataja M. Valma
- 2. Vastutav sekretär E.-M. Lõhmus
- 3. Vastutav väljastaja U. Kaupmees
- 4. Vastutav väljastaja R. Rohtla
- 5. Vastutav väljastaja M. Käsper
- 6. Vastutav väljastaja M. Vierland
- 7. Teadustaja H. Irjas
- 8. Teadustaja E. Ploompuu
- 9. Teadustaja M. Tischler
- 10. Teadustaja R. Tõllasepp
- 11. Teadustaja U. Koni
- 12. Teadustaja S. Eesmaa
- 13. Teadustaja T. Tirel

1. 1. Helirezissöörid

- 1. Helirezissöör, osakonna juh. õigustes V. Meier
- 2. Helirezissöör T. Vartes
- 3. Helirezissöör 0, 75 M. Brauer
- 4. Helirezissöör M. Maadik
- 5. Helirezissöör A. Jõelet
- 6. Helirezissöör 0,75 M. Laanemets
- 7. Helirezissöör T. Tehlmann
- 8. Helirezissöör 0,5 I. Garshnek
- 9. Helirezissöör 0,3 M. Kõlar
- 10. Helioperaator T. Hansen
- 11. Helioperaator

2. Uudistesaadete peatoimetus

I. Administratsioon

- 1. peatoimetaja J. Raudsepp
- 2. peatoimetaja asetäitja (sise) M. Kirotar
- 3. peatoimetaja asetäitja (välis) P. Kaldre
- 4. vastutav sekretär M. Dittman
- 5. sekretär-asjaajaja

II. Produtsendid / vanemtoimetajad /

6. produtsent R. Eentalu
7. produtsent P. Kriivan
8. produtsent Ü. Loit
9. produtsent I. Treufeldt
10. produtsent H. Nahkmann
11. produtsent U. Toom
12. produtsent-ärijuht H. Matskin

III. Parlamendikorrespondent

13. parlamendikorrespondent G. Paal

IV. Toimetajad

14. toimetaja K. Maaring
15. toimetaja P. Kits
16. toimetaja A. Osvet
17. toimetaja M. Jürves
18. toimetaja J. Nurmoja
19. toimetaja E. Raudkell
20. toimetaja E. Vare
21. toimetaja M. Pukk
22. toimetaja V. Laid
23. toimetaja L. Kedelauk
24. toimetaja E. Samel
25. toimetaja K. Siidirätsep

V. Operaatorid

26. operaator M. Tombach
27. operaator A. Reinberg
28. operaator A. Elemets
29. operaator H. Markvart

VI. Autojuht

30. autojuht E. Heinrand

3. Spordisaadete toimetus

1. peatoimetaja T. Karuks
2. vastutav sekretär A. Berends
3. toimetaja-reporter E. Lillo
4. toimetaja-reporter V. Ester
5. toimetaja-reporter K. Luus
6. helioperaator 0,3 V. Pulver

4. Muusikasaadete peatoimetus

1. peatoimetaja T. Teder
2. peatoimetaja asetäitja A. Vahuri
3. vastutav sekretär K. Sutt
4. sekretär-toimetaja T. Kruus

4.1. Eesti muusika toimetuse

5. toimetuse juhataja E. Pilliroog
6. vanemtoimetaja A. Hirvesoo
7. vanemtoimetaja 0, 75 M. Märtin
8. vanemtoimetaja M. Peil
9. vanemtoimetaja 0, 75 A. Raas
10. toimetaja M. Viilup
11. toimetaja H. Võsamäe
12. toimetaja 0, 25 N. Sikkemäe
13. toimetaja I. Kajak

4.2. Klassikalise muusika toimetuse

14. toimetuse juhataja K. Irjas
15. vanemtoimetaja K. Inno
16. vanemtoimetaja T. Kuningas
17. vanemtoimetaja 0,5 M. Lilje
18. vanemtoimetaja 0,5 V. Normet

4.3. Levimuusika toimetuse

19. toimetuse juhataja J. Ojakäär
20. vanemtoimetaja A. Veerme
21. vanemtoimetaja 0,75 J. Roomere
22. vanemtoimetaja A. Erm
23. vanemtoimetaja A. Ruubel
24. helioperaator A. Ruubel
25. helioperaator I. Paas
26. helioperaator V. Ludvig
27. helioperaator K. Maadik

5. Kultuurisaadete peatoimetuse

1. peatoimetaja V. Anni
2. vastutav sekretär T. Mütt
3. toimetaja P. Pääsuke
4. toimetaja M. Tarand
5. toimetaja K. Soans
6. toimetaja M. Viirand

5.1. Kuuldemängude osakond

7. osakonna juhataja M. Tuulik
8. toimetaja P.-R. Purje
9. rezissöör A. Relve
10. rezissöör 0,5 T. Lään
11. muusikadramaturg S. Vahuri
12. helirezissöör K. Valdma

13. operaator 0,5 K. Tüli

6. Ajaviitesaadete peatoimetus

1. peatoimetaja R. Valing
2. vastutav sekretär R. Rõõmus

6.1. Meelelahutus

3. produtsent T. Tootsen
4. toimetaja K. Vare
5. toimetaja 0,75 P. Hein
6. toimetaja 0,75 V. Mikk
7. toimetaja M. Reikop
8. toimetaja 0,75 R. Aas
9. administraator 0,5 M. Eihe
10. rezissöör 0,5 E. Kraut

6.2. KÖP

11. produtsent M. Lenk
12. toimetaja Ü. Karu

6.3. Ajaviide

13. produtsent T. Soots
14. toimetaja 0,5 T. Soots
15. toimetaja 0,5 I. Hausmann
16. helioperaator R. Reiman
17. helioperaator U. Marka
18. helioperaator 0,5 K. Tüli

7. Ühiskonnaelusaadete toimetus

1. peatoimetaja T. Kutti
2. vastutav sekretär T. Upine
3. autojuht A. Pajuste
4. operaator R. Gross
5. operaator V. Kalme
6. operaator M. Out
7. operaator 0,33
8. operaator 0,33
9. operaator 0,33

7.1. Pere- ja sotsiaalsaadete toimetus

10. toimetuse juhataja H. Tammar
11. autor-toimetaja H. Saarm
12. autor-toimetaja L. Kusma
13. autor-toimetaja K. Kärner

14. autor-toimetaja J. Kassuk

7.2. laste- ja haridussaadete toimetis

15. toimetuse juhataja S. Karro

16. toimetaja A. Napa

17. toimetaja A. Parksepp

18. autor-toimetaja H. Normet

19. autor L. Männiksoo

20. autor-toimetaja T. Palmaru

21. autor R. Made

22. autor L. Lauri

7.3. Maaelu- ja ökoloogiasaadete toimetis

23. toimetuse juhataja

24. autor-toimetaja T. Makk

25. autor-toimetaja K. Jaagura

26. autor H. Raudkivi

27. autor O. Kool

8. Tartu stuudio

1. stuudio juhataja H. Peets

2. toimetaja M. Ligi

3. toimetaja T. Kaalep

4. toimetaja M. Pihlak

5. toimetaja T. Sokk

6. toimetaja T. Jüriado

7. toimetaja 0,5 U. Paet

8. insener 0,5 P. Konks

9. tehnik A. Voot

10. tehnik H. Kärsna

11. tehnik A. Korotkov

12. tehnik 0,5 K.-E. Karro

13. helioperaator M. Lõhmus

14. helioperaator S. Suvi

15. autojuht S. Sulp

16. autojuht R. Reinup

17. autojuht 0,5 A. Arbeiter

18. koristaja R. Jaagant

9. Pärnu stuudio

1. korrespondent J. Virkus

10. Teatmetoimetused

1. toimetuse juhataja H. Jagomägi
2. vanemtoimetaja E. Laasnurm
3. vanemtoimetaja K. Leesment

11. Fonoteek

1. osakonna juhataja H. Pikk
2. toimetaja M. Ott
3. operaator Ü. Ladvas
4. operaator A. Toomeoja
5. operaator H. Teedla
6. operaator A. Maipuu
7. operaator S. Piho-Oja

11.1. Heliarhiiv

8. vanemtoimetaja L. Karis
9. toimetaja I. Rimmel
10. vanemkontrollmeister M. Reinberg
11. kontrollmeister H. Palu

11.2. Restaureerimine

12. insener H. Pedusaar
13. kontrollmeister M. Kareda
14. kontrollmeister K. Ratassepp
15. helioperaator H. Sakala
16. helioperaator 0,5 A. Kuivjõgi

3.2. “Vikerraadi” struktuur alates 1. aprillist 1996. a.

1. Büroo

1. direktori asetäitja, peatoimetaja A. Saarna
2. vastutav sekretär R. Valing
3. saatekava vastutav toimetaja M. Valma
4. produtsent-saatejuht R. Tõllassepp
5. produtsent-saatejuht U. Koni
6. produtsent-saatejuht T. Tirel
7. toimetaja E.-M. Lõhmus

2. Sporditoimetus

1. toimetuse juhataja T. Karuks
2. vastutav sekretär A. Berends
3. produtsent-reporter E. Lillo
4. produtsent-reporter T. Tiisler

3. Muusikatoimetus

1. toimetuse juhataja R. Rõõmus
2. kommentaator J. Ojakäär
3. produtsent-vastutav toimetaja M. Lehtmets
4. produtsent-vastutav toimetaja A. Erm
5. toimetaja M. Viilup
6. toimetaja-autor V. Mikk
7. toimetaja-autor J. Roomere
8. operaator V. Ludvig

4. Ühiskonnaelutoimetus

1. toimetuse juhataja M. Kirotar
2. vastutav sekretär Ü. Karu
3. kommentaator K. Kärner
4. kommentaator J. Kassuk
5. kommentaator L. Lauri
6. produtsent-vastutav toimetaja J. Raudsepp
7. produtsent-vastutav toimetaja T. Makk
8. produtsent-vastutav toimetaja R. Made
9. produtsent-vastutav toimetaja T. Palmaru
10. toimetaja H. Tammar
11. toimetaja L. Kusma
12. toimetaja T. Peets
13. toimetaja E. Selirand
14. operaator V. Kalme
15. operaator E. Prillop
16. operaator M. Out

5. Kultuuritoimetuse

1. toimetuse juhataja V. Anni
2. vastutav sekretär T. Mütt
3. produtsent-vastutav toimetaja M. Viirand
4. produtsent-vastutav toimetaja H. Normet
5. produtsent-vastutav toimetaja M. Lenk
6. produtsent-vastutav toimetaja T. Soots
7. produtsent-vastutav toimetaja P. Pääsuke
8. produtsent-vastutav toimetaja M. Johannes
9. toimetaja S. Vahuri
10. toimetaja J.J Leppik
11. kommentaator M. Tarand
12. vanemprodutsent-vastutav toimetaja M. Tuulik
13. produtsent-vastutav toimetaja P.-R. Purje
14. rezissöör T. Tohver
15. rezissöör A. Relve
16. rezissöör E. Kraut
17. helirezissöör K. Valdma
18. helirezissöör K. Tüli
19. operaator M. Tombach